http://dx.doi.org/10.18778/8220-088-1.01

Toponimia powiatu tureckiego

Analiza materiału

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Ewelina Zając

Toponimia powiatu tureckiego

Analiza materiału

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO
Łódź 2020

Ewelina Zając – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENT
Krystyna Szcześniak

REDAKTOR INICJUJĄCY
Urszula Dzieciątkowska

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ
Katarzyna Gorzkowska

SKŁAD I ŁAMANIE
Munda – Maciej Torz

PROJEKT OKŁADKI
Agencja Reklamowa efectoro.pl
Zdjęcie wykorzystane na okładce: Rafał Cwenk H2H

© Copyright by Ewelina Zając, Łódź 2020
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

http://dx.doi.org/10.18778/8220-088-1.01

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.09909.20.0.M

Ark. wyd. 5,4; ark. druk. 6,625

ISBN 978-83-8220-088-1
e-ISBN 978-83-8220-089-8

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. 42 665 58 63

SPIS TREŚCI

Wstęp 7
Sposób gromadzenia materiału 11
Metoda analizy i interpretacji onimów 15
Model klasyfikacji materiału 23
Rys historyczno-geograficzny powiatu tureckiego 27
Wykaz stosowanych skrótów 37
Analiza i interpretacja materiału 39
Klasyfikacja semantyczna 40
Klasyfikacja strukturalna 62
Zjawiska językowe obecne w analizowanych nazwach 81
Podsumowanie 87
Bibliografia. 93
The toponymy of Turek district. Material analysis. Summary 103
Spis tabel i rysunków 105

WSTĘP

Praca jest toponimiczną monografią powiatu tureckiego, położonego w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego. Poświęcona została analizie 1725 nazw, które gromadzone były w latach 2010–2012 (na potrzeby rozprawy doktorskiej) w wyniku eksploracji terenowej i ekscerpcji źródeł (zob. *Sposób gromadzenia materiału*, przyp. 3–6). Zawiera omówienie nazw miejscowych – ojkonimów (nazwy miast, wsi i ich części) oraz terenowych – anojkonimów (lądowych: pól, łąk, lasów, pagórków; wodnych: rzek, jezior, stawów). Pośród omawianych toponimów[1] znajdują się zarówno formy urzędowe, oficjalne, jak i nazwy nieoficjalne, których mieszkańcy używają od wielu lat i posługują się nimi na co dzień oraz takie, które przechowują w swojej pamięci (nazwy bierne). Są tu onimy obejmujące duże obszarowo tereny, jak również nazwy bardzo małych miejsc, toponimy znane powszechnie oraz używane tylko lokalnie, czasem przez nieliczną grupę mieszkańców. W monografii omawia się nazwy z terenu jednego powiatu, ponieważ jest to jednostka administracyjna o pewnej tradycji, która obejmuje obszar o jednolitej gwarze i strukturze ekonomicznej. W analizowanym materiale zgromadzone zostały nazwy aktualnie funkcjonujące, ale też stare, nieużywane już obecnie, nazywające dawne obiekty znajdujące się na terenie powiatu, a wyekscerpowane z materiału źródłowego w celu poszerzenia zasobu leksykalnego i zebrania wszystkich określeń w jednym miejscu.

W 1909 roku R. Zawiliński zgłosił potrzebę zebrania i opracowania materiału toponomastycznego z terenu całej Polski[2]. Około siedemdziesiąt lat później W. Taszycki uznał, że należy opracować wszystkie nazwy miejscowe z terenu kraju w sposób jednolity, co pozwoliłoby na rzetelne przeanalizowanie słowotwórstwa tychże nazw[3]. Dzieło takie wzbogaciłoby słowniki historyczne o formy wyrazowe, które zachowały się jedynie w toponimach. Od wielu już lat trwają badania i prace nad słownikiem

1 Według H. Borka *toponimy* to „nazwy stałych obiektów geograficznych". Zob. H. Borek, *Czym są nazwy własne?* [w:] idem, *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1988, s. 15.

2 R. Zawiliński, *Nazwy geograficzne i ich znaczenia*, „Poradnik Językowy" 4, 1909, s. 49–51.

3 W. Taszycki, *Ocena obecnego stanu onomastyki polskiej i możliwości jej dalszego rozwoju*, [w:] idem, *Rozprawy i studia polonistyczne V. Onomastyka i historia języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973, s. 138.

polskich wyrazów toponimicznych[4]. Współczesne badania onomastyczne zmierzają ku temu, by stworzyć odrębne opracowanie dla każdego regionu Polski, jednak prac tych nie można ze sobą porównywać, a tym bardziej łączyć w jedną całość, gdyż każdy region kraju charakteryzuje się odrębną specyfiką językową, historią i tradycją. Obecnie badania nad nazwami miejscowymi i terenowymi na obszarze Polski zmierzają w dwóch kierunkach: opracowania wszystkich nazw dla danego regionu lub analizy określonych typów słowotwórczych z obszaru ziem polskich[5].

Badania nazw miejscowych i terenowych mają charakter interdyscyplinarny[6] – poza tematyką językoznawczą[7] dotyczą również problematyki socjologicznej, psychologicznej, archeologicznej, historycznej[8], etnograficznej[9] oraz geograficznej, botanicznej, zoologicznej i geologicznej[10]. Inne dziedziny nauki korzystają z badań toponomastycznych, jak również sama toponomastyka może czerpać z wyników np. paleobotaniki lub paleozoologii.

Monografia dotycząca powiatu tureckiego ma na celu najpełniejsze przedstawienie nazewnictwa na badanym terenie, wzbogacenie badań toponomastycznych o nowy zbiór nazw oraz o przykłady procesów ich powstawania i funkcjonowania. Ojkonimy i anojkonimy celowo zebrano w jednym słowniku[11], aby w sposób kon-

---

4 H. Borek, *Metodologiczne problemy badania złoża odapelatywnego w nazewnictwie*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 93–102; H. Borek, *W sprawie badań nad polskim słownictwem toponimicznym*, [w:] *Atlas Onomastyczny Słowiańszczyzny*, Wrocław 1972, s. 43–53. Projekt taki stworzył W. Śmiech (zob. W. Śmiech, *Słownik nazw terenowych Polski*, „Onomastica" XXVII, 1982/1983, s. 161–173).

5 K. Rymut, *W sprawie jednolitego opracowania nazw miejscowych Polski*, „Polonica" I, 1975, s. 309.

6 H. Górnowicz, *O możliwości rekonstrukcji dawnego krajobrazu, flory i fauny na podstawie toponimii*, „Poradnik Językowy" 8, 1977, s. 344.

7 A. Bańkowski, *Epenteza w toponimii polskiej*, „Poradnik Językowy" 4, 1980, s. 173–184; A. Bańkowski, *Metateza w toponimii polskiej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XXV, 1979, s. 5–15; W. Cyran, *Słowotwórstwo historyczne a słowotwórstwo współczesne i słowotwórstwo gwarowe*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XXVII, 1981, s. 23–29; S. Gala, *Słowotwórstwo gwarowe a słowotwórstwo polszczyzny ogólnej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XLV, 2000, s. 29–36; S. Gala, *Słowotwórstwo onomastyczne i słowotwórstwo gwarowe*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 58–62; S. Gala, *Założenia badań słowotwórstwa w gwarach Polski środkowej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, XLVII, 2002, s. 41–50; J. P. Paulus, *Toponimy jako świadectwo przeszłości językowej (zachodnie Polesie)*, „Onomastica" XX, 1975, s. 79–87; J. Rieger, *O celach i metodach badań hydronimicznych*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty...*, s. 119–129.

8 J. Wiśniewski, *Słownik polskich nazw miejscowych z punktu widzenia historyka*, „Onomastica" XXVII, 1982, s. 145–155.

9 H. Popowska-Taborska, *Rola onomastyki w dociekaniach etnogenetycznych*, „Onomastica" XXVII, 1982, s. 242–248; T. Gołębiowska, *Nazwy polskich młynów*, „Onomastica" XIV, 1969, s. 81–118.

10 S. Rospond, *Mówią nazwy*, Warszawa 1976, s. 26–54.

11 E. Zając, *Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw*, Łódź 2016.

frontacyjny potwierdzić słuszność tezy o potrzebie uwzględniania w opisie toponimicznym badanego obszaru całego nazewnictwa. Takie ujęcie pozwala na pełniejszą charakterystykę toponimii danego regionu od strony dających się wyodrębnić typów znaczeniowych oraz procesów nazwotwórczych, związanych z chronologicznymi etapami kształtowania się zróżnicowanych form regionalnej struktury osadniczej. Poza tym wykorzystanie wspólnej klasyfikacji semantycznej i strukturalnej dla wszystkich nazw, ojkonimów i anojkonimów, ma na celu porównanie obu grup onimicznych i wykrycie różnic między nazwami miejscowymi i terenowymi. Dzięki szczegółowej analizie oraz klasyfikacji semantycznej i formalnej można wyróżnić typowe struktury nazw, a także wskazać powiązania toponimów z przeszłością, kulturą i fizjografią terenu. Ważnym celem jest też sprawdzenie, czy dochodzi do zjawiska przechodzenia ojkonimów do grupy anojkonimów i odwrotnie, bowiem ojko- i anojkonimy to kategorie nazw *in statu nascendi*, które wciąż są tworzone i przekształcane[12]. Podczas analizy i interpretacji materiału onimicznego dążono również do opisania najważniejszych zjawisk językowych, które znalazły odbicie w nazwach, jak również do wydobycia najistotniejszych cech nazewnictwa terenu powiatu tureckiego.

---

12 Już S. Rospond pisał, że „między kategorią *appellativa* a *nomina propria* jest fluktuacyjna grupa nazw własnych *in statu nascendi*". Zob. S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957, s. 20 (przyp. 17).

SPOSÓB GROMADZENIA MATERIAŁU

Materiał nazewniczy został zebrany w wyniku eksploracji terenowej. Autorka jest autochtonką jednej z miejscowości położonych w powiecie tureckim, zna miejscowe stosunki społeczne i tutejszą gwarę, ma orientację w usytuowaniu większości wsi w granicach powiatu tureckiego, co ułatwiło jej poruszanie się po badanym terenie. Bardzo czasochłonne, niekiedy uciążliwe, ale niezwykle wartościowe okazały się wywiady z informatorami (195 osób). Byli nimi rdzenni mieszkańcy wsi, stale tam mieszkający, w większości będący rolnikami, którzy z pozostałymi mieszkańcami rozmawiają gwarą, zaś w kontakcie z obcymi używają języka literackiego, jednak niepozbawionego cech gwarowych, zwłaszcza fonetycznych[1]. Zdarzało się, że w jednej miejscowości prowadzono rozmowy z kilkoma informatorami, ponieważ wielu mieszkańców pragnęło wyjaśnić, skąd pochodzi nazwa ich miejsca zamieszkania, co niejednokrotnie prowadziło do tworzenia tzw. etymologii ludowej[2]. W niektórych gminach materiał toponomastyczny zbierano w czasie żniw, a z informatorami rozmawiano podczas prac polowych. Było to doświadczenie bardzo korzystne dla badań, ponieważ dzięki wędrówkom w terenie można było oglądać obiekt, któremu została nadana nazwa, co ułatwiało wyjaśnienie przyczyn procesu nazwotwórczego.

W celu uzupełnienia danych zgromadzonych podczas eksploracji terenowej sięgnięto również do współczesnych i archiwalnych map topograficznych i katastralnych powiatu tureckiego. Materiał wyekscerpowano także z prac toponomastycznych S. Kozierowskiego[3], z materiału historycznego opracowanego przez

---

1 H. Górnowicz podkreślał, że dla badań toponomastycznych informator nie musi doskonale i konsekwentnie mówić gwarą, ale fakt ten jest mile widziany. Zob. H. Górnowicz, *Kompleksowe badania regionalne w zakresie toponomastyki*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 105.

2 I. Nowakowska-Kempna, *Polskie nazwy miejscowe (analiza synchroniczna)*, „Prace Językoznawcze. Onomastyka" IV, 1978, s. 25.

3 S. Kozierowski, *Pierwotne osiedlenie dorzecza Warty od Koła do ujścia w świetle nazw geograficznych*, „Slavia Occidentalis" V, 1926, s. 112–246; *Pierwotne osiedlenie pogranicza wielkopolsko-śląskie-*

S. Zajączkowskiego i S. M. Zajączkowskiego[4], J. Riegera i E. Wolnicz-Pawłowską[5] oraz z pracy magisterskiej M. G. Skubiszewskiej[6].

Zgromadzony zasób toponimów okazał się bardzo zróżnicowany formalnie. Objął bowiem nazwy syntetyczne, które ze względu na cechy gramatyczne można zaliczyć do rzeczowników, występujących w formie mianownika oraz dopełniacza liczby pojedynczej (np.: *Działki*, *Grzebienia*, *Owczarka*, *Podarek*) i mnogiej (np. *Jesionki*, *Smugi*, *Upędy*), i przymiotników (np.: *Białe*, *Małe*, *Wyższe*), nazwy powstałe ze zrostów (np.: *Beznazwa*, *Półpola*, *Stopręty*) i złożeń (np.: *Łowiguz*, *Wielopole*, *Wydrzygrosz*), a także w postaci wyrażeń przyimkowych (np.: *Do Granic*, *Koło Gminy*, *Przed Wałem*) i zestawień (np.: *Kwiatków Mały*, *Rów Głuchowski*, *Ziemia Sołtyska*). Mimo tych różnic wszystkie toponimy należy traktować jak rzeczowniki, bowiem tak jak one posiadają znaczenie, swoiste cechy morfologiczne i pełnią podobną funkcję syntaktyczną[7].

Pozyskany materiał nazewniczy uporządkowany jest w jednym zbiorze, w obrębie którego można znaleźć nazwy miejscowe i terenowe. Do nazw miejscowych[8]

---

go między Obrą i Odrą a Wartą i Bobrem w świetle nazw geograficznych, „Slavia Occidentalis" VII, 1928, s. 172–329; VIII, 1929, s. 231–291; *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*, t. I, Poznań 1926, t. II, Poznań 1928; *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. II, Poznań 1922.

4 S. Zajączkowski, S. M. Zajączkowski, *Materiały do „Słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku"*, cz. I, Łódź 1966; cz. II, Łódź 1970.

5 J. Rieger, E. Wolnicz-Pawłowska, *Nazwy rzeczne w dorzeczu Warty*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.

6 M. G. Skubiszewska, *Nazwy miejscowe i terenowe gminy Tuliszków*, praca napisana pod kierunkiem prof. B. Walczaka na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

7 K. Dejna, *Terenowe nazwy śląskie*, „Onomastica" II, 1956, s. 107.

8 *Nazwa miejscowa* rozumiana jest jako nazwa osiedla ludzkiego: miasta, wsi, przysiółka (zob. *Encyklopedia języka polskiego*, pod red. S. Urbańczyka, Wrocław 1991, s. 216). Bardziej rozbudowane pojęcie *nazwy miejscowej* podaje *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, gdzie *nazwa miejscowa* to „imię własne oznaczające miejsce (miasto, wieś, przysiółek, rzekę, górę, las, pole itp.)", równocześnie używane jest też pojęcie *nazwa geograficzna* (zob. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, pod red. K. Polańskiego, Wrocław 1999, s. 389). Dla D. Kopertowskiej *nazwy miejscowe* to „nazwy wszelkich zamieszkanych miejsc" (D. Kopertowska, *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego*, Warszawa–Kraków 1984, s. 12). Według K. Rymuta nazwa miejscowa to „nazwa obiektu zamieszkałego, mającego charakter odrębnej jednostki administracyjnej"; zaliczył on do niej nazwy miast i wsi, także nazwy obiektów, które kiedyś stanowiły odrębną jednostkę nazewniczą, a upadły do roli części miasta lub wsi, również nazwy obiektów pierwotnie niezamieszkanych, które w wyniku procesów osadniczych stały się wtórnie wsiami (zob. K. Rymut, *W sprawie jednolitego opracowania nazw miejscowych Polski*, „Polonica" I, 1975, s. 313). Inaczej pojęcie to zdefiniował E. Pawłowski, który do *nazw miejscowych* zaliczył nie tylko nazwy miast wsi, ich części, kolonie i przysiółki, ale również obiekty niezamieszkane, czyli nazwy pól, lasów itp. (zob. E. Pawłowski, *Nazwy miejscowe Sądecczyzny*, t. I. *Ogólna charakterystyka nazewnictwa miejscowego Sądecczyzny*, Kraków 1965, s. 5). *Nazwa miejscowa* pierwotnie wyrażała cechy konkretne i szczegółowe, dopiero zaś w rozwoju historycznym wyraz zatracił

należą określenia miast, wsi i ich części[9], czyli tzw. kolonii[10]. W odniesieniu do nich stosowany jest, zaproponowany przez czeskich onomastów, termin *ojkonim*[11], w przeciwieństwie do *anojkonimu*, czyli nazwy obiektu niezamieszkanego[12]. Zdecydowano się na tę terminologię, aby pokazać zaobserwowany proces przechodzenia nazw w obrębie tych dwóch grup onimicznych. Wśród nazw terenowych[13] (anojkonimów) znajdują się określenia obiektów lądowych (pól, łąk, lasów, dołów, pagórków itd.) i wodnych (rzek, stawów, kanałów itd.).

---

te cechy, a nazwa miejscowa zaczęła spełniać funkcję społeczną wyróżniania jednej osady od drugiej (zob. K. Dejna, *Terenowe nazwy śląskie*, s. 106).

9 Z. Zagórski określił części wsi jako typ pośredni między nazwami miejscowymi i obiektów fizjograficznych (Z. Zagórski, *Nazwy terenowe z kilku wsi koło Wielenia*, „Slavia Occidentalis" XXXVII, 1977, s. 127–142). Według D. Kopertowskiej część miasta lub wsi określana jest potocznie *dzielnicą*, *kolonią*, osadą, a także *przysiółkiem* (D. Kopertowska, *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego*, s. 9).

10 Prace onomastyczne podają również pojęcie *przysiółek*, czyli zwarte lub rozrzucone skupisko kilkunastu, kilkudziesięciu lub nawet kilku domów, które stanowią pewną całość terenową oraz posiadają wspólną nazwę (E. Pawłowski, *Jak się tworzyły dawniej i jak powstają nowe nazwy osiedli w powiecie nowosądeckim*, „Onomastica" IX, 1964, s. 88), jednak na badanym terenie nie pojawia się takie określenie. Dla nazwania wspomnianych wyżej skupisk mieszkańcy powiatu tureckiego używają aktualnie określenia *część*, np. miasta, wsi.

11 Obok pojęcia *ojkonim* K. Rymut zaproponował termin *mikroojkonim* na określenie nazw części wsi i miast. Zob. K. Rymut, *Niektóre problemy badawcze polskiego nazewnictwa miejscowego*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty…*, s. 112.

12 E. Rzetelska-Feleszko, *Nazwy miejscowe*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, cz. 1, Warszawa–Kraków 1998, s. 191.

13 Pojęcie *nazwa terenowa* wciąż nie ma stałej definicji. Dla jednych językoznawców to nazwa własna obiektu niezamieszkanego, bez względu na wielkość i społeczną ważność obiektu – są to nazwy pól, łąk, lasów, gór, dolin, dróg, głazów, pojedynczych drzew, cmentarzy, mórz, rzek, jezior, stawów, bagien, toni rybackich i obiektów związanych z konfiguracją dna zbiornika wodnego (zob. H. Górnowicz, *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] *Geografia nazewnicza*, pod red. K. Rymuta, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1988, s. 7–8), inni do tego pojęcia zaliczają także nazwy części miast, wsi (zob. K. Handke, *Słownik toponimów miejskich (ogólne założenia projektu)*, „Onomastica" XXVII, 1982, s. 193), nazwy ulic, alei, zaułków, placów, wiaduktów, kanałów, domów, zakładów (zob. Z. Zagórski, E. Grzelakowa, *Z metodologii badań nazw terenowych*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 276). J. Chojnacki do *nazw terenowych* zaliczył zarówno nazwy części miast, wsi i ulic, jak i nazwy obiektów lądowych i wodnych (zob. J. Chojnacki, *Nazwy terenowe na pograniczu wielkopolsko-kujawskim*, Poznań 2002, s. 11). Z punktu widzenia socjolingwistyki *nazwa terenowa* to „taki wyraz lub grupa wyrazów, który w językowej wspólnocie lokalnej w procesie komunikowania spełnia funkcję jednostkowej desygnacji (tzn. desygnacja klasy składającej się z jednego przedmiotu – E. Z.) niezależnie od występowania czy braku formalnych wyznaczników onomastyczności" (W. Lubaś, *Próba socjolingwistycznej definicji nazwy terenowej*, [w:] *Geografia nazewnicza*, s. 26). R. Mrózek obok terminu *nazwa terenowa* postawił pojęcie *mikrotoponim* (zob. R. Mrózek, *Nazwy terenowe*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, s. 231–256). Zadaniem *nazwy terenowej* jest identyfikacja i lokalizowanie ważnych dla orientacji przestrzennej obiektów, ich wyróżnianie spośród takich samych lub podobnych (zob. M. Kornaszewski, *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „Onomastica" XXX, 1986, s. 6).

Podczas opracowywania materiału, zwłaszcza w celu ustalenia etymologii omawianych nazw, bardzo pomocne okazały się prace onomastów z różnych ośrodków badawczych[14]. Nieodzowne były też prace słownikowe i atlasowe[15], a także artykuły dotyczące nazw miejscowych i terenowych obcego pochodzenia[16], opracowania historycznych nazw[17] i apelatywów[18] oraz rozprawy z różnych dziedzin językoznawstwa[19].

---

14 Por.: P. Galas, *Pierwotne znaczenie „bani"*, „Język Polski" XVI, 1931, s. 8; R. Grodecki, J. Łoś, *Łazy, załazy, łazęki*, „Język Polski" X, 1925, s. 108–114; K. Handke, *Nazwy miejscowe typu Holendry*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XIV, 1965, s. 57–68; J. Miodek, *Nazwy miejscowe kulturalne*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" IX, 1973, s. 123–151; A. Pospiszylowa, *Nazwy części wsi, przysiółków i tzw. placów oraz formacje pochodne we wsi Istebnej*, „Onomastica" XXV, 1980, s. 73–88; E. Rzetelska-Feleszko, *Nazwy terenowe dawniej i dziś*, „Onomastica" XXVII, 1982/1983, s. 173–185; E. Rzetelska-Feleszko, *Wielkopolskie nazwy geograficzne z sufiksem -ica do końca XVI wieku*, cz. 1. *Nazwy miejscowości*, „Slavia Occidentalis" XXXIV, 1977, s. 83–99; cz. 2. *Nazwy terenowe i wodne*, „Slavia Occidentalis" XXXV, 1978, s. 51–67; P. Smoczyński, *Nazwy miejscowe Polichna, Polikno oraz inne na tej samej leksykalno-semantycznej bazie oparte*, „Onomastica" XXIII, 1978, s. 67–93; L. Tomczak, *Nazwy miejscowe w „Kronice wielkopolskiej"*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" XI, 1978, s. 143–159.

15 *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, pod red. Z. Sobierajskiego i J. Burszty, t. I, Wrocław 1979, t. IV, Wrocław 1986, t. VI, Wrocław 1991, t. VIII, Poznań 1994; E. Jakus-Borkowa, K. Nowik, *Nazwy miejscowości w Polsce. Układ a tergo*, Opole 2010.

16 A. Demartin, *Wielkopolskie nazwy terenowe pochodzenia niemieckiego*, „Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze" I, 1975, s. 95–107.

17 H. Górnowicz, *Herby miast a etymologia ich nazw*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" VI, 1989, s. 35–57.

18 A. Bańkowski, *Ciekawe relikty leksykalne wśród staromazowieckich nazw polnych*, „Język Polski" LXIV, 1984, s. 122–142.

19 Zob. Z. Gałecki, *Ze studiów nad fleksją pluralnych nazw miejscowych (formy dopełniacza)*, „Roczniki Humanistyczne" XXIX, z. 6, 1981, s. 5–43.

METODA ANALIZY I INTERPRETACJI ONIMÓW

W monografii zostały przedstawione i omówione nazwy własne, czyli określenia o jednostkowej referencji, mimo iż niejednokrotnie odnoszą się do wielu desygnatów. Nie posiadają one znaczenia leksykalnego, ale mogą wyrażać inne typy znaczeń (np.: gramatyczne, emotywne, metaforyczne, pragmatyczne, asocjacyjne, genetyczne, strukturalne, etymologiczne)[1]. Nazwy własne oznaczają pojedyncze okazy danej klasy, służą identyfikacji desygnatu, jego indywidualizacji i wyróżnieniu spośród innych, należących do tej samej grupy[2]. Coraz częściej wyrażany jest pogląd, że nazwy własne nie tylko oznaczają, ale również znaczą – odczuwane jest ich znaczenie etymologiczne lub deskrypcja wynikająca z cech nazywanych obiektów i z apelatywnego znaczenia wyrazów, od których je utworzono[3]. Zakres użycia nazw własnych jest ograniczony, gdyż określają one pojedyncze zjawiska, miejsca, obiekty, także osoby i zwierzęta, po to, aby wyodrębnić je z ogólnego tła. Zjawisko nadawania obiektowi nazwy jest równoznaczne z „odizolowaniem" oraz „wyróżnianiem" z ogółu obiektów dostrzeganych przez człowieka. Ponadto, nazwa własna jest pewnym skrótem językowym dla komunikacji międzyludzkiej, co jest znacznie wygodniejsze niż pełen opis apelatywny[4]. W społeczności wiejskiej nazywanie małych, zamieszkiwanych osiedli jest przejawem kultury ludowej. Ważności nabierają nawet nazwy małych obiektów terenowych (pól, łąk, pagórków, potoków itp.), które bardzo często znane są tylko lokalnej społeczności[5].

---

1 H. Górnowicz, *Wstęp do onomastyki*, Gdańsk 1988, s. 10–13.

2 M. Kornaszewski, *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „Onomastica" XXX, 1986, s. 5–6.

3 E. Rzetelska-Feleszko, *Czy nazwy własne mają wartość?*, [w:] *Onimizacja i apelatywizacja*, pod red. Z. Abramowicz i E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 592.

4 K. Oliva, *Tendencje nazewnicze dawniej i dziś*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" X, 1984, s. 28.

5 E. Pawłowski, *Jak się tworzyły dawniej i jak powstają nowe nazwy osiedli w powiecie nowosądeckim*, „Onomastica" IX, 1964, s. 120.

Za nazwy własne w monografii uznaje się jednostki, które spełniają powyższe kryteria. Jednak za najważniejszy wyróżnik przyjmowano do tej pory w literaturze przedmiotu zdolność wyodrębnienia określonych obiektów z pozostałych oraz lokalizowania ich względem innych w socjolekcie i idiolekcie informatorów[6]. W omawianym materiale znalazły się nazwy własne, ale również jednostki, które dopiero stają się nazwą własną – nie są nią jeszcze *sensu stricto*, mogą być zatem na pograniczu *nomen proprium* i *nomen appellativum*. Dotyczy to zwłaszcza określeń w postaci wyrażeń przyimkowych, które według A. Pospiszylowej[7] i J. Tredera są „potencjalnymi toponimami"[8], przyczyniającymi się do wzbogacania i urozmaicania systemu nazewniczego oraz pogłębiania mechanizmów powstawania nowych nazw. O wyrazach, które nie mieszczą się w grupie wyrazów pospolitych, ale nie są też nazwami własnymi, pisał K. Rymut[9]. Stwierdził on, że w trakcie przechodzenia wyrazów pospolitych do nazw własnych istnieje okres, kiedy dany wyraz pełni podwójną funkcję – wyrazu pospolitego i nazwy własnej, dlatego należy zaliczyć go do obydwu grup. Nie jest to granica między *nomen appellativum* a *nomen proprium*, lecz strefa przejściowa istniejąca między nimi: wyraz pospolity traci swoją uogólniającą funkcję, a zaczyna określać pojedynczą rzecz, obiekt[10].

Nazwami, które w ten sposób przeszły do grupy *nomen proprium* są konstrukcje w postaci wyrażeń przyimkowych (np.: *Koło Żwirowni*, *Na Krzyżówkach*, *U Rowu*) oraz nazwy równe apelatywom (np.: *Borek*, *Łąka*, *Górka*). Sprawiają one największy problem interpretacyjny, bowiem nie wiadomo, czy jest to już nazwa własna, czy może jeszcze wyraz pospolity, czy informator miał na myśli jedną z wielu *łąk*, *górek*, czy też jakieś jedno charakterystyczne miejsce w terenie, tzw. orientantę. Nazwy miejsc, pochodzące od wyrazów pospolitych, mogły zostać utworzone dwojako: przez derywację słowotwórczą lub przez onimizację, czyli przejście ze zbioru apelatywów do zbioru toponimów w wyniku zmiany funkcji[11].

Za nazwy terenowe *in statu nascendi* należy uznać określenia typu: *Andrzejowe*, *Banasiaka*, *Grzybowskiej*, *Księże*, *Przybylskich*, *Sołtysowe*, *Sylwkowe*, wskazujące w formie przymiotnika dzierżawczego lub dopełniacza liczby pojedynczej i mnogiej na przynależność obiektu (np. pola, łąki, lasu) do konkretnego właściciela wskazanego poprzez nazwisko, imię, przezwisko lub nazwę funkcji/wykonywanego

---

6 W. Lubaś, *Próba socjolingwistycznej definicji nazwy własnej*, [w:] *Geografia nazewnicza*, pod red. K. Rymuta, Wrocław 1983, s. 19–26.

7 A. Pospiszylowa, *Nazwy pojedynczych zabudowań mieszkalnych we wsi Istebnej*, „Onomastica" XXIX, 1984, s. 91–92.

8 J. Treder, *Toponimia byłego powiatu puckiego*, Gdańsk 1977, s. 199–200.

9 K. Rymut, *Granica czy strefa przejściowa między nomen appellativum a nomen proprium*, „Slavica Lundensia" VII, 1979, s. 175–180.

10 Ibidem, s. 180.

11 A. Cieślikowa, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, s. 5.

zawodu. Budzą one trudności interpretacyjne, ponieważ wśród mieszkańców powiatu tureckiego funkcjonują również określenia apelatywne tego typu, występujące razem z rzeczownikiem. Przykłady takie w monografii uznano za *nomina propria*, ponieważ podczas eksploracji terenowej informatorzy konsekwentnie opuszczali człon rzeczownikowy (np.: las, łąka, pole), używając tylko form dopełniacza lub przymiotników dzierżawczych utworzonych od nazw osobowych[12].

Według M. Kucały[13] nazwami własnymi są: 1) nazwy posiadające formę różną od formy żywej (np. *U Potoka* będzie nazwą własną, jeśli przyimek *u* w znaczeniu 'przy' nie jest lokalnie używany); 2) nazwy odnoszące się tylko do wybranych obiektów, choć mogłyby się odnosić również do innych (np. określenie *Górka* jest nazwą własną, jeśli w okolicy znajduje się więcej podobnych wzniesień, a nie są tak nazywane); 3) nazwy wybrane spośród określeń obocznych jako wyłączne dla danych obiektów (np. jeśli pole leżące za rzeką, koło którego przebiega droga i przy którym rośnie dąb, nazywa się tylko jednym określeniem, np. *Koło Dębu*); 4) nazwy wprowadzone lub zatwierdzone urzędowo. Badacz stwierdził, że zasadniczą cechą nazw własnych, w przeciwieństwie do powszechności wyrazów pospolitych, jest ich indywidualność: nazwa należy do kategorii *nomina propria*, jeśli jest w niej coś indywidualnego – to najważniejsze kryterium odróżniania nazw własnych od wyrazów pospolitych[14].

Nazwy terenowe to element gwary, dlatego można stwierdzić, iż są one w stadium ustalania się. W. Śmiech[15] wymienił kilka grup nazw terenowych, które znajdują się w pewnym stosunku do wyrazów pospolitych: 1) nazwy rzeczownikowe, pokrywające się z wyrazami pospolitymi; 2) nazwy rzeczownikowe o formantach występujących w wyrazach pospolitych; 3) nazwy przymiotnikowe, będące rezultatem uproszczenia połączeń dwuwyrazowych, złożonych z przymiotnika i rzeczownika[16]; 4) nazwy przymiotnikowe, będące rezultatem przekształceń wyrażeń przyimkowych i 5) nazwy wielowyrazowe. Zaznaczył, że wyrazy pospolite mogą pełnić funkcję nazw własnych (np. *Łączki* – łąki, *Górka* – wzniesienie) tylko w określonym środowisku lub jeśli na danym terenie są to jedyne takie obiekty i nie ma potrzeby specjalnego ich nazywania w celu odróżniania od innych[17]. Najczęściej, jeśli na danym obszarze występuje więcej podobnych obiektów, sposobem na ich odróżnienie jest dodanie do wyrazu pospolitego wyrażenia przyimkowego, wskazującego na lokalizację (np.: *Pole Na Spalonym Młynie*, *Łąka Na Trzech Brzozach*). Następnie

12 E. Breza, *Nazwy terenowe typu Bonikowski (Plac), Klepinowski (Dom) na Pomorzu Gdańskim*, „Onomastica" XXIII, 1978, s. 111–112.

13 M. Kucała, *Co już jest, a co jeszcze nie jest nazwą własną*, „Onomastica" XII, 1959, s. 153–161.

14 Ibidem, s. 158.

15 W. Śmiech, *Stosunek polskich nazw terenowych do wyrazów pospolitych*, [w:] *Geografia nazewnicza*, s. 37–51.

16 Zob. W. Śmiech, *Przymiotnikowe nazwy terenowe Polski*, Łódź 1996.

17 W. Śmiech, *Stosunek polskich nazw terenowych do wyrazów pospolitych*, s. 40.

dochodzi do procesu polegającego na opuszczeniu członu utożsamiającego (pole, łąka), co z kolei prowadzi do powstania nazwy tylko w postaci wyrażenia przyimkowego (np.: *Na Spalonym Młynie*, *Na Trzech Brzozach*). Dzieje się tak, ponieważ mieszkańcy wsi znają nazywane obiekty, ich różnorodność jest ograniczona. Jednak pozbawienie nazwy dwuwyrazowej rzeczownika powoduje jej odkonkretnienie, w związku z czym nazwa może zostać przeniesiona na inny obiekt[18].

Z drugiej strony, skoro onimy mają taką samą strukturę, jak wyrazy pospolite (w zakresie podziału formalnego), to należałoby je tam zostawić i nie mnożyć nowych grup nibystrukturalnych, gdyż od strony ich formy nie ma nic nowego ponad to, co wiadomo o apelatywach[19]. Pewne jest, że nazwy własne bazują na podstawowym do istnienia języka systemie apelatywnym, czyli zasób nazw własnych jest sekundarny w stosunku do apelatywów[20]. Jak na to wskazał H. Borek: „Nazewnictwo jest bowiem wtórne w stosunku do leksyki apelatywnej, bazuje na niej i stale czerpie z jej zasobów przy derywacji nazwotwórczej"[21]. S. Rospond podkreślił, że w odróżnieniu od apelatywnego, uboższego słowotwórstwa, w toponomastyce uderza bogactwo sufiksalne i prefiksalne[22]. Tym samym potwierdził fakt, że nazw własnych jest więcej niż wyrazów pospolitych[23]. Odnośnie do chronologii nazw własnych i wyrazów pospolitych twierdzi się, że apelatywa sięgają aż epoki prasłowiańskiej, natomiast *nomina propria* datowane są dopiero od XVI wieku[24]. Jednak zarówno nazwy własne oddziaływały i oddziałują słowotwórczo na wyrazy pospolite, jak i wyrazy pospolite wpływają na nazwy własne.

Nazwy utworzone od wyrazów pospolitych nie określają obiektów ani ich cech, są od tych cech oderwane i pełnią nową funkcję znaczeniową. Na początku każda nazwa, utworzona w naturalny i spontaniczny sposób, pełni podwójną rolę: oznacza konkretny obiekt i równocześnie charakteryzuje go, łącząc w sobie funkcję desygnacyjną i signifikacyjną znaku językowego[25]. Identyczne brzmienie nazwy własnej

---

18 Ibidem, s. 46.

19 M. Karaś, *Imię, nazwisko, przezwisko = nazwa osobowa w polszczyźnie*, „Onomastica" XXI, 1976, s. 34.

20 H. Borek, *Czym są nazwy własne?*, [w:] idem, *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1988, s. 18–19.

21 H. Borek, *Słownik polskich wyrazów toponimicznych. Zasady opracowania*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo" VII, 1981, s. 9.

22 S. Rospond, *Makrotypy i mikrotypy w badaniach toponomastyczno-osadniczych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" XXXVII, 1980, s. 70.

23 A. Cieślikowa, *Nazwy własne we współczesnym języku polskim*, [w:] *Polszczyzna 2000*, pod red. W. Pisarka, Kraków 1999, s. 97.

24 P. Smoczyński, *Nomina appellativa i propria we wzajemnym oddziaływaniu słowotwórczym*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" XXI, 1962, s. 63.

25 H. Borek, *Metodologiczne problemy badania złoża odapelatywnego w nazewnictwie*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 98.

i wyrazu pospolitego powoduje, że znaczenie apelatywne pozostaje w tle nazwy własnej i w każdej chwili może zostać przywołane[26]. Nazwy należy rozpatrywać na dwóch płaszczyznach: funkcyjnej jako aktualny określnik jednostkowego obiektu oraz genetycznej jako nośnik zatartej po części już treści apelatywnej[27]. *Nomen proprium* w początkowej fazie swego rozwoju jest ambiwalentne kategorialnie, czyli może posiadać wiele desygnatów[28].

Podczas ustalania przyczyn powstawania zgromadzonych nazw terenowych w tejże monografii wzięto pod uwagę wpływ różnych czynników, bowiem tworzenie nazw ma związek nie tylko z cechami terenu, lecz również z okolicznościami towarzyszącymi działalności człowieka. Istnieją nazwy o charakterze emocjonalnym, ekspresywnym, o zabarwieniu pejoratywnym, co skłania do wydzielenia tzw. apelatywów onomastycznych[29], będących wprawdzie wyrazami pospolitymi, ale zbudowanymi na wzór nazw miejscowych występujących w danej okolicy[30], mających przy tym cechy morfologiczne imion własnych.

Ciekawym procesem językowym, odnotowanym podczas eksploracji terenowej, była desemantyzacja, polegająca na pozbawieniu znaczenia apelatywnego nazwy własnej[31]. Zachodzi ona wtedy, kiedy np. „dąbrowa" zostaje wycięta, „bagno" osuszone, a „cegielnia" przestaje istnieć; wówczas nazwa obiektu nie ulega zmianie, ale nazywa nowy obiekt, powstały na miejscu wcześniejszego. Nazwa zmienia wówczas swą pierwotną apelatywną treść, a od tej chwili jej jedynym aktualnym znaczeniem jest identyfikowanie i lokalizowanie konkretnego obiektu[32]. Drogę awansu toponimicznego wyrazów pospolitych do rangi nazw miejscowych, cechuje przebieg jedno- lub wielofazowy (np. 1. nazwa stawu, 2. nazwa pola po osuszeniu stawu, 3. nazwa osady, która powstała na miejscu osuszonego stawu)[33].

Innym procesem jest eliminacja nazwy towarzysząca zaniknięciu nazywanego obiektu. Wraz ze zmianą charakteru nazwy dochodzi do przesunięcia funkcji nazwy[34], np. kiedy teren bagienny, nazywany *Bagno*, z czasem zostaje osuszony, a na jego miejscu tworzy się łąka, która z czasem staje się terenem zamieszkanym,

---

26 H. Wróbel, *O synchronicznych relacjach słowotwórczych w onomastyce*, „Prace Językoznawcze. Onomastyka" IV, 1978, s. 20.

27 R. Mrózek, *Regionalizacja w badaniach onomastycznych*, [w:] *Region w świetle nazw miejscowych*, pod red. S. Gajdy, Opole 2007, s. 77.

28 Cz. Kosyl, *Forma i funkcja nazw własnych*, Lublin 1983, s. 7.

29 S. Hrabec, *Polskie apelatywa toponomastyczne*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XIV, 1968, s. 284–328.

30 Ibidem.

31 H. Borek, *Czym są nazwy własne?*, s. 22.

32 Ibidem.

33 R. Mrózek, *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice 1990, s. 12.

34 R. Mrózek, *Nazwy terenowe*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, cz. 2, Warszawa–Kraków 1998, s. 234–235.

usamodzielnioną wsią. R. Mrózek nazwał ten proces „awansem" mikrotoponimów[35]. „Krótkotrwałość istnienia obiektu powoduje krótkotrwałość związku z obiektem"[36], co zależne jest zarówno od kategorii nazwy, jak i elementów psycho-socjo-pragmatyczno-językowych, powodujących zanik lub trwanie nazwy[37].

O zmianach nazw miejscowych pisał M. Buczyński[38]. Wyróżnił trzy typy zmian: 1) spontaniczne, kiedy zmienia się element krajobrazu, właściciel osiedla, sposób życia mieszkańców; 2) oddające walkę między formami powstałymi spontanicznie a utworzonymi odgórnie; 3) urzędowe, narzucone odgórnie[39]. Typ zmian spontanicznych zauważyć można w nazwach terenowych funkcjonujących na obszarach wiejskich. Pole nazywane niedawno *Po Bartosiku* obecnie nosi nazwę *Filipczakowe*, ponieważ ziemię nabył nowy właściciel o nazwisku Filipczak – stary określnik stał się już mało wyrazisty, dlatego doszło do zmiany.

Problemy interpretacyjne sprawiają również nazwy w postaci wyrażeń przyimkowych, które były tematem wielu prac[40]. Stoją na pograniczu apelatywów i nazw własnych. W. Lubaś stwierdził, że tylko drobna część określeń przyimkowych stanowi nazwy własne, a ich znaczna większość to apelatywy[41]. Są one typowe dla nowego osadnictwa, gdzie nazewnictwo nie zostało w pełni ukształtowane, a proces nazewniczy jest w stanie rozwoju[42]. Nazwy w postaci wyrażenia przyimkowego wyróżniają się dokładnością informacji, są najbardziej odpowiednie do oznaczania małych obszarów.

M. Buczyński uznał, że „miejscowości położone na terenie wyżynnym mają omawianych nazw [przyimkowych] znacznie więcej niż leżące na nizinie, co wiąże się z bardziej urozmaiconym krajobrazem"[43]. Materiał zebrany z powiatu tureckiego tego nie potwierdza, dlatego nie można się z tym twierdzeniem w pełni zgodzić,

---

35 Ibidem, s. 235.

36 A. Cieślikowa, *Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych*, „Onomastica" XLI, 1996, s. 9.

37 Ibidem.

38 M. Buczyński, *Polityczne, socjalne i kulturowe uwarunkowania zmian nazw geograficznych*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, Poznań 1988, s. 73–76.

39 O innym rodzaju zmian pisał H. Borek, *Językowe i pozajęzykowe aspekty XX-wiecznych administracyjnych zmian w nazewnictwie miejscowym*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" X, 1984, s. 65–73.

40 Por.: M. Buczyński, *Nazwy terenowe typu Pod Górą, Za Lasem na Lubelszczyźnie*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica" XII, 1986, s. 221–224; E. Rzetelska-Feleszko, *Nazwy terenowe od wyrażeń przyimkowych. Nazwy polskie*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej" XXI, 1983, s. 83–101; S. Sochacka, *Wyrażenia przyimkowe jako struktura nazewnicza*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu. Językoznawstwo" IV, Studia z historii języka i onomastyki, 1969, s. 77–128.

41 W. Lubaś, *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, cz. I, „Onomastica" VIII, 1963, s. 214.

42 A. Belchnerowska, *Nazwy typu: Pod Bobolicami, Za Torem wśród nazw terenowych lądowych północnej części Pomorza Środkowego*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty...*, s. 140.

43 M. Buczyński, *Nazwy terenowe typu Pod Górą, Za Lasem na Lubelszczyźnie*, s. 221.

a nawet należy zasugerować, że jest odwrotnie – nazw przyimkowych pojawia się więcej na terenie nizinnym, ponieważ konkretny obiekt (np. drzewo, las, rzeka itp.) stanowi pewien punkt orientacyjny, względem którego lokalizuje się pole, łąkę. Oznaczają one obiekt, który nie wyróżnia się w terenie niczym szczególnym, a łatwiej go określić w stosunku do innego, bardziej charakterystycznego. Nazwy w postaci wyrażeń przyimkowych występują tam, gdzie jest większe urozmaicenie terenu, ale także i tam, gdzie występuje silniejsze rozdrobnienie ziemi.

Problemem jest także przyporządkowanie nazw w postaci wyrażeń przyimkowych do odpowiedniej klasy znaczeniowej. W. Lubaś zaliczył je do nazw topograficznych, gdyż wskazują one na położenie obiektu terenowego[44]. Wchodzące w ich skład rzeczowniki, pod względem znaczeniowym, postanowił ująć w grupy tematyczne. Nie odgrywają one większego znaczenia w całości nazwy, są jedynie punktem służącym do wskazywania położenia danego obiektu względem niego[45]. Również H. Górnowicz zaliczył te nazwy do topograficznych, ponieważ mówią one o lokalizacji obiektu nazywanego lub wyznaczeniu kierunku jego położenia, jest to więc zabieg topograficzny[46]. W monografii nazwy w postaci wyrażeń przyimkowych przyporządkowano do topograficznych lokalizujących, np.: *Koło Kamienia*, *Koło Wierzby*, *Na Górce*, *Na Wzgórzu*, *Koło Szkoły*, *Naprzeciwko Kaplicy*, *Za Komisariatem*, dzieląc je na grupy na podstawie najistotniejszego wyrazu w wyrażeniu przyimkowym. Z kolei takie nazwy, jak np.: *Koło Ceglera*, *Na Sobczakowym*, *Pod Pakułę*, klasyfikowane są jako nazwy kulturowe, gdyż określają miejsce za pomocą nazwiska człowieka mieszkającego w pobliżu, a nazwy osobowe to wytwory kultury duchowej człowieka[47]. Dla odmiany H. Górnowicz nazwy te zaklasyfikował do topograficznych, gdyż lokalizują one obiekt względem innego gospodarstwa (np. *Koło Pawlikowskiego*).

Inną kwestią jest klasyfikacja nazw typu *Pod Boleszczynem*, *Pod Dąbrowicą*, które oznaczają miejsca w stosunku do miejscowości wymienionej w nazwie. Nazwy nadane miejscowościom, a także same te miejscowości, to wytwory kultury materialnej, dlatego W. Pasterniak[48] zaproponował, aby włączyć je do nazw kulturowych. Jednak zgodnie z przyjętą w rozprawie klasyfikacją H. Borka nazwy te zaliczone zostały do nazw lokalizujących w obrębie klasy toponimów odtoponimicznych.

Onomastom przysparzała wiele trudności klasyfikacja nazw zestawionych, mianowicie, który z członów brać za podstawę klasyfikacyjną. P. Zwoliński[49] uznał, że podstawą jest człon utożsamiający, gdyż jest on zawarty w każdej nazwie

---

44 W. Lubaś, *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, cz. I, s. 204.

45 Ibidem, s. 217.

46 H. Górnowicz, *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] *Geografia nazewnicza*, s. 12.

47 W. Pasterniak, *Nazwy terenowe powiatu nowosolskiego i sulechowskiego*, „Onomastica" X, 1965, s. 42.

48 Ibidem.

49 P. Zwoliński, *Słowiańskie nazwy miejscowe Bułgarii (ujęcie syntetyczne)*, „Sprawozdania Akademii Umiejętności" LI, 1950, s. 495–498.

i występował także z chwilą powstania nazwy mającej obecnie formę przymiotnikową. M. Jurkowski[50] na plan pierwszy wysunął człon odróżniający, bowiem często bywa tak, że członu utożsamiającego nie można odtworzyć, np. *Kacwińska* (może być to droga, struga, woda itp.)[51]. W pracy niniejszej, po przeanalizowaniu wszystkich możliwości i zwróceniu uwagi na sam materiał, za podstawę klasyfikacyjną przyjęto człon utożsamiający.

Zebrany materiał onimiczny z badanego terenu powiatu tureckiego klasyfikowany jest w dalszej części tej monografii według podziału semantycznego i strukturalnego. Na pierwszym miejscu umieszczono znaczenie nazwy, dopiero później jej analizę formalną, gdyż wnioski językowe, na jakie pozwala analiza nazw, możliwe są dopiero po uprzednim wyjaśnieniu ich znaczenia. Ponadto, jak stwierdziła T. Gołębiowska, „analiza znaczeniowa jest z punktu widzenia językoznawczego szersza niż formalna, ponieważ znaczenie wyjaśniamy przy jednoczesnym rozpatrzeniu budowy słowotwórczej wyrazu"[52]. Struktura nazwy stoi na dalszym planie, gdyż stanowi konkretyzację wcześniejszych procesów onimicznych[53].

---

50 M. Jurkowski, *Terminy geograficzne a nazwy własne*, „Poradnik Językowy" 3, 1964, s. 101–122.

51 Ibidem, s. 119.

52 T. Gołębiowska, *Terenowe nazwy orawskie*, Kraków 1964, s. 8.

53 M. Rutkiewicz, *Toponimia środkowozachodniej części województwa wielkopolskiego*, Poznań 2002, s. 25.

MODEL KLASYFIKACJI MATERIAŁU

W literaturze przedmiotu, pomimo wielu lat badań, nie stworzono jednolitej klasyfikacji, która uwzględniałaby wszystkie typy nazw. W dotychczasowych pracach omawiano najczęściej osobno nazwy miejscowe i terenowe. Klasyfikacją semantyczną, do której sięgała większość badaczy, jest typologia stworzona przez W. Taszyckiego[1], natomiast podział strukturalny najczęściej opiera się na propozycji S. Rosponda[2].

Pomimo iż klasyfikacje W. Taszyckiego[3] i S. Rosponda stały się podstawą badań i prac toponomastycznych, doczekały się również krytyki oraz modyfikacji ze strony onomastów. Krytykowano wyróżnione przez W. Taszyckiego nazwy deminutywne, dla których badacze mieli inne propozycje nazewnicze[4]. Ostatecznie w literaturze onomastycznej dla tego typu nazw funkcjonują terminy: nazwy przeniesione[5], relacyjne[6], ponowione[7] i wtórnie topograficzne[8].

---

1 W. Taszycki, *Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału*, Kraków 1946.

2 S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957.

3 Klasyfikacja W. Taszyckiego bazuje na jednej z pierwszych klasyfikacji słowiańskich nazw miejscowych F. Miklosicha. Zob. F. Miklosich, *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, „Denkschriften der Philos. – hist. Klasse der Akademie der Wissenschaften" XIV, [Wien] 1865, s. 1–74.

4 P. Zwoliński zaproponował określić je mianem „nazw miejscowych od nazw miejscowych" (P. Zwoliński, *Słowiańskie nazwy miejscowe Bułgarii (ujęcie syntetyczne)*, „Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności" LI, 1950, s. 495–498), S. Rospond określał je nazwami „wtórnie topograficznymi" (S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, s. 21–22), Z. Zierhofferowa „nazwami podziałowymi" (Z. Zierhofferowa, *Nazwy podziałowe. Podstawa wyodrębnienia, charakterystyka i klasyfikacja*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 289–295), D. Kopertowska „wtórnymi toponimami" (D. Kopertowska, *Toponimy wtórne województwa radomskiego*, „Slavia Occidentalis" L, 1993, s. 35–67), Cz. Kosyl „nazwami kulturowymi sekundarnymi" (Cz. Kosyl, *O znaczeniu tzw. deminutywnych nazw miejscowych*, „Folia Societatis Scientiarum Lublinensis" XVI, 1974, s. 23–28).

5 J. Bubak, *Nazwy przeniesione w polskiej toponomastyce*, „Onomastica" X, 1965, s. 50–73.

6 H. Borek, *Nazwy relacyjne w toponimii*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, s. 43–51.

7 J. Treder, *Nazwy ponowione wśród nazw przeniesionych*, „Onomastica" XXIV, 1979, s. 19–43.

8 S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, s. 21–22.

Onomastami, którzy nawiązywali do podziału zaproponowanego przez S. Rosponda i W. Taszyckiego byli m.in.: P. Zwoliński[9], T. Gołębiowska[10], E. Pawłowski[11], M. Łesiów[12]. Badacze wielokrotnie podkreślali, że korzystają z takiej klasyfikacji, która będzie najlepiej służyć opisowi i analizie zebranego przez nich materiału. Jedni widzieli nadrzędność znaczenia, inni formy, np. dla W. Mańczaka[13] najważniejszym kryterium klasyfikacyjnym była budowa nazwy. A. Cieślikowa zwracała uwagę badaczom, aby oprócz opisu formy nazwy brali pod uwagę również elementy pragmalingwistyczne i socjolingwistyczne, które towarzyszą jej kreacji[14].

Według niektórych onomastów nazwy najlepiej podzielić – zwłaszcza te, dla których trudno określić, czy sufiksacja jest właściwa apelatywowi czy nazwie własnej, np. *Borek* – ze względu na reprezentowane przez nie części mowy, np. nazwy rzeczownikowe, przymiotnikowe itp. Byłby to podział budzący najmniej wątpliwości oraz zgodny z ogólną i powszechną zależnością nazw własnych i wyrazów pospolitych. Klasyfikację strukturalną w tym duchu zaproponował K. Dejna[15]. Wydzielił on: 1) rzeczownikowe nazwy terenowe, które posiadają cechy rzeczowników (nazwy od rzeczowników pospolitych, urzeczownikowione zależne składniki syntaktyczne, zrosty, złożenia) oraz 2) nieurzeczownikowione nazwy terenowe.

W rozprawie wszystkie nazwy zostały sklasyfikowane według semantycznego podziału H. Borka[16] i formalnego Z. Zagórskiego[17], odpowiednio zmodyfikowanych na potrzeby interpretacji zgromadzonego materiału. Nie skorzystano z podziału M. Kucały[18] ani W. Lubasia[19], gdyż uznano je za zbyt pobieżne, niepasujące do zebranego materiału, bowiem podstawą przy wyborze właściwej klasyfikacji powinien być zgromadzony materiał. Należy zaznaczyć, że przyjęty w tej monografii podział jest najbardziej odpowiedni dla materiału z obszaru powiatu tureckiego i nie trzeba go odnosić do prac z innych regionów Polski, gdyż „klasyfikacja musi być traktowana z jednej strony jako ewentualne narzędzie badawcze, z drugiej strony nie powinna

---

9 Por. P. Zwoliński, *Nazwy miejscowe pamiątkowe w Bułgarii*, „Sprawozdania Akademii Umiejętności" LI, 1950, s. 673–676; *Słowiańskie nazwy miejscowe Bułgarii (ujęcie syntetyczne)*, s. 495–498.

10 Por. T. Gołębiowska, *Terenowe nazwy orawskie*, Kraków 1964.

11 Por. E. Pawłowski, *Nazwy miejscowe Sądecczyzny*, t. I. *Ogólna charakterystyka nazewnictwa miejscowego Sądecczyzny*, Kraków 1965.

12 Por. M. Łesiów, *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, Lublin 1972.

13 W. Mańczak, *O zasięgach typów polskich nazw miejscowych w XVI wieku (oprócz Śląska i Pomorza)*, „Język Polski" XXXV, 1955, s. 26–41.

14 A. Cieślikowa, *O motywacji w onomastyce*, „Polonica" XVI, 1994, s. 198.

15 K. Dejna, *Terenowe nazwy śląskie*, „Onomastica" II, 1956, s. 103–126.

16 H. Borek, *Nazwy relacyjne w toponimii*, s. 43–51.

17 Z. Zagórski, *O podziałach nazw terenowych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" X, 1984, s. 51–55.

18 Por. M. Kucała, *Nazwy terenowe z kilku wsi w powiecie myślenickim*, „Onomastica" V, 1959, s. 67–100.

19 Por. W. Lubaś, *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, cz. I, „Onomastica" VIII, 1963, s. 195–236.

być statyczna i zamknięta”[20]. Wykorzystanie wspólnej klasyfikacji dla wszystkich nazw, ojkonimów i anojkonimów, ma na celu porównanie obu grup onimicznych. Zakłada się, że od strony językowej nie ma różnic między nazwami miejscowymi i terenowymi, choć niektórzy badacze podkreślają rozbieżności między nimi pod względem formalnym i znaczeniowym[21].

W pracy za H. Borkiem wyróżniono:

I) nazwy odapelatywne: 1) topograficzne, 2) kulturowe;
II) nazwy odantroponimiczne:
   a) od antroponimów jednostkowych: 1) dzierżawcze, 2) pamiątkowe;
   b) od antroponimów zbiorowych pochodzenia osobowego: 1) patronimiczne, 2) rodowe;
   c) od antroponimów zbiorowych pochodzenia apelatywnego: 1) etniczne, 2) służebne[22] i zawodowe;
III) nazwy odtoponimiczne: 1) przeniesione, 2) dyferencyjne, 3) lokalizujące[23];
IV) nazwy dwuznaczne;
V) nazwy niejasne.

Wśród nazw odapelatywnych, odantroponimicznych i odtoponimicznych wyróżniono dodatkowo, za R. Mrózkiem[24], nazwy charakteryzujące i lokalizujące.

W pracy przyjęto klasyfikację formalną Z. Zagórskiego[25]. Dokonał on podziału nazw na dwóch poziomach. Najpierw podzielił je na dwie grupy: 1) nazwy syntetyczne, czyli jednoskładnikowe, jednowyrazowe i 2) nazwy analityczne, czyli wieloskładnikowe. Na niższym poziomie nazwy syntetyczne podzielił na prymarne i sekundarne, a wśród nazw analitycznych wydzielił różne rodzaje zestawień i wyrażeń przyimkowych. W rozprawie zachowano podział zasadniczy, jednak na kolejnym szczeblu nie użyto pojęć „nazwy prymarne” i „nazwy sekundarne”. Za M. Jurkowskim[26] przyjęto terminologię: „nazwy bez kreacji formalno-językowej” (nazwy tylko z kreacją semantyczną, bezafiksalne, które nie różnią się formalnie

---

20 M. Karaś, *Słowiańskie nazwy miejscowe i ich klasyfikacje (Uwagi i propozycje)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XXVIII, 1971, s. 67.

21 J. Chojnacki, *Nazwy terenowe w północno-zachodniej części województwa konińskiego*, Poznań 1995, s. 13.

22 H. Borek użył określenia: nazwy „służbowe” (H. Borek, *Nazwy relacyjne w toponimii*, s. 51).

23 W zgromadzonym materiale nie odnotowano nazw ponowionych, pamiątkowych i wariantowych.

24 R. Mrózek, *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice 1990, s. 135–146.

25 Podobną do klasyfikacji Z. Zagórskiego jest zaproponowana klasyfikacja formalna R. Šramka (Czechy), M. Majtána (Słowacja), H. Borka (Polska) i E. Eichlera (Niemcy) na X Zjeździe Międzynarodowego Kongresu Slawistów w Sofii w 1988 roku. Na podstawie podziału nazw miejscowych R. Šramka wyróżnia się: 1) ojkonimy jednowyrazowe (jednokomponentowe i dwukomponentowe, czyli z dwoma tematami w formie złożeń i zrostów), 2) ojkonimy wielowyrazowe, 3) ojkonimy syntaktyczne (zdaniowe) i 4) powstałe w wyniku nieregularnych sposobów tworzenia nazw. Zob. E. Eichler, R. Šramek, *Strukturtypen der slawischen Ortsnamen*, Leipzig 1988.

26 M. Jurkowski, *Terminy geograficzne a nazwy własne*, „Poradnik Językowy” 3, 1964, s. 104.

od wyrazów pospolitych lub innych nazw własnych) i „nazwy z kreacją formalno-językową" (nazwy afiksalne, które różnią się formalnie od wyrazów pospolitych). Tym samym potwierdzono, że nie korzysta się z klasyfikacji formalnej S. Rosponda, do której najczęściej sięgają onomaści, gdyż zastosowane tam pojęcia „nazwy prymarne" i „nazwy sekundarne" są niewłaściwe, ponieważ każda nazwa własna jest sekundarna w stosunku do *nomen appellativum*[27].

Zgromadzony w pracy materiał nie jest zamkniętym zbiorem nazw – toponimy wciąż powstają i zanikają, zwłaszcza na badanym terenie (chodzi tu o zakończoną niedawno działalność odkrywkową kopalni zlokalizowanej na terenie powiatu tureckiego oraz powstawanie nowych osiedli), a ponadto (w porównaniu z nazwami miejscowymi) nazwy terenowe są nietrwałe[28], znajdują się w ciągłym ruchu i przemienności. Stwierdzić więc można, że onimy, zwłaszcza nazwy terenowe, są kategorią *in statu nascendi*.

---

27 H. Wróbel, *O synchronicznych relacjach słowotwórczych w onomastyce*, „Prace Językoznawcze. Onomastyka" IV, 1978, s. 22.

28 A. Berlińska, *Z toponimii Tykocina na Podlasiu*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 145.

RYS HISTORYCZNO--GEOGRAFICZNY POWIATU TURECKIEGO

Powiat turecki

W skład powiatu tureckiego wchodzi sześć gmin: Brudzew, Dobra, Kawęczyn, Malanów, Przykona, Tuliszków, Turek i Władysławów. Położony jest w malowniczym zakątku wschodniej Wielkopolski, który posiada wiele walorów przyrodniczych i kulturowych, związanych z wsią polską. Powiat swym obszarem obejmuje 929,3 km^2 i zamieszkiwany jest przez ponad 84 tysiące mieszkańców (dane z 2020 roku). Głównym ośrodkiem administracyjnym i gospodarczym powiatu jest Turek, który nie należy do miast turystycznych, jednak posiada atrakcyjne zabytki[1].

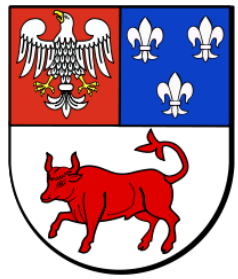

Rys. 1. Herb powiatu tureckiego

Źródło: www.powiat.turek.pl (dostęp: 20.04.2020)

[1] M. Górzyński, *Zabytki miasta Turku i powiatu tureckiego. Miasto Turek*, Turek 2009.

Atrakcyjność środowisku naturalnemu regionu nadają obszary krajobrazu chronionego, kompleksy leśne, parki krajobrazowe, zbiorniki wodne oraz pomniki przyrody. Północną część powiatu obejmują granice Złotogórskiego Obszaru Krajobrazu Chronionego, który miejscami sprawia wrażenie terenu podgórskiego, gdzie wzniesienia sięgają do 177 m n.p.m. Wschodnia część powiatu leży w strefie Uniejowskiego Obszaru Krajobrazu Chronionego, w którym zlokalizowanych jest wiele tzw. użytków ekologicznych. Następnym obszarem chronionego krajobrazu jest Dolina Środkowej Warty – teren szczególnie bogaty pod względem ornitofauny.

Pod koniec XX wieku krajobraz został nieco zmieniony pod wpływem działalności kopalni, która pozostawiła po sobie zalesione hałdy i zbiorniki wodne. Głównym bogactwem naturalnym jest węgiel brunatny, wydobywany do niedawna na terenie czterech gmin: Brudzewa, Przykony, Turku i Władysławowa.

Rys. 2. Położenie powiatu tureckiego oraz podział na gminy

Źródło: opracowanie własne

Miasto i gmina Turek

Gmina Turek zajmuje powierzchnię 109 km^2 i jest zamieszkiwana przez 9800 mieszkańców (dane z 2020 roku). W skład gminy wchodzą miejscowości: Albertów, Budy Słodkowskie, Cisew, Chlebów, Dzierżązna, Grabieniec, Kalinowa, Korytków, Kaczki Średnie, Kowale Księże, Obrębizna, Obrzębin, Pęcherzew, Szadów Księży, Szadów Pański, Słodków, Słodków – Kolonia, Turkowice, Wietchinin, Warenka, Wrząca i Żuki.

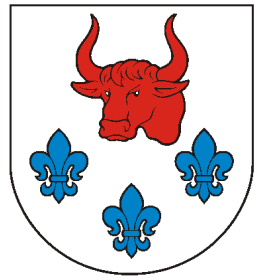

Rys. 3. Herb gminy Turek

Źródło: www.gmina.turek.pl (dostęp: 20.04.2020)

Miasto powiatowe Turek w *Bulli Gnieźnieńskiej* z 1136 roku, jako własność arcybiskupów gnieźnieńskich, wymieniane jest w formie *Tur*, czyli najpierw była to forma niezdrobniała, dopiero potem powstało zdrobnienie *Turek*[2]. Podstawa topograficzna *tur* sugeruje, że wcześniej był to obszar leśny. Jednak nazwę tę uznać trzeba za dwuznaczną, gdyż może ona pochodzić od apelatywu *tur* lub od nazwy osobowej *Tur*[3]. Turek uzyskał prawa miejskie średzkie w 1341 roku. Na przełomie XIX i XX wieku stał się prężnym ośrodkiem rzemiosła sukienniczego i tkackiego. Jednak największy wpływ na charakter lokalnej gospodarki miało odkrycie w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych minionego wieku złóż węgla brunatnego. Przyczyniło się to do powstania Kopalni Węgla Brunatnego „Adamów" oraz elektrowni, co w konsekwencji doprowadziło do szybkiego rozwoju przemysłu paliwowo-energetycznego.

Odmiana rzeczownikowa nazwy miasta przyjęta przez miejscową ludność brzmi: Turek (M.) – Turku (D.), choć obcy używają formy równie prawidłowej: Turek (M.) – Turka (D.)[4]. Odmiana przymiotnikowa powinna brzmieć „turkowski", ponieważ egzotyczne słowo „turecki" nasuwa błędne skojarzenia. Forma „turecki" pojawiła się

2 S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984, s. 404.

3 Ibidem.

4 A. Piasecki, *Powiat turecki*, Turek 1999, s. 48.

w latach 1865–1866, kiedy na skutek zmian w podziale terytorialnym Królestwa Polskiego wyodrębniono powiat „turecki". Tym sposobem ów przymiotnik został urzędowo zalegalizowany[5]. Obecnie występują obydwie formy, uznawane za poprawne, choć forma urzędowa to „turecki".

Miasto i gmina Dobra

Gmina Dobra położona jest we wschodniej części makroregionu Niziny Południowo-Wielkopolskiej. Jej krajobraz tworzą trzy podstawowe formy morfologiczne, którymi są: Dolina Warty, Wysoczyzna Turecka i Dolina rzeki Teleszyny. Pierwsze zapiski wymieniające tę osadę pochodzą z 1386 roku, która już w roku 1392 występowała w źródłach jako miasto[6]. Prawa miejskie otrzymała przed rokiem 1511, figurując w wykazie beneficjów J. Łaskiego z początku XVI wieku, gdzie występowała pod dzisiejszą postacią *Dobra*. Jednak najprawdopodobniej, ze względu na swoje położenie, wcześniej była to *Debra*, gdyż staropolski i gwarowy apelatyw *debra* oznaczał 'zarosły parów, zarośla, dolinę'[7]. Nazwę tę z czasem zmieniono na *Dobra* poprzez skojarzenie z wyrazistym znaczeniowo i formalnie przymiotnikiem *dobry*. Jeszcze kilka lat temu odmiana przez przypadki nazwy miejscowości Dobra odbywała się tak samo, jak odmiana rzeczownika, co ma miejsce nadal w gwarze (droga na Dobrę, droga do Dobry), jednak coraz częściej spotyka się odmianę przymiotnikową, jak w języku literackim (droga na Dobrą, droga do Dobrej)[8].

Rys. 4. Herb gminy Dobra

Źródło: dobra.nowoczesnagmina.pl (dostęp: 20.04.2020)

Powierzchnia gminy Dobra wynosi 132 km^2. Mieszka tam prawie 6300 mieszkańców (dane z 2017 roku), w tym 1440 w samej Dobrej (dane z 2016 roku). Na terenie gmi-

5 W. Goebel, *Z turem w herbie*, Poznań 1966, s. 8.

6 A. Piasecki, *Powiat turecki*, s. 51.

7 S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, s. 73.

8 Podobnie rzecz się miała z miejscowościami Dzierżązna i Kalinowa w gm. Turek. O zjawisku tym pisał B. Kreja (B. Kreja, *Z zagadnień morfologii i ortografii nazw własnych*, „Onomastica" XIX, 1974, s. 76).

ny znajdują się 34 miejscowości: Chrapczew, Czajków, Czyste, Długa Wieś, Dąbrowa, Dąbrowica, Dąbrowica – Kolonia, Dobra, Januszówka, Józefów, Kościanki, Linne, Łęg Piekarski, Mikulice, Miłkowice, Młyny Strachockie, Moczydła, Ostrówek, Piekary, Potworów, Rzechta, Rzymsko, Rzymsko BG, Skęczniew, Stawki, Stefanów, Strachocice – Kolonia, Strachocice, Szymany, Ugory, Wola Piekarska, Zagaj, Zborów oraz Żeronice.

Miasto i gmina Tuliszków

Gmina Tuliszków położona jest we wschodniej części województwa wielkopolskiego, na południe od Konina. Teren gminy znajduje się w zlewni Warty, odwadniany przez dwa lewe dopływy Warty – Powę i Topiec. Pierwsza wzmianka o Tuliszkowie pochodzi z 1320 roku[9]. Jeszcze w roku 1362 był on wsią, a prawa miejskie otrzymał dopiero przed 1458 rokiem. Nigdy nie stał się dużym ośrodkiem i nawet pod zaborem rosyjskim w 1870 roku był jedynie osadą miejską. Status miasta odzyskał po I wojnie światowej, w 1919 roku[10]. Wybitnym mieszkańcem Tuliszkowa z przełomu XV i XVI wieku był Mikołaj Tuliszka – astrolog, astronom i lekarz, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego[11].

Rys. 5. Herb gminy Tuliszków

Źródło: www.tuliszkow.pl (dostęp: 20.04.2020)

Nazwa Tuliszków pochodzi od staropolskiego imienia *Toliszek* (zdrobnienie od imion *Toligniew* lub *Tolisław*), czyli pierwotnie miała charakter dzierżawczy, a jej forma brzmiała *Toliszkowo*. Z czasem doszło do przekształcenia nazwy *Toliszkowo* w *Tuliszkowo* (tak samo jak w czasowniku *tolić* w *tulić*), a przyczyną tego była fonetyczna zmiana *ol* w *ul*[12]. Dodatkowo zmianie uległ przyrostek *-owo* w *-ów*.

9 A. Piasecki, *Powiat turecki*, s. 53.

10 Z. i K. Zierhofferowie, *Nazwy miast Wielkopolski*, Poznań 1987, s. 158–159.

11 A. Piasecki, *Powiat turecki*, s. 53.

12 S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, s. 403–404.

Gmina Tuliszków obejmuje swym obszarem 149 km^2 i liczy prawie 10 700 mieszkańców (dane z 2017 roku), w tym 3400 w mieście Tuliszków (dane z 2006 roku). W skład gminy wchodzą wsie: Dryja, Gadowskie Holendry, Grabowiec, Grzymiszew, Imiełków, Kępina, Kiszewy, Krępa, Nowy Świat, Ogorzelczyn, Piętno, Ruda, Sarbicko, Smaszew, Tarnowa, Wielopole, Wróblina, Zadworna, Wymysłów.

Gmina Brudzew

Wieś gminna Brudzew leży we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w pobliżu rzeki Warty, nad rzeczką Kiełbaską. Pierwsza wzmianka o Brudzewie znajduje się w dokumentach z 1262 roku[13]. Wcześniejsza forma nazwy miejscowości brzmiała *Brudzowo*, dopiero później *Brudzew*. Najprawdopodobniej była to własność osadnika o nazwisku *Brudz* (ps. **Brud-jь*[14]). Przed 1511 rokiem Brudzew otrzymał prawa miejskie.

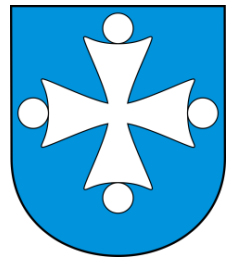

Rys. 6. Herb gminy Brudzew

Źródło: www.brudzew.pl (dostęp: 20.04.2020)

Powierzchnia gminy Brudzew wynosi 113 km^2 i zamieszkuje ją prawie 6000 mieszkańców (dane z 2017 roku), w tym 1600 w samym Brudzewie (dane z 2006 roku). Wsie wchodzące w skład gminy to: Brudzew, Bogdałów, Bratuszyn, Brudzyń, Cichów, Chrząblice, Dąbrowa, Galew, Głowy, Izabelin, Janiszew, Janów, Kolnica, Kozubów, Koźmin, Krwony, Kuźnica Janiszewska, Kwiatków, Marulew, Olimpia, Podłużyce, Tarnowa, Wincentów.

Gmina Przykona

Jak pisał S. Rospond, Przykona to bardzo stara wieś leżąca nad Pisą (dopływ Warty), której nazwa została wymieniona w bulli arcybiskupstwa gnieźnieńskiego z 1136 roku jako *Pricuna*, czyli *Przykuna*[15]. S. Rospond przypuszczał, że nazwa ta może pocho-

13 A. Piasecki, *Powiat turecki*, s. 56.

14 S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, s. 39.

15 Ibidem, s. 312.

dzić od wyrazu *kuna*, oznaczającego ‘zwierzę futerkowe’. Z czasem nastąpiła zmiana *Przykuna* na *Przykona* za wzorem częstej ewolucji głosowej *un* w *on*. Nie można także wykluczyć pochodzenia nazwy od wyrazu *koń*. Takie wyjaśnienie związane jest z funkcjonującą w okolicy złodziejską legendą, według której nazwa wzięła się od powiedzenia: „Stój przy koniu, bo ci go ukradną”. Na podstawie tego podania powstał pierwszy herb gminy, którego głównymi elementami były: koń, podkowa i motywy rolnicze. Koń był świadectwem zamożności, podkowa oznaczała szczęście, a motywy roślinne – kłosy i listek koniczyny – wskazywać miały na fakt, iż wieś od dawna była ośrodkiem rolniczym[16]. Herb gminy został zmieniony, ponieważ nie był on prosty i czytelny, a co ważniejsze, nie spełniał kryteriów heraldyki. Nowy herb przedstawia na błękitnym polu dwie białe lilie, a pomiędzy nimi postać kroczącego konia. Nawiązuje on do nazwy gminy oraz do dóbr arcybiskupich znajdujących się na jej terenie[17].

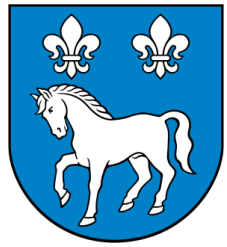

Rys. 7. Herb gminy Przykona

Źródło: www.przykona.pl (dostęp: 20.04.2020)

Gmina Przykona swym obszarem zajmuje 111 km^2, który zamieszkuje 4500 mieszkańców (dane z 2017 roku). W skład gminy wchodzą miejscowości: Aleksandrów, Bądków Drugi, Bądków Pierwszy, Boleszczyn, Dąbrowa, Ewinów, Gajówka, Gąsin, Jeziorko, Kaczki Plastowe, Laski, Młyniska, Olszówka, Posoka, Paulinów, Przykona, Psary, Radyczyny, Radyczyny – Kolonia, Rogów, Sarbice, Słomów Kościelny, Smulsko, Trzymsze, Wichertów, Zimotki, Żeroniczki.

Gmina Malanów

Wieś gminna Malanów została wymieniona w *Bulli gnieźnieńskiej* z 1136 roku jako posiadłość arcybiskupstwa gnieźnieńskiego w formie *Malonovici*, czyli *Malanowicy* ‘współrodowcy o tymże nazwisku; potomkowie Malona’[18]. Na początku nazwa miała charakter patronimiczny, obecnie *Malanów* to forma dzierżawcza.

16 H. Szymkowiak, *Przykona dawniej i dziś*, Przykona 1992, s. 14.

17 *Z koniem, ale bez podkowy i kłosów*, „Echo Turku” nr 4, 27 stycznia 2009, s. 22.

18 S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, s. 212.

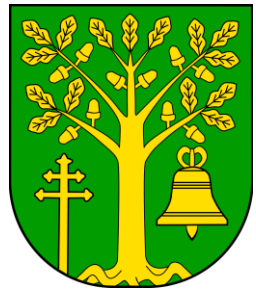

Rys. 8. Herb gminy Malanów

Źródło: bip.malanow.pl (dostęp: 20.04.2020)

Gmina Malanów liczy 6600 mieszkańców (dane z 2017 roku), którzy zamieszkują powierzchnię 107 km^2. W skład gminy wchodzą miejscowości: Bibianna, Bielawy, Brody, Celestyny, Czachulec Stary, Dziadowice, Dziadowice Folwark, Feliksów, Grąbków, Józefów, Kotwasice, Lipiny, Malanów, Miłaczew, Miłaczewek, Miłaczewskie Młyny, Poroże, Rachowa, Skarżyn – Kolonia, Targówka, Zygmuntówek, Żdżenice.

Gmina Władysławów

Gmina Władysławów położona jest w północnej części powiatu tureckiego. Pierwotna lokacja Władysławowa na prawach miejskich nastąpiła najprawdopodobniej przed 1298 rokiem, był on wówczas miastem królewskim. Kolejne stulecia przyniosły upadek miasta, ale ponowna lokacja nastąpiła w 1727 roku za sprawą Władysława Kretkowskiego[19]. Do utraty praw miejskich doszło w ramach restrykcji carskich, jakie po powstaniu styczniowym spadły na wiele miast.

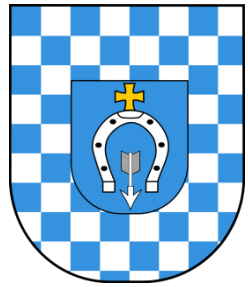

Rys. 9. Herb gminy Władysławów

Źródło: www.wladyslawow.pl (dostęp: 20.04.2020)

[19] Ibidem, s. 430.

Gmina Władysławów zajmuje powierzchnię 91 km^2, zamieszkuje ją 8200 mieszkańców (dane z 2017 roku), a sam Władysławów liczy ich 1600 (dane z 2005 roku). Obszarem administracyjnym obejmuje miejscowości: Beznazwa, Chylin, Felicjanów, Głogowa, Jabłonna, Kamionka, Kuny, Leonia, Małoszyna, Mariantów, Międzylesie, Milinów, Natalia, Olesin, Piorunów, Polichno, Przyborów, Russocice, Skarbki, Stawki, Stefania, Tarnowski Młyn, Władysławów, Wyszyna.

Gmina Kawęczyn

Gmina Kawęczyn położona jest w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego. Pierwsza wzmianka o Kawęczynie pochodzi z 1390 roku. Był on wsią arcybiskupa gnieźnieńskiego, wchodzącą w skład klucza uniejowskiego[20]. Powierzchnia gminy to 101 km^2, którą zamieszkuje 5200 osób (dane z 2017 roku). Nazwa Kawęczyn początkowo interpretowana była jako forma dzierżawcza pochodząca od nazwy osobowej **Kawęka* (od czas. *kawękać*). Na terenie gminy zauważa się wymowę *kavečyn*, która spowodowana jest utratą nosowości przed spółgłoską nosową *n* w przyrostku *-yn* oraz hiperpoprawne *-cz-*[21].

Gmina Kawęczyn powstała dopiero w 1973 roku[22], jednak doczekała się już kilku monografii[23]. Do roku 1998 nie posiadała herbu, dopiero z inicjatywy wójta Jana Nowaka rozpoczęto starania o jego ustanowienie[24]. Stąd kolejny przykład herbu niezwiązanego z historią miejscowości (patrz: *Gmina Przykona*).

Rys. 10. Herb gminy Kawęczyn

Źródło: www.kaweczyn.pl (dostęp: 20.04.2020)

20 A. Piasecki, *Powiat turecki*, s. 59.

21 E. Czerniakowska, *Kilka nieznanych etymologii nazw miejscowych z obszaru obecnej Warszawy*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 377.

22 J. Czyżewski, *Obszar gminy Kawęczyn na przestrzeni wieków. Szkic monograficzny*, Kawęczyn–Sompolno 1993.

23 S. Baranowski, *Parafia Tokary*, Włocławek 1997; B. Stachowiak, *Ochotnicze Straże Pożarne Gminy Kawęczyn – zarys historyczny*, Kawęczyn 2011; B. Stachowiak, *Monografia Ochotniczych Straży Pożarnych Powiatu Tureckiego*, Turek 2009.

24 H. Witczak, *Dziedzictwo wieków – z dziejów gminy Kawęczyn*, Kawęczyn–Konin 2012.

Jest to ośrodek samorządowy dla wsi: Będziechów, Chocim, Ciemień, Dzierzbotki, Dziewiątka, Głuchów, Kawęczyn, Kowale Pańskie, Kowale Pańskie – Kolonia, Leśnictwo, Marcinów, Marcjanów, Marianów, Marianów – Kolonia, Milejów, Młodzianów, Nowy Czachulec, Nowy Świat, Okręglica, Siedliska, Skarżyn, Stanisława, Tokary Drugie, Tokary Pierwsze, Wojciechów, Żdżary.

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW

Skróty cytowanych źródeł i opracowań*

SNNP	Z. Kowalik-Kaleta, L. Dacewicz, B. Raszewska-Żurek, *Słownik najstarszych nazwisk polskich – pochodzenie językowe nazwisk omówionych w „Historii nazwisk polskich"*, t. I, Warszawa 2007.
SRNG	*Slovar' russkih narodnyh govorov*, Leningrad 1964.
SEK IV	W. Boryś, H. Popowska-Taborska, *Słownik etymologiczny Kaszubszczyzny*, t. IV: *P–S*, Warszawa 2002.
SNGŚ IX	*Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*, t. IX: *Noc–Path*, Opole 1999.
SP	*Słownik prasłowiański*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.

Skróty określeń, terminów gramatycznych i geograficznych

ap.	appellativum
czas.	czasownik
czes.	czeski
czł.	człon
gm.	gmina
gw.	gwarowy
licz.	liczebnik
n.	nazwa, nazwy
n. miejsc.	nazwa miejsca
n. narod.	nazwa narodowości
n. os.	nazwa osobowa
niem.	niemiecki

* Pozycje bibliograficzne tu zawarte nie zostały powtórnie zamieszczone w *Bibliografii*.

pl. t.	pluralia tantum
pol.	polski
por.	porównaj
pot.	potocznie, potoczny
przyim.	przyimek
przym.	przymiotnik
psł.	prasłowiański
ros.	rosyjski
słow.	słowiański
stp.	staropolski
suf.	sufiks, sufiksy
wyr. przyim.	wyrażenie przyimkowe
zdr.	zdrobnienie
zest.	zestawienie
zob.	zobacz

ANALIZA I INTERPRETACJA MATERIAŁU

W zebranym materiale zgromadzono 1725 artykułów hasłowych. Zestawienie liczbowe miejscowości, z których pochodzi zebrany materiał oraz rodzaj obiektów terenowych i nazw przedstawiają kolejno tab. 1 i 2.

Tabela 1. Zestawienie liczbowe zbadanych miejscowości

Gmina	Liczba miast	Liczba wsi
Brudzew	–	23
Dobra	1	33
Kawęczyn	–	26
Malanów	–	22
Przykona	–	27
Tuliszków	1	19
Turek	1	22
Władysławów	–	24
Łącznie	3	196

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Zestawienie liczbowe rodzajów obiektów i haseł

Rodzaj obiektu	Liczba nazwanych obiektów	Liczba haseł[a]
1. Nazwy miast i wsi	151	251
2. Nazwy części wsi, kolonii, przysiółków	475	335
3. Obiekty lądowe	1760	1086
4. Obiekty wodne	76	53
Łącznie (1 + 2 + 3 + 4)	2462	1725

[a] Różnica między liczbą nazwanych obiektów a liczbą haseł wynika z tego, że nazwy się powtarzają, czyli ta sama nazwa może oznaczać różne obiekty.

Źródło: opracowanie własne.

Klasyfikacja semantyczna

W klasyfikacji znaczeniowej (semantycznej) zastosowano podział zaproponowany przez H. Borka, który wyróżnił podstawowe grupy nazw ze względu na ich pochodzenie: nazwy odapelatywne, odantroponimiczne, odtoponimiczne, dwuznaczne i niejasne. Zgromadzony materiał liczy 961 nazw jednoczłonowych i 764 nazwy zestawione, odnoszące się do 2462 obiektów.

Nazwy odapelatywne

1. Nazwy topograficzne

Człowiek od najdawniejszych czasów nazywał miejsce swego zamieszkania, uwzględniając jego położenie, charakterystyczną dla niego faunę i florę, rodzaj podłoża oraz ukształtowanie, dlatego nazwy, które wyrażają właściwości topo- i geograficzne określane są mianem topograficznych[1]. Potrzeba nazywania obiektów geo- i fizjograficznych na obszarze danej wspólnoty komunikatywnej, by je wyodrębnić i zidentyfikować w przestrzeni społecznej i terytorialnej, wynika z praktycznego stosunku użytkowników języka do elementów poznanej rzeczywistości środowiskowej[2]. Wśród zebranego materiału można wymienić nazwy, które mówią o ukształtowaniu, wyglądzie i właściwościach terenu (np.: *Górki*, *Piaski*, *Zimne*), wskazują na porastającą go florę (np.: *Buczyna*, *Dąbrowa*, *Lipiny*) i zamieszkującą faunę (np.: *Bekasy*, *Kozie*, *Żaby*), określają położenie względem innych obiektów w terenie (np.: *Międzylesie*, *Zapiaski*). Nazwy topograficzne mogą pochodzić zarówno od rzeczowników, jak i od przymiotników, bowiem także przymiotniki funkcjonują w sferze wyrazów pospolitych, np. *Kacze Dołki* od przymiotnika *kaczy*, a ten dopiero od apelatywu *kaczka*[3].

Nazwy motywowane semantycznie właściwościami geomorfologicznymi lub eksponujące elementy naturalnej charakterystyki terenu tworzą grupę nazw topograficznych charakteryzujących, natomiast te, które wskazują na położenie obiektu – grupę nazw topograficznych lokalizujących.

1.1. Nazwy topograficzne charakteryzujące

1.1.1. Powstałe od określeń lądowych:

Bielawki, *Bielawy*, *Błonia*, *Bugaj*, *Dobra*, *Dziebno*[4], *Grądy*, *Grądzik*, *Grądziki*, *Grzęby*, *Kępina*, *Kieretyna*, *Koryta*, *Korytno*, *Krępa*,

---

1 W. Taszycki, *Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału*, Kraków 1946, s. 261.

2 R. Mrózek, *Mikrotoponimy jako językowe wyznaczniki przestrzeni kulturowej*, „Prace Slawistyczne" 115, 2003, s. 198.

3 A. Cieślikowa, *O współczesnych słowotwórczych analizach onomastycznych*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 52.

4 W I tomie książki nazwę tę zapisano jako *Dźybno* i traktowano jako niejasną. Obecnie zapisano ją jako *Dziebno* i wywodzi się od psł. ap. ros. gw. *dëb* 'koniec, skraj, oddalone miejsce', *dëba* 'licha,

Krzemionka, *Kulisy*, *Łączki*, *Łąka*, *Łąki*, *Łęg*, *Łęgi*, *Łęgowo*, *Olesie*, *Olesiec*, *Ostrów*, *Ostrówek*, *Otoki*, *Polichno*, *Porowy*, *Posada*, *Pólka*, *Pólko*, *Półpola*, *Pustki*, *Pustkowie*, *Skałka*, *Smug*, *Smugi*, *Torfiska*, *Torfowiska*, *Torfowisko*, *Wąwóz*, *Wielopole*, *Wydma*, *Wyspy*, *Żuławy*.

1.1.2. Powstałe od określeń roślinnych:

Akacjowy, *Akacjówka*, *Borki*, *Borowiec*, *Borowy*, *Bory*, *Bór*, *Brzezinki*, *Brzeziny*, *Brzezowie*, *Brzostowa*, *Brzozowy*, *Brzózki*, *Buczyna*, *Chójki*, *Chrusty*, *Cierznie*, *Cisew*, *Cisów*, *Dąbrowa*, *Dąbrowica*, *Dąbrownik*, *Dąbrówka*, *Dębina*, *Dębocha*, *Dęby*, *Drągowina*, *Dzierżązna*, *Gaik*, *Giersz*, *Głogowa*, *Głogowo*, *Golanka*, *Gozd*, *Gozdów*, *Gozdówki*, *Gozdy*, *Grabienice*, *Grabieniec*, *Grabowiec*, *Grabowo*, *Grabówka*, *Iglonka*, *Jabłonka*, *Jabłonna*, *Jałowczak*, *Jedlno*, *Jesionka*, *Jesionki*, *Kaliniec*, *Kalinka*, *Kierzek*, *Kierzkowice*, *Kierzkowiec*, *Kościanki*, *Laski*, *Lasy*, *Leśnik*, *Lipiny*, *Lipowa*, *Lipy*, *Łuby*[5], *Malinie*, *Maślaczka*, *Mietlonki*, *Olszowy*, *Olszówka*, *Olszyna*, *Olszynie*, *Olszynki*, *Olszyny*, *Osina*, *Osinki*, *Osiny*, *Pałki*, *Pasternak*, *Pojabłonie*, *Pokrzywica*, *Pokrzywka*, *Pokrzywnica*, *Rajgrasy*[6], *Rokicina*, *Rokiciny*, *Sierpik*, *Sitowie*, *Sosenki*, *Sosnowiec*, *Sosnówka*, *Suchary*, *Świdle*, *Świerczyna*, *Tarnowa*, *Tarnowo*, *Trzciniec*, *Trzemocin*, *Trzymsze*, *Wiśniowa*, *Wiśniowy*, *Witlonki*, *Zagajniki*, *Zakrzewina*, *Zarośla*.

1.1.3. Powstałe od określeń wodnych:

Bagna, *Bagniska*, *Bagno*, *Błociska*, *Błota*, *Brody*, *Bródki*, *Brójce*, *Deszczno*, *Deszno*, *Gopła, Jeziorko*, *Kaliska*, *Kalonki*, *Kałki*, *Kałuża*, *Ług*, *Ługi*, *Moczydła*, *Moczydło*, *Moczyska*, *Mokradła*, *Opary*, *Porosie*, *Pozery*[7], *Przysowa*[8], *Przysowek*, *Przysowy*, *Rozlewiska*, *Rzeki*, *Struga*, *Strugi*, *Strużka*, *Studzianki*, *Studzienice*, *Studzieniec*, *Zdroje*, *Zdrojki*, *Zdrój*.

1.1.4. Powstałe od określeń zwierzęcych:

Bażantewnik, *Bekasy*, *Bocieniec*, *Byk*, *Ciołek*, *Dzierlatka*, *Dzierlik*, *Gawrony*, *Glapicha*, *Jałówki*, *Kozie*, *Linne*, *Lisica*, *Lisna*, *Poroże*,

---

nieurodzajna ziemia', bułg. *pridebno* 'złe miejsce, nawiedzane przez duchy'. Zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, „Onomastica" LXII, 2018, s. 319.

5 W I tomie książki nazwę tę wywodzono od ap. *łuba* 'miejsce na brzegu jeziora, gdzie zażywano kąpieli' SW II 821. Obecnie nazwę tę wywodzi się od ap. *łuba* 'kora z drzewa'.

6 W I tomie tej monografii nazwę zapisano jako *Regrasy* i potraktowano jako niejasną. Obecnie wywodzi się ją od ap. *rajgras* 'rodzaj roślin należący do rodziny wiechlinowatych'.

7 W I tomie książki nazwę tę wywodzi się od n. os. *Pozer*, obecnie rekonstruuje się ją jako **Pożyry* (czes. gwar. *požirka* 'głębokie miejsce w wodzie', zob. R. N. Mal'ko, *Geografičeskaâ terminologiâ češskogo i slovackogo âzykov (na obŝeslavânskom fone)*, Minsk 1974, s. 51.

8 W I tomie książki nazwę tę wywodzono od wyr. przyim. *przy sowie*. Obecnie wywodzi się ją od ap. **persova*, który można zestawić z ros. gwar. *prósóv* 'kałuża, głęboki wybój na drodze', *prosóvy* 'grząskie, wciągające miejsca na bagnach' SRNG XXXII 236.

Przykona, *Sokoliniec*, *Sroki*, *Śledziocha*, *Tury*, *Turzewo*, *Żabianka*, *Żabieniec*, *Żaby*.

1.1.5. Wskazujące na położenie obiektu oraz kształt i wielkość terenu (także metaforyczny):
Babak, *Cypel*, *Długie*, *Doliska*, *Dolisko*, *Dołek*, *Dołki*, *Doły*, *Garby*, *Głowy*, *Góra*, *Górka*, *Górki*, *Górna*, *Góry*, *Guzowa*, *Jamy*, *Kącik*, *Kąt*, *Kąty*, *Kiełek*, *Kita*, *Kity*, *Klin*, *Klinek*, *Klinne*, *Klinno*, *Kliny*, *Korzonek*, *Krawat*, *Kresy*, *Łatki*, *Łowigóra*[9], *Małe*, *Niższe*, *Okrągłe*, *Okrążek*, *Okręglica*, *Okręt*[10], *Paluszek*, *Parowa*, *Podgóry*, *Podłużyce*, *Przerośle*[11], *Przerwa*, *Stok*, *Szerokie*, *Średnia*, *Udole*, *Wąska*, *Widok*, *Wykręt*, *Wyszyna*, *Wyższe*, *Zapadlisko*.

1.1.6. Wskazujące na rodzaj gleby:
Białki, *Dupnik*, *Glinki*, *Gliny*, *Gorszewy*, *Iły*, *Mady*, *Mursze*, *Piachy*, *Piaski*, *Sapy*, *Upala*[12].

1.1.7. Wskazujące na barwę obiektu:
Białe, *Czarna*, *Czarnowa*, *Czarnowiec*.

1.1.8. Wskazujące na inną najważniejszą cechę obiektu:
Cicha, *Czyste*, *Golica*, *Powa*[13], *Rzechta*, *Smródka*, *Ślepka*, *Warta*, *Wichrza*, *Zacisze*, *Zimne*.

1.2. Nazwy topograficzne lokalizujące:
Do Boru, *Do Smuga*, *Do Strugi*, *Koło Borku*, *Koło Brodu*, *Koło Dębu*, *Koło Gruszki*, *Koło Kamienia*, *Koło Strugi*, *Koło Topola*, *Koło Wierzby*, *Ku Brodom*, *Między Lasami*, *Międzylesie*, *Na Bagnach*, *Na Błotku*, *Na Boru*, *Na Cyplu*, *Na Dąbrowniku*, *Na Dębach*, *Na Dębinie*, *Na Dołach*, *Na Dołku*, *Na Gozdach*, *Na Górach*, *Na Górach Przespolewskich*, *Na Górce*, *Na Górkach*, *Na Górze*, *Na Grzębie*, *Na Jamie*, *Na Kicie*, *Na Kiełku*, *Na Klinie*, *Na Lesie*, *Na Łąkach*, *Na Łąki*, *Na Łęgu*, *Na Nizinach*, *Na Okrągłym*, *Na Okręt*, *Na Olsze*, *Na Padołku*, *Na Piachach*, *Na Piachu*, *Na Piaskach*, *Na Pustkach*,

---

9 W I tomie książki nazwę tę wywodzono ze złożenia czas. *łowić* i ap. *góra*, tu nazwę tę traktuje się jako kontaminację nazw *Łysa Góra* i *Łowiguz – Łowigóra* znajduje się nieopodal tych dwu obiektów.

10 Oprócz znaczenia ‘okrągłe pole’ można tu także podać znaczenie ‘zakręt’ SNGŚ IV 68.

11 W I tomie książki nazwa ta zapisana jest jako *Przyrośle* i wywodzona od ap. *przyrośle* ‘pole, które zostało dodane do wcześniej obrabianego’ SW V 357. Obecnie nazwę tę zapisuje się jako *Przerośle* i wywodzi od ap. *przerośle* ‘coś (nadmiernie) przerośniętego na długość’. Zob. Z. Babik, *Przerośl – próba rekonstrukcji ewolucji znaczenia apelatywu topograficznego*, „Onomastica” LXI, 2017, s. 323–334.

12 W I tomie książki nazwę tę zapisano jako *Upola*, którą wywodzono od wyr. przyim. *u pola*. Obecnie traktuje się ją jako nazwę pochodzącą od ap. *upal-* ‘miejsce wypalone’ lub ‘miejsce stale wysuszone słońcem’ (zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw”*, s. 321).

13 W I tomie książki nazwę tę potraktowano jako niejasną, obecnie wywodzi się ją od ap. **pou̯ā: *peu̯(ə)-* ‘gnić, cuchnąć’ (zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw”*, s. 320).

Na Smugach, *Na Smugu*, *Na Sowiej Górze*, *Na Stoku*, *Na Strugach*, *Na Świńskim*, *Na Torfie*, *Na Trzech Brzozach*, *Na Wyspach*, *Na Wzgórzu*, *Na Zdroju, Nad Lasem*, *Od Strugi*, *Pod Borek*, *Pod Borem*, *Pod Borkami*, *Pod Borkiem*, *Pod Bór*, *Pod Chójką*, *Pod Dębami*, *Pod Dębem*, *Pod Górami*, *Pod Górą*, *Pod Górką*, *Pod Górkę*, *Pod Gruszą*, *Pod Kąty*, *Pod Las*, *Pod Lasem*, *Pod Lipą*, *Pod Olszyną*, *Pod Strugą*, *Podbór*, *Podlasie*, *Podlasy*, *Podlesie*, *Przed Lasem*, *Przy Akacjach*, *Przy Babim Dole*, *Przy Dużym Kamieniu*, *Przy Lesie*, *Przy Pierdziołce*, *Przy Strudze*, *Przyborowie*, *Przyborów*, *U Potoczka*, *U Strugi*, *W Błotach*, *W Boru*, *W Brzezinach*, *W Brzózkach*, *W Dolinie*[14], *W Dołach*, *W Doły*, *W Gozdach*, *W Górach*, *W Górce*, *W Kąciku*, *W Kierzkach*, *W Lasach*, *W Lesie*, *W Lisicy*, *W Łąkach*, *W Olszynach*, *W Olszynkach*, *W Osinach*, *W Piaskach*, *W Sosnach*, *W Zakrętach*, *We Wikle*, *Za Borem*, *Za Cierzniem*, *Za Dołami*, *Za Dołem*, *Za Drzewami*, *Za Górą*, *Za Górkami*, *Za Górką*, *Za Lasami*, *Za Lasem*, *Za Rzeczką*, *Za Rzeką*, *Za Sosnami*, *Za Strugą*, *Za Wodą*, *Za Zdrojem*, *Zabory*, *Zabrodzie*, *Zagóry*, *Zagrabie*, *Zapiaski*, *Zapole*, *Zapolnia*, *Zastruże*.

1.3. Nazwy topograficzne dwuczłonowe

1.3.1. Człon określający + człon topograficzny:

- wskazujący na barwę obiektu: *Białe Góry*, *Czarny Dąb*, *Czarny Las*, *Lazurowe Wybrzeże*, *Siwa Górka*, *Siwy Piasek*, *Złota Góra*, *Żółte Piaski*;
- wskazujący na faunę: *Kacze Dołki*, *Kobyli Dół*, *Kozia Góra*, *Kozia Górka*, *Lisia Woda*, *Lisie Doły*, *Psia Górka*, *Sarni Dół*, *Sarnia Góra*, *Sowia Góra*, *Sowie Góry*, *Sroczy Ogon*;
- wskazujący na florę: *Olszowa Kłoda*, *Świerkowa Góra*;
- wskazujący na liczbę: *Trzy Wierzby*;
- wskazujący na najważniejszą cechę obiektu: *Błotna Łąka*, *Błotne Łąki*, *Kałkowska Góra*, *Kamienna Góra*, *Łysa Góra*, *Łysa Górka*, *Murowany Dąb*, *Szerokie Pola*, *Wąskie Pola*, *Zimna Woda*;
- wskazujący na narodowość: *Niemiecka Górka*, *Poniemieckie Pola*, *Pożydowskie Pola*, *Żydowskie Pola*;
- wskazujący na przynależność do miejscowości: *Cichowskie Góry*, *Krępska Góra*, *Miłaczewskie Lasy*, *Młyniskie Pola*, *Natalijskie Góry*, *Rogowski Las*, *Rusockie Góry*, *Smulska Górka*, *Smulskie Pola*, *Szadowskie Góry*, *Trzemeska Struga*, *Wichertowski Las*;
- wskazujący na właściciela obiektu: *Babi Dół*, *Babia Góra*, *Bartosowe Góry*, *Bogusowa Łąka*, *Bolechowe Łąki*, *Janikowe Doły*,

[14] W I tomie książki nazwę tę zapisano jako *Wdolenie*, obecnie zmieniono jej pochodzenie od wyr. przyim. *W Dolinie.*

Księża Góra, *Księży Dół*, *Łuby Górka*[15], *Pawełkowa Szyja*, *Redzińskiego Góra*, *Szkolna Górka*, *Warachowa Górka*.

1.3.2. Człon topograficzny + człon określający:

— wskazujący na najważniejszą cechę obiektu: *Góra Wywoźna*, *Łęg Wielki*;

— wskazujący na właściciela obiektu: *Doły Salomonowe*, *Góra Andrzejewska*, *Góra Bartkowa*, *Góra Szymańskiego*, *Góra Tyczki*, *Górka Biernasiaka*, *Górka Brzozowskiego*, *Górka Wilkowskiej*, *Góry Filipczakowe*, *Las Pękacza*, *Lasek Karpińskiego*, *Lasek Piekarczykowy*, *Lasek Sylwka*, *Pole Marszałowe*, *Pole Zarębowe*, *Wzgórze Grabarczyka*, *Ziemia Sołtyska*;

— wskazujący na przynależność do miejscowości: *Borek Głuchowski*, *Doły Lipickie*, *Górka Czysta*, *Góry Milinowskie*, *Góry Szadowskie*, *Las Chocimski*, *Las Gozdowski*, *Las Sacalski*, *Łąki Głuchowskie*, *Łąki Wolskie*, *Łęg Piekarski*, *Pola Skęczniewskie*, *Struga Chrząblicka*, *Struga Janiszewska*, *Struga Kawecka*, *Struga Mikulicka*, *Struga Spycimierska*.

2. Nazwy kulturowe

W. Taszycki nazwy „będące od samego początku swego istnienia oznaczeniem tego czy innego kawałka ziemi, a pozostające w związku z pewnymi urządzeniami, instytucjami i wytworami kultury materialnej, społecznej i duchowej”[16] określa „kulturalnymi”. W monografii przyjęto nazwę „kulturowe” (jak u większości badaczy), gdyż przymiotnik „kulturalny” to współcześnie ‘odznaczający się dużą kulturą, interesujący się kulturą; wykształcony, obyty, dobrze wychowany; właściwy człowiekowi o dużej kulturze, wykształconemu’[17].

Ogólną klasę nazw kulturowych dzieli się na mniejsze podklasy, np. związane z kulturą materialną, z urządzeniami terenowymi, komunikacyjnymi i obronnymi, z budownictwem użytkowym i sakralnym, z obiektami wytwórczymi i różnymi przejawami działalności wytwórczej, określenia wskazujące na wierzenia (kultura duchowa), nazwy żartobliwe[18], również ukazujące stosunki prawno-własnościowe oraz sposoby pozyskiwania i podziału własności itp. Do nazw kulturowych zaliczono również toponimy powstałe od nazw roślin upraw-

15 W I tomie książki nazwę zapisano jako *Ubigórka*, traktując ją jako niejasną. Obecnie zapisuje się ją jako *Łuby Górka* i wywodzi z zestawienia słów *Łuby* (: n. os. *Łuba*: ap. *łuba* ‘kora z drzewa, zwłaszcza z lipy’ SNNP 90) i ap. *górka*.

16 W. Taszycki, *Nazwy miejscowe kulturalne*, „Język Polski” XXIV, z. 1, 1939, s. 5.

17 *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. 3, Warszawa 1961, s. 1281–1282.

18 S. Hrabec, *O nazwie miejscowej Zawichost i podobnych nazwach żartobliwych*, „Język Polski” XXVI, 1946, s. 80–82.

nych[19], z uwagi na fakt, iż związane były i są z pracą człowieka, a przez to należą do kultury materialnej[20].

Nazwy motywowane semantycznie kulturą materialną, społeczną lub duchową człowieka oraz eksponujące elementy tej kultury tworzą grupę nazw kulturowych charakteryzujących, natomiast te, które wskazują na położenie obiektu – grupę nazw kulturowych lokalizujących.

2.1. Nazwy kulturowe charakteryzujące

2.1.1. Nazwy żartobliwo-przezwiskowe:
Arka, *Babiniec*, *Babinot*, *Betlejemka*, *Beznazwa*, *Biedaszew*, *Biedaszków*, *Bogaczew*, *Burbuny*, *Dzierbica*, *Łowiguz*, *Mizerka*, *Staruchy*, *Wydrzygrosz*, *Wydrzyłeb*, *Wygoda*, *Złodziejów*, *Znańdki*.

2.1.2. Wskazujące na formy osadnicze i ślady dawnych stosunków społeczno-prawnych:
Emerytka, *Kolonia*, *Leśnictwo*, *Olędry*, *Osiedle*, *Pacht*, *Przymus*, *Przypusty*, *Serwitut*, *Serwituty*, *Wieś*, *Wola*, *Wólka*, *Wspólne*, *Zasiłki*, *Zborów*.

2.1.3. Wskazujące na wiarę i kulturę duchową:
Cioty, *Czarówka*[21], *Kirchol*, *Kirchole*, *Kircholm*, *Strasznia*.

2.1.4. Wskazujące na rodzaj budowli i zabudowania:
Budki, *Budowa*, *Budy*, *Czworaki*, *Dworek*, *Dwór*, *Dymniki*, *Folwark*, *Folwarki*, *Gajówka II*, *Gajówki*, *Leśniczówka*, *Lotnisko*, *Łaziewna*, *Mostek*, *Oberża*, *Organistówka*, *Owczarnia*, *Patrolka*, *Poligon*, *Rogatka*, *Siedliska*, *Wiatraczna*, *Wiatraczyska*, *Wiatraki*, *Wozownia*.

2.1.5. Wskazujące na zakład rzemieślniczy lub przemysłowy:
Cegielnia, *Folusz*, *Huta*, *Kuźnia*, *Młynarska*, *Pieczysko*, *Piła*, *Potażnia*, *Ranczo*, *Rudnice*, *Smolarnia*, *Smolina*, *Szlufarnia*, *Tartak*, *Żwirownia*.

2.1.6. Wskazujące na wytwory działalności ludzkiej:
Basen, *Bindarz*, *Chlebanki*, *Debłoty*[22], *Dróżka*, *Drynka*[23], *Dukty*, *Grobla*, *Groblica*, *Hałdy*, *Kamionka*, *Kanał*, *Kantara*, *Kantarka*,

---

19 K. Kwaśniewska-Mżyk, *Toponimy pochodne od nazw roślin uprawnych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego" XI, 1985, s. 57.

20 M. Kornaszewski zaproponował pojęcie *nazwy użytkowe* dla nazw terenowych od nazw roślin uprawnych (*Nazwy zestawione w dolnołużyckiej mikrotoponimii powiatu chociebuskiego*, Poznań 1983, s. 136).

21 Z. Babik podaje też możliwą etymologię od psł. **čara* 'granica', odnotowanego w j. czeskim, słowackim, dolnołużyckim (SP II 112). Zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, s. 318.

22 W I tomie książki nazwę tę wywodzono od czas. *bebłać*, obecnie wyprowadza się ją od ap. **dьbьlь* 'ul dłubany'.

23 W I tomie książki nazwę tę zapisano jako *Drymka* i potraktowano jako niejasną. Obecnie wywodzi się ją od ap. *dryna* SGP VI/3 277.

Klapatów, *Kobylenie*, *Kołeczek*, *Kołek*, *Kordownia*, *Koszary*, *Krzyżówka*, *Krzyżówki*, *Linia*, *Linie*, *Mogiły*, *Okop*, *Pakuła*, *Park*, *Przerębla*, *Przeręblak*, *Pułapka*, *Rów*, *Rynek*, *Sadzawka*, *Siedza*[24], *Skotnica*, *Spusty*, *Stalowizna*, *Stawiska*, *Stawisko*, *Stawki*, *Stawy*, *Ścieżki*, *Trakt*, *Trakty*, *Upędy*, *Wiórzyska*.

2.1.7. Wskazujące na podziały i sposoby pozyskiwania gruntów:
Ćwiartki, *Ćwierci*, *Ćwierćmorgi*, *Dobory*, *Dodatek*, *Dodatki*, *Działek*, *Działki*, *Działy*, *Dzieliki*, *Hektary*, *Huba*, *Huby*, *Kable*, *Kiełbaska*[25], *Koniec*, *Kontrowers*, *Kontrowersy*, *Majorat*, *Morga*, *Morgi*, *Nort*, *Norty*, *Numerek*, *Numerki*, *Numery*, *Odpadki*, *Parcel*, *Parcela*, *Parcele*, *Parcelew*, *Peryferia*, *Podarek*, *Poddziałki*, *Półhuby*, *Półmorgówka*, *Pręty*, *Przedmieście*, *Przedwieś*, *Przedziałki*, *Przedziały*, *Przód*, *Przydatki*, *Przydziałek*, *Przydziałki*, *Przydziały*, *Przysiek*, *Scheda*, *Schedy*, *Staja*, *Staje*, *Stopręty*.

2.1.8. Wskazujące na sposoby zagospodarowywania lasów:
Gajówka I, *Kłoda*, *Lesiska*, *Łazy*, *Obredy*, *Owczarka*, *Pieńki*, *Podrębiska*, *Poręba*, *Poręby*, *Rudunek*, *Rudunki*, *Wypaliska*, *Wypalonki*, *Zagaj*, *Żaży*[26], *Żdżary*.

2.1.9. Wskazujące na sposoby uprawy i użytkowania gruntów:
Kopanna, *Kopel*, *Kośna*, *Miedze*, *Niwa*, *Niwki*, *Niwy*, *Nowina*, *Nowinki*, *Pasieka*, *Pasieki*, *Pasternik*, *Pastwisko*, *Poprzeczka*, *Poprzeczniaki*, *Przytnice*, *Redlonki*, *Sierpniki*, *Składki*, *Składy*, *Ugorek*, *Ugory*, *Ugór*, *Wygon*, *Wygony*, *Zagony*.

2.1.10. Wskazujące na eksploatację i przetwarzanie bogactw naturalnych:
Glinianki, *Piaskownia*, *Smulsko*, *Zwały*.

2.1.11. Wskazujące na działalność hodowlaną i gospodarczą człowieka:
Bażanciarnia, *Kapuśniki*, *Lniska*, *Młyniska*, *Młynisko*, *Ogrody*, *Rybnik*, *Zarybie*, *Zwierzyniec*.

2.1.12. Wskazujące na znaczące wydarzenie w życiu mieszkańców:
Bomba, *Czekaj*, *Piętno*, *Pogorzele*, *Pogorzelec*, *Posoka*, *Ślubnik*[27], *Targówka*, *Topielec*, *Utrata*, *Wisielak*, *Wrząca*.

---

24 W I tomie książki nazwa ta uznawana była za niejasną, obecnie jej pochodzenie wywodzi się od ap. *siedza* (:**sědja* 'stacjonarne urządzenie do połowu ryb' SEK IV 258–259).

25 Nazwa ta klasyfikowana jest także do nazw niejasnych (zob. J. Rieger, E. Wolnicz-Pawłowska, *Nazwy rzeczne w dorzeczu Warty*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 65).

26 W I tomie książki nazwę tę zapisano jako *Zozy*, traktując ją jako niejasną. Obecnie jej znaczenie wywodzi się od ap. **žaža* (stp. **žåža* lub **žåžå*: **žeg-* 'palić') 'miejsce wypalone' (zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, s. 321–322).

27 Z. Babik wywodzi nazwę od **Słubnik* (**s(t)łub* 'słup itp.', por. psł. oboczne **stъlbъ*). Zob. Z. Babik, *Recenzje: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, s. 323.

2.2. Nazwy kulturowe lokalizujące

2.2.1. Względem obiektu:

Do Drogi Kościelnej, *Do Granic*, *Do Kanału*, *Do Krzyża*, *Kole Remizy*, *Kole Rowu*, *Kole Stawu*, *Kole Szkoły*, *Kole Szosy*, *Koło Autostrady*, *Koło Bloku*, *Koło Cegielni*, *Koło Chmielu*, *Koło Cmentarza*, *Koło Domu*, *Koło Drogi*, *Koło Gminy*, *Koło Hydroforni*, *Koło Kanału*, *Koło Kopalni*, *Koło Kopca*, *Koło Kościoła*, *Koło Krzyża*, *Koło Leśniczówki*, *Koło Młyna*, *Koło Mostu*, *Koło Myszorki*, *Koło Obrazka*, *Koło Oczyszczalni*, *Koło Pałacu*, *Koło Parku*, *Koło Pomnika*, *Koło Prochowni*, *Koło Promu*, *Koło Przystanku*, *Koło Remizy*, *Koło Rowu*, *Koło Rozdzielni*, *Koło Sadu*, *Koło Słupa*, *Koło Stawidła*, *Koło Stawu*, *Koło Szkoły*, *Koło Świętego*, *Koło Wału*, *Koło Wiaduktu*, *Koło Wiatraka*, *Koło Wieży*, *Koło Wikliny*, *Koło Wkopu*, *Koło Wozowni*, *Koło Żwirowni*, *Między Drogami*, *Między Gwoździe*, *Między Młyny*, *Na Bombie*, *Na Cegielni*, *Na Działkach*, *Na Działku*, *Na Foluszu*, *Na Garnkach*, *Na Granicy*, *Na Grobli*, *Na Hektarach*, *Na Hubach*, *Na Kanale*, *Na Karczmie*, *Na Kircholu*, *Na Kolonii*, *Na Kopalni*, *Na Kopalnię*, *Na Krzyżówkach*, *Na Młynie*, *Na Mordze*, *Na Morgach*, *Na Niwie*, *Na Numerku*, *Na Okopie*, *Na Parceli*, *Na Pastwiskach*, *Na Podarku*, *Na Podrębiskach*, *Na Poprzeczkach*, *Na Porębie*, *Na Pradze*, *Na Przedziałkach*, *Na Przydziałkach*, *Na Przydziałku*, *Na Rowie*, *Na Rudunku*, *Na Spalonym Młynie*, *Na Starym Młynie*, *Na Stawach*, *Na Ugorach*, *Na Ugorku*, *Na Wiadukcie*, *Na Wiatrakach*, *Na Wygonie*, *Na Zagonach*, *Na Zastawach*, *Na Zwałach*, *Nad Jeziorem*, *Nad Szosą*, *Naprzeciwko Kaplicy*, *Od Drogi*, *Od Granicy*, *Od Rowu*, *Po Aronii*, *Po Kopalni*, *Po Wale*, *Pod Duktem*, *Pod Groblą*, *Pod Krzyżem*, *Pod Rogatkę*, *Pod Rów*, *Pod Wałem*, *Pod Wiatrak*, *Pod Wiatrakiem*, *Pode Młynem*, *Podedwór*, *Pokopalniane*, *Przed Kanałem*, *Przed Rowem*, *Przed Wałem*, *Przy Aronii*, *Przy Cegielni*, *Przy Cmentarzu*, *Przy Drodze*, *Przy Grabowskiej Drodze*, *Przy Kanale*, *Przy Kolejce*, *Przy Kopalni*, *Przy Kościele*, *Przy Młynie*, *Przy Poczcie*, *Przy Remizie*, *Przy Sklepie*, *Przy Stadionie*, *Przy Starej Mleczarni*, *Przy Stawie*, *Przy Trakcie*, *Przy WAKO*, *Przy Wiatraku*, *Przy Żwirowni*, *U Granic*, *U Rowu*, *U Szosy*, *U Traktu*, *U Wału*, *W Sadzie*, *W Stawach*, *Za Asfaltem*, *Za Cmentarzem*, *Za Drogą*, *Za Drugi Rów*, *Za Gliniankami*, *Za Gminą*, *Za Granicą*, *Za Hydrofornią*, *Za Kanałem*, *Za Kolejką*, *Za Komisariatem*, *Za Krzyżówką*, *Za Miedzą*, *Za Mostem*, *Za Oborą*, *Za Ogrodem*, *Za Parkiem*, *Za Pierwszy Rów*, *Za Remizą*, *Za Rowem*, *Za Rowkiem*, *Za Stodołą*, *Za Szkołą*, *Za Szosą*, *Za Torami*, *Za Traktem*, *Za Wałem*, *Za Warsztatem*, *Za Wsią*, *Za Wykopem*, *Za Zapłociem*, *Za Żwirownią*, *Za Żwirówką*, *Zadworna*, *Zamłynie*, *Zapłocie*, *Zarynek*, *Zatrakcie*, *Zawygon*.

2.2.2. Względem właściciela obiektu:

Koło Ceglera, Koło Ciachowskiego, Koło Czekały, Koło Filipa, Koło Gadomskiego, *Koło Gienka*, *Koło Jarosa*, *Koło Kostańskiego*, *Koło Kowalewskiego*, *Koło Kowalewskiej*, *Koło Musielaka*, *Koło Potasińskich*, *Koło Pściuka*, *Koło Ryśka*, *Koło Weronki*, *Koło Wieliczki*, *Koło Woźniaka*, *Na Babci*, *Na Bogusiowym*, *Na Grzelakowym*, *Na Jońskiego*, *Na Kozaczyźnie*, *Na Książka*, *Na Księżym*, *Na Niemcu*, *Na Olędrach*, *Na Pańskim*, *Na Sekurowym*, *Na Siepie*, *Na Sobczakowym*, *Na Spółdzielczym*, *Na Teresinym*, *Na Teresy*, *Na Wujowym*, *Na Żurawskim*, *Pod Makówką*, *Pod Pakułę*, *Pod Pańskim*, *Przy Leszku*, *Przy Migasie*, *Za Knopem*, *Za Letnikami*, *Za Pawłowym*, *Za Ryśkiem*, *Za Żyteckim*.

2.3. Nazwy kulturowe dwuczłonowe:

2.3.1. Człon określający + człon kulturowy:

— wskazujący na faunę: *Koński Cmentarz*, *Kozi Rynek*;
— wskazujący na liczbę: *Dwa Kopce*, *Trzy Ćwiercie*, *Trzy Kopce*;
— wskazujący na najważniejszą cechę obiektu: *Biała Wieś*, *Błękitne Jezioro*, *Czarna Niwa*, *Czarny Koniec*, *Długa Wieś*, *Długie Staje*, *Drążkowa Szlachta*, *Duża Wieś*, *Jasny Koniec*, *Królewska Wieś*, *Krótkie Huby*, *Krzywe Staje*, *Krzyżowe Dukty*, *Mała Kolonia*, *Mała Wieś*, *Młyńska Droga*, *Niebieskie Jezioro*, *Nowa Wieś*, *Nowy Świat*, *Polna Droga*, *Poprzeczna Droga*, *Stara Wieś*, *Stare Działy*, *Stary Dział*, *Stary Plac*, *Stary Rynek*, *Śmiertelny Dukt*;
— wskazujący na przynależność do miejscowości: *Chylińskie Olędry*, *Gadowskie Holendry*, *Miłaczewskie Młyny*, *Smaszewskie Holendry*, *Tarnowski Młyn*.

2.3.2. Człon kulturowy + człon określający:

— wskazujący na florę: *Kanał Leśny*, *Staw Leśny*, *Staw Olszynowy*;
— wskazujący na najważniejszą cechę obiektu: *Kanał Pasywny*, *Parcel Dolna*, *Parcel Górna*, *Rów Folwarczny*, *Wieś Królewska*;
— wskazujący na przynależność do miejscowości: *Budki Ogorzelskie*, *Budy Psarskie*, *Budy Słodkowskie*, *Cegielnia Kawęczyńska*, *Droga Chrapczewska*, *Działki Kawęczyńskie*, *Holendry Kiszewskie*, *Holendry Nowogadowskie*, *Holendry Starogadowskie*, *Kuźnica Janiszewska*, *Kuźnica Koźmińska*, *Łuby Małgoskie*, *Młyny Piekarskie*, *Młyny Strachockie*, *Morgi Feliksowskie*, *Olędry Smaszewskie*, *Parcela Głuchowska*, *Parcela Kawęczyńska*, *Rów Głuchowski*, *Rów Posocki*, *Stawki Potworowskie*, *Stawki Wolskie*, *Trakt Kaliski*, *Wola Kowalska*, *Wola Piekarska*;
— wskazujący na właściciela obiektu: *Mostek Zagłobiny*, *Wola Karczewska*.

Nazwy odantroponimiczne

1. Od antroponimów jednostkowych
   1.1. Nazwy dzierżawcze

Nazwy dzierżawcze najczęściej zakończone są na *-ów*, *-owa*, *-owo* oraz *-in*/*-yn*, *-ina*/*-yna*, *-ino*/*-yno* (np.: *Bolechowo*, *Małoszyna*, *Natalin*, *Rachowa*, *Wincentów*). Swój początek biorą z zestawienia przymiotnika dzierżawczego z rzeczownikiem (np.: *Wydyszyna wieś*, *Witoldzin las*, *Marcinów trakt*), dopiero gdy powtarzające się rzeczowniki uległy elipsie, prymarne przymiotniki dawnej odmiany rzeczownikowej stały się nazwami miejscowymi (np.: *Wydyszyna*, *Witoldzin*, *Marcinów*)[28]. Na terenach płaskich, bezleśnych i bezwodnych wśród nazw lądowych występuje znacznie więcej toponimów dzierżawczych, gdyż nie było tam warunków do nadawania nazw topograficznych. Wysoki procent terenowych nazw dzierżawczych występuje również we wschodniej Wielkopolsce[29].

Współcześnie na terenie powiatu tureckiego odnotowuje się także nazwy dzierżawcze substantywizowane, czyli pozyskujące morfologiczne i syntaktyczne cechy rzeczownika[30], typu *Kranglówka* – pole *Krangla*, *Pećkówka* – pole *Pećki*, *Smykówka* – część wsi, dawniej wieś *Smyka*, gdzie w funkcji substantywizującej występuje sufiks *-ka* lub pochodny *-ówka*[31]. W określaniu obiektów terenowych w powiecie tureckim typowe są także konstrukcje dopełniaczowe, np.: *Bąkowskiego*, *Kasprzaka*, *Rosiaka*[32].

Nazwy dzierżawcze tworzone były również od imion kobiecych, najczęściej w celu upamiętnienia w ten sposób żony lub córki, gdyż rzadko się zdarzało, aby kobieta była założycielką osady lub sama nadała jej nazwę (np.: *Cecylia*, *Jagusiówka*, *Paulinów*)[33]. Miejscowe nazwy ginekonimiczne[34] w większości występują na terenie mazowiecko-wielkopolskim, natomiast rzadko spotyka się tam nazwy obiektów niezamieszkanych utworzone od imion kobiecych[35].

---

28 W. Taszycki, *Rzekomo dzierżawcze nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostków -ów, -owa, -owo oraz -in, -ina, -ino)*, „Język Polski" XXII, z. 4, 1937, s. 108.

29 Por. H. Górnowicz, *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] *Geografia nazewnicza*, pod red. K. Rymuta, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 10.

30 J. Treder, *Substantywizacja nazw terenowych w powiecie wejherowskim*, „Onomastica" XV, 1970, s. 53.

31 E. Breza, *Nazwy terenowe typu Bonikowski (Plac), Klepinowski (Dom) na Pomorzu Gdańskim*, „Onomastica" XXIII, 1978, s. 114–115.

32 Ibidem, s. 116.

33 M. Karplukówna, *Polskie nazwy miejscowe od imion kobiecych*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej" I, 1955, s. 123.

34 Termin użyty przez M. Karplukównę (ibidem, przyp. 147).

35 E. Umińska-Tytoń, *Polskie nazwy terenowe od imion kobiecych*, „Onomastica" XXXIII, 1989, s. 34.

Onimy motywowane semantycznie imionami, nazwiskami lub przezwiskami właścicieli ziemskich zakwalifikowano do jednej grupy nazw, utworzonych od antroponimów, gdyż nie jest pewne, czy dana nazwa osobowa była imieniem, przezwiskiem czy późniejszym nazwiskiem.

1.1.1. Utworzone od nazw osobowych (imion, nazwisk, przezwisk):

Adamczyka, *Adamskich*, *Albertów*, *Aleksandrów*, *Alinia*, *Amelin*, *Andrzejowe*, *Andrzejówka*, *Antonin*, *Apostolskie*, *Augustyniakowe*, *Banasiaka*, *Bartkówka*, *Batówka*, *Bąkowskiego*, *Bekalarka*, *Będziechów*, *Bibianna*, *Biedajew*, *Biedajów*, *Bogdałów*, *Bolechowo*, *Bolechowy*, *Bolesławów*, *Boleszczyn*, *Bratuszyn*, *Bronisławów*, *Brudzew*, *Brudzyń*, *Bruki*, *Buchelta*, *Bulego*, *Byszewo*, *Cecylia*, *Cecylianów*, *Celestyny*, *Chocim*, *Chojnackiego*, *Chorąża*, *Chrapczew*, *Chrostkowe*, *Chrząbnica*, *Chylin*, *Cichów*, *Ciemień*, *Cieślakowego*, *Czachulec*[36], *Czajków*, *Czarkowe*, *Czerwińskiego*, *Dezyderia*, *Doliwa*, *Dominików*, *Domżała*, *Domżałowe*, *Drewicza*, *Droganie*, *Drogoboszcz*, *Drożdżowe*, *Dryja*, *Dybkowskiego*, *Dymitrów*, *Dzieranów*, *Dzierzbotki*, *Dziewiątka*, *Dzikowska*, *Edkowe*, *Ewinka*, *Ewinów*, *Felicjanowo*, *Felicjanów*, *Feliksów*, *Filipiaka*, *Franculew*, *Galew*, *Galewo*, *Gąsin*, *Giemin*, *Giercarza*, *Glora*, *Głuchów*, *Goleszczyzna*[37], *Golimówka*, *Gowin*, *Graczykowe*, *Grąbków*, *Greberka*, *Gruchotowe*, *Grzebienia*, *Grzebieniowskiego*, *Grzybowskiej*, *Grzymiszew*, *Halin*, *Halinów*, *Helenów*, *Horyza*, *Ignacew*, *Ignacowo*, *Imiełków*, *Izabelin*, *Jacaszka*, *Jackowe*, *Jadwigów*, *Jagusiówka*, *Jakubka*, *Janaszczykowe*, *Janiszew*, *Janów*, *Januszówka*, *Józefina*, *Józefowo*, *Józefów*, *Józinki*, *Józiowe*, *Jutka*, *Kacały*, *Kacprzaka*, *Karolew*, *Karolinka*, *Kasprzakowe*, *Kaszyn*, *Kawęczyn*, *Kaziowe*, *Kaźmirka*, *Kaźmirki*, *Kiszewy*, *Kitowe*, *Klibra*, *Kmieciowe*, *Kociaty*, *Konstantów*, *Koprusza*, *Kostka*, *Kozubów*, *Koźmin*, *Kranglówka*, *Kromeka*, *Królików*, *Krwony*, *Krzychowe*, *Kubiaka*, *Kulików*, *Kunegundowo*, *Kustra*, *Kwaśnego*, *Kwiatków*, *Lamentówka*, *Leonia*, *Lubojce*, *Lubyszyny*, *Lucka*, *Luckowe*, *Łukasika*, *Maćkówki*, *Makówkowego*, *Maksymów*, *Malanów*, *Małachowskiego*, *Małoszyn*, *Małoszyna*, *Marcinów*, *Marcjanów*, *Marczyńskiego*, *Marianowo*, *Marianów*, *Mariantów*, *Marulew*, *Marysieńka*, *Massofy*, *Mechniówka*, *Michalaka*, *Michalin*, *Michalskiego*, *Mieczysławów*, *Mieszczanka*, *Mieszczanki*, *Mikołajew*, *Mikosikówka*, *Milejów*, *Milinów*, *Miłaczew*, *Minkwiczew*, *Misiakowe*, *Miśkowe*, *Młodzianów*, *Muchlin*, *Muchtów*, *Mularkowe*, *Naguszewskiego*, *Natalia*, *Natalin*, *Nowaczykowe*, *No-*

36 Możliwe jest pochodzenie nie tylko od n. os. **Czachul*, ale także od **Czachuła* lub *Czachuł.*

37 W I tomie książki nazwę tę wywodzono od n. os. *Golesz*, obecnie wywodzi się ją od n. os. *Golewski.*

winowskiej, *Obojce*[38], *Obojec*[39], *Obrzębin*, *Olesin*, *Olimpia*, *Orzepów*, *Oszczyblik*, *Paulinów*, *Pąchawy*[40], *Pećkówka*, *Perlińskiego*, *Pęcherzew*, *Piorunów*, *Piotrów*, *Pisarka*, *Potreby*, *Potworów*, *Praksedów*, *Przemysławów*, *Przybylskich*, *Rachowa*, *Radyczyny*, *Radziejka*, *Radzima*, *Rakówki*, *Reagana*, *Reginów*, *Rogaszew*, *Rogów*, *Rosiaka*, *Rudego*, *Ruska*, *Rzepkowe*, *Sacały*, *Sarbicko*, *Sarbinowo*, *Schilerka*, *Sekurzyny*, *Sencze*, *Serafinka*, *Siepskie*, *Skarbki*, *Skarżyn*, *Skęczniew*[41], *Słodków*, *Smaszew*, *Smaszewo*, *Smykówka*, *Sobczakowe*, *Stanisława*, *Stanisławów*, *Stasiaka*, *Stefania*, *Stefanowo*, *Stefanów*, *Sylwkowe*, *Szafoniego*, *Szczurów*, *Szwerskie*, *Szymany*, *Śmiglowe*, *Tadkowe*, *Teresine*, *Tomczyka*, *Tomków*, *Tuliszków*, *Waldkowe*, *Wandowo*, *Wandów*, *Warenka*[42], *Wichertów, Widonie*, *Wietchinin*[43], *Wiktorów*, *Wilsk*[44], *Wincentowo*, *Wincentów*, *Witczaka*, *Witoldzin*, *Władysławów*, *Włodzimirówka*, *Wojciechów*, *Wojtkowe*, *Wróblina*, *Zagłoby*, *Zagozdy*[45], *Zającowe*, *Ziętka*, *Zimotki*, *Zofiówka*, *Zosinów*, *Zygmuntówek*, *Żuchała*.

1.1.2. Utworzone od apelatywnego określenia członka rodziny:
Ciotczyne, Ojcówek.

1.1.3. Utworzone od apelatywnego określenia zawodu właściciela, instytucji, stanu społecznego:
Chłopski, *Chłopskie*, *Dworskie*, *Dziedzicowe*, *Felczerki*, *Gminne*, *Hrabiowe*, *Inżynierowe*, *Kościelny*, *Księże*, *Pańskie*, *Parafialne*, *Poduchowne*, *Radnego*, *Sołeckie*, *Sołtyskie*, *Sołtysówka*, *Szkolne.*

---

38 W I tomie książki nazwę tę zapisano jako *Polubojce*. Obecnie wywodzi się ją od n. os. **Obojce* (: ap. **ob(v)ojь* 'meander rzeczny' NMPol VIII l4).

39 W I tomie książki nazwę tę zapisano jako *Podobojec*. Obecnie wywodzi się ją od n. os. **Obojec* (: ap. **ob(v)ojь* 'meander rzeczny' NMPol VIII l4).

40 Z. Babik szuka etymologii nazwy w apelatywie związanym z rodziną **pǫχ-*: **puch-* (*puchnąć*, *pęcherz*), co może oznaczać wybrzuszenie terenu. Zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając*, *„Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, s. 319.

41 W I tomie książki podawano pochodzenie nazwy od n. os. **Skęczny*, obecnie prawdopodobne jest pochodzenie od n. os. **Skęczeń*.

42 Z. Babik proponuje wywieść etymologię tej nazwy poprzez ponowienie dawnej nazwy miejsca *War(e)n(k)a*, która nawiązywać może do słow. **var-* '(gorące) źródło'. Zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, s. 323.

43 W I tomie książki podawano pochodzenie nazwy od n. os. *Wietcha* lub *Wietchy*, obecnie prawdopodobne jest pochodzenie od n. os. **Wietchynia.*

44 W I tomie książki nazwę tę wywodzono od n. os. *Wilk*. Możliwe jest też pochodzenie od n. os. **Widlsk* lub **Wilsk* (zob. Z. Babik, *Recenzje: Ewelina Zając*, *„Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, s. 323).

45 W I tomie książki nazwę tę potraktowano jako wyrażenie przyimkowe *za gozdem*; tutaj traktuje się jako powstałą od n. os. *Zagozda.*

1.2. Nazwy spadkowo-dzierżawcze:
Dziadkowizna, *Od Andrzeja*, *Od Antoniaka*, *Od Misiaka*, *Od Pokorskiej*, *Od Stasia*, *Po Antoniaku*, *Po Barczewskim*, *Po Bartczaku*, *Po Bartosiczce*, *Po Bartoszku*, *Po Bąkowskiej*, *Po Benku*, *Po Bogackim*, *Po Bończyku*, *Po Bukowskim*, *Po Chrzęściach*, *Po Cioci Pelasi*, *Po Ciszewskim*, *Po Dudku*, *Po Dziedzicu*, *Po Gajewskiej*, *Po Grzelce*, *Po Halinie*, *Po Hance*, *Po Helence*, *Po Henningowej*, *Po Heńku*, *Po Jacaszkach*, *Po Jagiele*, *Po Janaszczyku*, *Po Kaczmarku*, *Po Kulińskim*, *Po Kustrach*, *Po Landze*, *Po Leosiu*, *Po Maciaszku*, *Po Majdzie*, *Po Maju*, *Po Michalskim*, *Po Michałku*, *Po Mirowskiej*, *Po Nagórskiej*, *Po Pajorze*, *Po Panu Benku*, *Po Pietruszce*, *Po Polipowskich*, *Po Rakiewiczu*, *Po Rusku*, *Po Siepie*, *Po Sobczaku*, *Po Starej Łukasiczce*, *Po Staszewskim*, *Po Stolarkach*, *Po Stusku*, *Po Szczepańskim*, *Po Szwai*, *Po Szymanowszczaku*, *Po Śniadku*, *Po Tomczyku*, *Po Wasilewskim*, *Po Włazałku*, *Po Wuju Zagłobie*, *Po Wypiorze*, *Po Zagłobie*, *Po Zagoździe*, *Po Zasadzinie*, *Po Zielińskich*, *Po Żurawskich*.

2. Od antroponimów zbiorowych pochodzenia osobowego
2.1. Nazwy patronimiczne
Patronimica to nazwy odojcowskie, początkowo określające ludzi i oznaczające potomków lub poddanych człowieka, którego imię lub przezwisko tkwiło w nazwie. Charakteryzuje je sufiks *-icy*[46]. Z początku przyrostek ten wyrażał w językowy sposób relację rodzinną, mówił o pochodzeniu od kogoś, natomiast znacznie później określał również zależność materialną lub służebną, dlatego w systemie nazewniczym funkcjonuje bardzo dużo nazw dwuznacznych, których nie da się jednoznacznie zinterpretować bez wiedzy o ich okolicznościach powstania[47]. Nie wszystkie nazwy zakończone na *-owice* są patronimiczne, ale badacze zwracają uwagę na to, że pełnią one funkcję nazw rodowych (chodzi tu o słowińskie nazwy pojedynczych gospodarstw)[48].
Za nazwy patronimiczne w zebranym materiale można uznać toponimy:
Balice, *Bogusławice*, *Chrząblice*, *Gatkowice*, *Kotwasice*, *Mikulice*, *Miłkowice*, *Myszkowice*, *Osice*, *Russocice*, *Rzadkowice*, *Sarbice*, *Strachocice*, *Szadłowice*, *Tobolice*[49], *Żdżenice*, *Żeronice*.

---

46 Przyrostek *-icy* wskazuje nie tylko na nazwy patronimiczne, ale również na nazwy etniczne. Zob. W. Taszycki, *Rzekomo patronimiczne nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostka -ic)*, „Język Polski" XXI, z. 2, 1936, s. 33–42.

47 M. Karaś, *Słowiańskie nazwy miejscowe i ich klasyfikacje (Uwagi i propozycje)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" XXVIII, 1971, s. 68.

48 W. Iwicki, *Trudności klasyfikacyjne w toponimii słowińskiej*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 130–133.

49 Z. Babik wywodzi tę nazwę od czas. **toboli-* 'poruszać się wahadłowo', a **tobolica* to *nomen agentis*. Zob. Z. Babik, *Toboła – szczęśliwie rozwiązany (?) problem (nie tylko) polskiej toponomastyki*, „Jesikoslovni zapiski" 23, 2017, s. 53–66.

3. Onimy pochodzące od antroponimów zbiorowych pochodzenia apelatywnego
   3.1. Nazwy służebne i zawodowe
   Są to nazwy, które mówią o dawnym zajęciu, profesji mieszkańców osady. Podstawę apelatywną nazw służebnych stanowi najczęściej rzeczownik z formantem *-nik* oraz rzadziej *-arz*. W nazwach tych występują przyrostki[50]: *-*arjo*-, np. *Kuchary*, *Piekary*; *-*niko*-, np. *Bobrowniki*, *Grotniki*. Ich forma może być też równa apelatywom, np.: *Kowale*, *Strzelce*. W zebranym materiale odnotowano kilka nazw służebnych: *Dworaki*, *Piekary*, *Popielarze*, *Psary*, *Rudniki*.

Nazwy odtoponimiczne

1. Nazwy przeniesione
   Do tej grupy należą nazwy, które zostały przeniesione „z jednego obiektu na inny obiekt bez względu na to, czy to jest obiekt realnie istniejący, czy też jest to obiekt nierealny"[51]. J. Bubak nazwy przeniesione umieścił w klasie nazw kulturalnych wyróżnionych przez W. Taszyckiego. Przyjmując w tej monografii klasyfikację semantyczną H. Borka, traktuje się je jako odrębną kategorię, przynależną do nazw odtoponimicznych. Aby uznać nazwę za przeniesioną, pierwotnie *nomen proprium* musiało przejść do *appellativum*, a następnie *appellativum* ponownie zostało użyte jako *nomen proprium*[52], np. *Warszawa* (nazwa własna – stolica Polski) – *warszawa* (apelatyw – stolica Polski, najdroższe i najbardziej znane miasto w Polsce) – *Warszawa* (nazwa nowej osady w Ameryce).

   Wśród nazw przeniesionych wyróżnione zostały nazwy ponowione[53]. Nazwę tę nadała społeczność, która z określonych przyczyn przeniosła ją na inny obiekt, leżący na tym samym terenie, co pierwotny, zwykle w bliskim sąsiedztwie, np. przejście nazwy: łąki na określenie pola, pola na łąki, lasów na pola itd. Za ponowione uznać można nazwy miejscowe powstałe od nazw wodnych[54], np. miasto *Warta* i rzeka *Warta*.

---

50 W. Taszycki, *Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału*, s. 49.

51 J. Bubak, *Nazwy przeniesione w polskiej toponomastyce*, „Onomastica" X, 1965, s. 51.

52 S. Hrabec, *Polskie apelatywa toponomastyczne*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XIV, 1968, s. 325–326; Z. Zierhofferowa, K. Zierhoffer, *Obce nazwy geograficzne w polszczyźnie – ich związki z kulturą i wartości, jakie do niej wnoszą*, [w:] *Nazwy własne a kultura: Polska i inne kraje słowiańskie*, pod red. Z. Kalety, Warszawa 2003, s. 79–95.

53 J. Treder, *Nazwy ponowione wśród nazw przeniesionych*, „Onomastica" XXIV, 1979, s. 19–43.

54 Odnosi się to do dużych rzek, ale dla małych rzeczek, potoków i jezior stwierdzenie to nie jest już słuszne. Zob. A. Wilkoń, *Polskie nazwy miejscowe od nazw wodnych*, „Onomastica" VIII, 1963, s. 89.

1.1. Od nazwy obiektu znajdującego się na terenie Polski:
Aleksandrowskie, *Bogdałowskie*, *Chylińska*, *Dobrska*, *Krużewniki*, *Rudzka*, *Warszawa*, *Warszawka*, *Wyszyńska*.

1.2. Od nazwy obiektu (państwa, stanu, wyspy) znajdującego się poza granicami Polski:
Berlinek, *Galicja*, *Korea*, *Manhattan*, *Moskwa*, *NRD*, *Paryż*, *RFN*, *Rzymsko*, *Sachalina*, *Sachalinów*, *Sahara*, *Teksas*, *Wietnam*, *Włochy*.

1.3. Od nazwy pasma górskiego:
Bieszczady, *Karpacka*, *Karpaty*[55].

1.4. Od nazwy charakterystycznego obiektu przyrodniczego:
Dąb Bartek.

2. Nazwy dyferencyjne
Kiedy w danej okolicy zakładane były osiedla o takich samych nazwach, zachodziła konieczność ich odróżnienia, dlatego do pierwotnego onimu dodawano dodatkowy człon odróżniający. W ten sposób powstawały nazwy w formie zestawień. Jako człon odróżniający do starej nazwy dodawano najczęściej przymiotnik *mały*, *nowy* lub liczebnik *drugi*. Z czasem zestawienia takie przekształcały się w zrosty i złożenia lub nowe nazwy przybierały formę zdrobnienia z przyrostkiem (np.: *Miłaczewek*: *Miłaczew*, *Żeroniczki*: *Żeronice*).

Nazwy dyferencyjne (nazwane też podziałowymi[56]) tworzone były (i są) nie tylko formantem *-ek*, *-ec*, *-ik*, ale również poprzez dodanie przymiotnikowego członu odróżniającego, który tworzy opozycje: mały – wielki, nowy – stary, górny – dolny, np.: *Duża Bibianna – Mała Bibianna*, *Czachulec Stary – Nowy Czachulec*. Swego rodzaju innowacją było na tym terenie pojawienie się nazw tworzących system asemantyczny[57]: numeryczny (np. *Bądków Pierwszy*, *Bądków Drugi*) i literowy (np. A, B, C). Nazwy wchodzące w tzw. układy przymiotnikowe[58], np.: *Bądków Pierwszy*, *Bądków Drugi*, *Kaczki Średnie*, *Kaczki Plastowe*, wcale nie musiały znajdować się blisko siebie, czasami mogły je dzielić znaczne odległości.

---

55 Nazwę *Karpaty* rozpatrzeć można jako przymiotnik od ap. *karpa* ‘pień drzewa z korzeniami’ (zob. S. Gajda, *Przymiotnikowe sufiksy -at- i -ast- w polskiej toponimii*, „Zeszyty Naukowe WSP im. Powstańców Śląskich w Opolu. Językoznawstwo X”, 1987, s. 24), jednak opierając się na eksploracji terenowej i wywiadach z autochtonami, zdecydowano się zaklasyfikować ją do omawianej grupy.

56 Z. Zierhofferowa, *Nazwy podziałowe. Podstawa wyodrębnienia, charakterystyka i klasyfikacja*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 289–295.

57 A. Cieślikowa, *Nazwy własne we współczesnym języku polskim*, [w:] *Polszczyzna 2000*, pod red. W. Pisarka, Kraków 1999, s. 106.

58 M. Karaś, *Ze studiów nad polskimi złożonymi nazwami miejscowości*, „Onomastica” XXII, 1977, s. 23.

2.1. Nazwy dyferencyjne syntetyczne:
Boleszczynek, *Brudzewek*, *Gadówek*, *Galewek*, *Galewki*, *Janówek*, *Kalinówka*, *Koźminek*, *Krępka*, *Lipiczanka*, *Marcjanówek*, *Marulewek*, *Miłaczewek*, *Pęcherzewek*, *Piorunówka*, *Skęczniewek*, *Tarnówka*, *Wypychówek*, *Żdżarki*, *Żeroniczki*.

2.2. Nazwy dyferencyjne analityczne w postaci zestawienia

2.2.1. Człon określający + człon dyferencyjny:

— wskazujący na wielkość obiektu: *Duża Bibianna*, *Duży Cisew*, *Mała Bibianna*, *Mały Cisew*, *Mały Paluszek*, *Mały Zygmuntówek*;
— wskazujący na wiek obiektu: *Nowa Tarnowa*, *Nowe Gadowskie Holendry*, *Nowe Józinki*, *Nowe Poroże*, *Nowy Czachulec*, *Nowy Kwiatków*, *Nowy Orzepów*, *Stara Wrząca*, *Stare Gadowskie Holendry*, *Stare Piekary*, *Stare Poroże*;
— wskazujący na liczbę: *Drugi Olesin*;
— wskazujący na metodę osadniczą: *Kolonia Lipicze*, *Kolonia Paździerowice*.

2.2.2. Człon dyferencyjny + człon określający:

— wskazujący na wielkość obiektu: *Bierzmo Duże*, *Bierzmo Małe*, *Kaczki Średnie*, *Kwiatków Mały*, *Posoka Duża*, *Posoka Mała*, *Siewieruszki Małe*, *Siewieruszki Wielkie*, *Zimotki Małe*, *Zygmuntówek Mały*;
— wskazujący na wiek obiektu: *Czachulec Stary*, *Kwiatków Nowy*, *Kwiatków Stary*;
— wskazujący na położenie: *Kaczki Mostowe*, *Psary Mostowe*, *Słomów Górny*;
— wskazujący na przynależność do kogoś: *Kaczki Plastowe*, *Kowale Księże*, *Kowale Pańskie*, *Psary Kościelne*, *Słomów Kościelny*, *Szadów Księży*, *Szadów Pański*;
— wskazujący na liczbę: *Bądków Drugi*, *Bądków Pierwszy*, *Tokary Drugie*, *Tokary Pierwsze*, *Warenka Druga*, *Warenka Pierwsza*;
— wskazujący na metodę osadniczą: *Bogdałów – Kolonia*, *Brudzew – Kolonia*, *Dziadowice – Folwark*, *Kowale Pańskie – Kolonia*, *Krwony – Kolonia*, *Marianów – Kolonia*, *Miłaczew – Kolonia*, *Radyczyny – Kolonia*, *Skarżyn – Kolonia*, *Słodków – Kolonia*, *Strachocice – Kolonia*, *Turkowice – Kolonia*;
— wskazujący na wytwór działalności człowieka: *Deszno – Leśniczówka*, *Kaczki Technikum*, *Rzymsko BG*, *Rzymsko DA*, *Smaszew PGR*, *Warenka Wały*.

3. Nazwy lokalizujące
   3.1. Względem miejscowości lub części miejscowości:
   Do Małoszyny, *Do Woli*, *Na Bierzmie*, *Na Brudzewie*, *Na Budach*, *Na Cichowie*, *Na Dąbrowicę*, *Na Głowach*, *Na Golicy*, *Na Golimówkę*, *Na Jabłonce*, *Na Kaczce*, *Na Kaczkach*, *Na Kociatach*, *Na Kolnicy*, *Na Kordowni*, *Na Kowalach*, *Na Marulewie*, *Na Milejowie*, *Na Posokę*, *Na Sacałach*, *Na Siedliskach*, *Na Smolinie*, *Na Tarnowie*, *Na Turkowicach*, *Na Woli*, *Od Janiszewskiego*, *Od Kępiny*, *Od Wichertowa*, *Pod Bogdałowem*, *Pod Boleszczynem*, *Pod Brudzyniem*, *Pod Chylińskim*, *Pod Dąbrowicą*, *Pod Ewinowem*, *Pod Gąsinem*, *Pod Grąbkowem*, *Pod Jabłonną*, *Pod Janiszewem*, *Pod Kaczki, Pod Kawęczyn*, *Pod Kawęczynem*, *Pod Lipiczem*, *Pod Międzylesie*, *Pod Polichno*, *Pod Rogowem*, *Pod Rusockim*, *Pod Smoliną*, *Pod Tokarami*, *Pod Wolą*, *Pod Żdżarki*, *Podgłuchowne*, *Podstodowie*[59], *Podstrachockie*, *Przy Łódzkim*, *W Krępkę.*
   3.2. Względem rzeki lub cieku wodnego:
   Koło Kiełbaski, *Koło Teleszyny*, *Koło Warty*, *Nad Wartą*, *Przy Janówku*, *Przy Kiełbasce*, *Za Bystrzą*, *Za Teleszyną*.

Nazwy dwuznaczne

Do tej grupy zaliczono onimy, których etymologia jest przejrzysta, ale ich podstawa może być interpretowana dwojako: jako *nomen proprium* bądź jako *nomen appellativum*[60].

Nazwy dwuznaczne, odnotowane w materiale, mogą być rozpatrywane m.in. jako: dzierżawcze lub topograficzne, np.: *Cisew*, *Jeżno*, *Kuny*, *Żuki*; dzierżawcze lub kulturowe, np.: *Chlebów*, *Wypychów.* Trudna sytuacja ma miejsce wtedy, gdy „nie mamy absolutnie żadnych kryteriów językowych pozwalających rozstrzygnąć, czy dana nazwa jest topograficzna, czy dzierżawcza względnie topograficzna, czy też rodowa. Decydujące wobec tego muszą się stać kryteria pozajęzykowe"[61]. Aby składnik krajobrazu mógł posłużyć za podstawę utworzenia nazwy miejscowej, musiał być trwale związany z terenem, czyli był elementem nieruchomym, rzucającym się przy tym w oczy. Stąd też, onimy pochodzące od nazw drzew i innych roślin uznano za czyste topograficzne, zaś od nazw zwierząt – za dwuznaczne pochodzące od nazwy osoby lub zwierzęcia. Nazwy osobowe, utworzone od apelatywu, w większości wypadków miały charakter przezwiskowy, podstawą ich kreacji było aktualne znaczenie wyrazu, które stało się metaforą lub mogło służyć stworzeniu metafory czy metonimii[62].

---

59 W I tomie książki nazwę tę wywodzono od wyr. przyim. *pod stodołą*, obecnie wywodzi się ją od wyr. przyim. *pod Stodowie* z 1 czł. przyim. *pod*, 2 czł. od n. miejsc. **Stodowie.*

60 A. Brückner, *O nazwach miejscowych*, „Sprawozdania z Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie" XXXVI, 1931, s. 3–6.

61 K. Zierhoffer, *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław 1957, s. 20.

62 A. Cieślikowa, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, s. 11.

Zakwalifikowanie nazwy do grupy dwuznacznych może nastąpić po szczegółowej analizie jej budowy słowotwórczej, wszystkich zapisów historycznych oraz powiązań z innymi nazwami tego typu słowotwórczo-nazewniczego, a także zapoznaniu z terenem i kulturą danej okolicy[63]. Wiadomo, że nie wszystkie nazwy z sufiksem *-ice* (*-owice*) są pochodzenia „odojcowskiego", ale mogą również nazywać ludzi zamieszkujących dany teren, np.: *Nagorzyce*, *Zagorzyce*. Nazwy z sufiksami *-ów*, *-owa*, *-owo* nie musiały pełnić funkcji dzierżawczej, ale mogły być nazwami przymiotnikowymi, które w przeszłości charakteryzowały teren, np.: *Jabłonów*, *Klonowo*. E. Pawłowski wspomniał o nazwach pozornie dwuznacznych, czyli mających dwa znaczenia, które jednak sprowadzały się do jednego typu onomastycznego, np. *Stodolisko* to 'miejsce, gdzie była stodoła', ale także sama 'stodoła'[64].

1. Nazwy charakteryzujące
   1.1. Od antroponimu lub od apelatywu równego:
      1.1.1. Nazwie zwierzęcej: *Bąkówka*, *Jeżno*, *Kaczka*, *Kokosz*, *Kuny*, *Misiek*, *Niedźwiady*, *Turek*, *Żuki*.
      1.1.2. Nazwie roślinnej lub jej części: *Kalinowa*, *Kalinowo*, *Paździerowice*.
      1.1.3. Nazwie terenu podmokłego: *Moras*[65], *Wydyszyna*[66].
      1.1.4. Wytworowi pracy człowieka: *Chlebowo*, *Chlebów*, *Kolnica*[67], *Kołowa*[68], *Korytków*, *Krupka*, *Lizawica*, *Łagwy*, *Obrębizna*, *Ogorzelczyn*, *Skrzynki*.
      1.1.5. Pozycji społecznej lub kościelnej: *Dziadowice*, *Opatówka*, *Popowice*, *Popowiec*, *Prasołek*.
      1.1.6. Sposobowi myślenia: *Wymysłów*, *Zamysłów*.
      1.1.7. Inne: *Babiak, Grzebalizna*[69], *Teleszyna*, *Wypychów*, *Żydówka*[70], *Żyła*.

---

63 E. Pawłowski, *Dwuznaczne nazwy miejscowe (na materiale nazw wsi i przysiółków Sądecczyzny*, „Onomastica" XVII, 1972, s. 9.

64 Ibidem, s. 10.

65 W I tomie książki nazwę tę potraktowano jako powstałą od n. os. *Moraz*/*Moras*. Obecnie traktuje się ją jako dwuznaczną, wywodząc ją od n. os. *Moras* lub ap. *moras* 'bagno, błoto'. Zob. J. Treder, *Kaszubskie apelatywa toponimiczne w „Słowniku" Bernarda Sychty*, [w:] *Słowiańskie słowniki gwarowe*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, Warszawa 2000, s. 225.

66 W I tomie książki etymologii nazwy dopatrywano się w n. os. **Wydysz*, obecnie traktuje się ją jako dwuznaczną o możliwym pochodzeniu od ap. **vydych-* 'wyziewy' (zob. Z. Babik, *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, s. 321).

67 Nazwę tę można wywodzić także od ap. *koło* 'meander rzeki; starorzecze'. Zob. Z. Babik, *Profesor Franciszek Sławski w moich oczach*, „Język Polski" XCVI (1), 2016, s. 115.

68 Zob. powyższy przypis.

69 W I tomie książki nazwę tę wywodzono od n. os. **Grzebała*, obecnie można ją wywodzić także od niepoświadczonego ap. *grzebalizna* 'grzebowisko, miejsce, gdzie grzebie się padłe zwierzęta'.

70 Nazwa ta pochodzić może nie tylko od n. os. *Żyd* lub *Żydówka*, ale także od nazwy karczmy. Należy też porównać z ros. *žiža* „ciecz, nieczystości, *židkij* 'płynny' " (J. Rieger, E. Wolnicz-Pawłowska, *Nazwy rzeczne w dorzeczu Warty*, s. 188).

1.2. Od nazwy osobowej lub od nazwy miejscowej:
Kilania, *Oświęcim*, *Turkowice*.
1.3. Od nazwy miejscowej lub od apelatywu topograficznego:
Hel.
1.4. Od apelatywu równego ciekowi wodnemu lub nazwie roślinnej:
Baniewo.
1.5. Od apelatywu wskazującego na barwę lub miejsce podmokłe:
Ruda.
1.6. Od apelatywu wskazującego na florę lub miejsce podmokłe:
Bierzmo.
1.7. Od apelatywu wskazującego na florę lub czynność wykonywaną przez człowieka:
Szelonka[71], *Szelonki*.

2. Nazwy lokalizujące:
Pod Szelonkami.

Nazwy niejasne

Nazywane także „ciemnymi" z tego powodu, iż są zupełnie lub prawie zupełnie niezrozumiałe dla badacza, nie można wyjaśnić ich pochodzenia.

Nazwy motywowane semantycznie nieodnotowanymi w słownikach apelatywami tworzą grupę nazw charakteryzujących, natomiast te, które wskazują na położenie obiektu – grupę nazw lokalizujących.

1. Nazwy charakteryzujące:
Sania, *Sanie*.
2. Nazwy lokalizujące:
Na Sani.

Podsumowanie

Jednym z celów rozprawy była charakterystyka toponimii powiatu tureckiego ze względu na reprezentowane przez nie typy znaczeniowe – wydobycie tych z nich, które miały największy udział w kreacji ojkonimów i anojkonimów badanego obszaru[72]. Zestawienie liczbowe nazw zakwalifikowanych do poszczególnych grup znaczeniowych przedstawiono w tab. 3.

---

71 W I tomie książki nazwy te wywodzono od czas. *szelować*, obecnie rozpatrywać można drugie znaczenie od ap. *śelonka*, *šelonki* 'jeżyny' AJK III 102.

72 Charakterystyka ojkonimów i anojkonimów w gminie Przykona została częściowo omówiona. Zob. E. Zając, *Semantyka i struktura ojkonimów i anojkonimów gminy Przykona w powiecie tureckim*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" LV, Łódź 2010, s. 293–305.

Tabela 3. Liczba nazw w poszczególnych grupach znaczeniowych

Rodzaj nazwy		Liczba ogółem	W tym ojkonimów	W tym anojkonimów[a]	Procent ogółem
Nazwy odapelatywne	Nazwy topograficzne	559	125	434	31,7
	Nazwy kulturowe	581	135	446	33,0
Nazwy odantro-ponimiczne	Nazwy dzierżawcze	376	171	205	21,3
	Nazwy patronimiczne	17	11	0	0,96
	Nazwy służebne i zawodowe	5	5	0	0,28
Nazwy odtoponimiczne	Nazwy przeniesione	29	10	19	1,64
	Nazwy dyferencyjne	89	82	7	5,05
	Nazwy lokalizujące	62	2	60	3,5
Nazwy dwuznaczne		42	28	14	2,4
Nazwy niejasne		3	0	3	0,2

[a] Różnica między liczbą nazwanych obiektów (1763) a liczbą haseł (1725) wynika z tego, że nazwy się powtarzają, czyli to samo hasło może być ojkonimem i anojkonimem.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela pokazuje, że w zbiorze zgromadzonych nazw przeważają anojkonimy, a wśród nich nazwy topograficzne, kulturowe i dzierżawcze. Najwięcej jest nazw topograficznych, gdyż charakteryzują one obiekty ze względu na naturalne warunki terenu. Są to w znacznej większości nazwy obiektów niezamieszkanych, czyli anojkonimy.

Najczęściej podstawą nazw własnych topograficznych stały się określenia drzew, lasów, zarośli (np.: *Brzeziny*, *Buczyna*, *Dębina*, *Kaliniec*, *Pokrzywka*). Do nazw topograficznych zaliczono również nazwy powstałe od określeń części ciała, których najczęstszą podstawą przeniesienia jest metaforyczne znaczenie związane z ukształtowaniem terenu[73] (np.: *Głowy*, *Paluszek*), zaznaczając, że część nazw tego pochodzenia może być niejednoznaczna, ponieważ podstawą derywacyjną mógł stać się zarówno apelatyw, jak i antroponim.

Wśród zgromadzonego materiału znaczna liczba nazw topograficznych (oprócz pochodzących od roślin) utworzona została od określeń bazy lądowej (np.: *Grądy*,

73 Ł. Jarczak, *Toponimy śląskie związane z nazwami części ciała*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo" VIII, 1981, s. 16.

Łęgi, *Torfowiska*), od określeń bazy wodnej (np.: *Błota*, *Kałuża*, *Rozlewiska*) oraz od apelatywów wskazujących na określenia zwierząt (np.: *Dzierlatka*, *Gawrony*, *Żabianka*).

Sklasyfikowane nazwy kulturowe, charakteryzujące i lokalizujące, w większości pochodzą od określeń budowli ziemnych (np.: *Czworaki*, *Wozownia*, *Za Gminą*), wskazują również na wytwory działalności człowieka (np.: *Dukty*, *Mogiły*, *Przy Kanale*) oraz na rozdrobnienie gospodarstw (np.: *Hektary*, *Parcele*, *Staja*). Podobnie jak w grupie nazw topograficznych, tak i wśród nazw kulturowych znacznie więcej jest anojkonimów niż ojkonimów.

Nazwy dzierżawcze, należące do grupy nazw odantroponimicznych, utworzono od imion męskich (np.: *Andrzejowe*, *Józefowo*, *Piotrów*), których liczba jest znacznie większa niż tych utworzonych od imion kobiecych (np.: *Cecylia*, *Ewinów*, *Marysieńka*). Najczęstszym sufiksem, tworzącym ten typ nazw, jest przyrostek *-ów* (np.: *Albertów*, *Feliksów*, *Paulinów*), *-owo* (np.: *Bolechowo*, *Józefowo*, *Wincentowo*) oraz *-ówka* (np.: *Golimówka*, *Mechniówka*, *Włodzimirówka*). Nazwy obiektów, które zostały utworzone od nazw osobowych bez żadnych wykładników derywacji (np.: *Cecylia*, *Leonia*, *Natalia*, *Stefania*) to najczęściej małe osady powstałe z jednozagrodowych młynów, gajówek oraz rozparcelowanych folwarków[74].

Spora część nazw dzierżawczych powstała od nazwiska właściciela obiektu i posiada konstrukcję dopełniaczową (np.: *Adamczyka*, *Kustra*, *Tomczyka*). Wpłynęło to na odnotowaną dużą liczebność nazw dzierżawczych wśród zebranego materiału, a pośród niej na liczbę anojkonimów, czyli nazw obiektów niezamieszkanych.

Wśród nazw odantroponimicznych znalazły się nazwy patronimiczne zakończone na *-ice*, które nie są typem szczególnie często reprezentowanym na terenie powiatu tureckiego (np.: *Chrząblice*, *Kotwasice*, *Żdżenice*). Nieliczne są też na badanym obszarze nazwy służebne i zawodowe (np.: *Piekary*, *Psary*, *Rudniki*).

Grupa nazw odtoponimicznych nie jest zbyt liczna, wyróżniono w niej nazwy przeniesione, dyferencyjne i lokalizujące. W obrębie przeniesionych znalazły się onimy pochodzące od nazwy innej wsi lub miasta (np.: *Dobrska*, *Hel*, *Warszawa*), także od toponimu z innego państwa (np.: *Korea*, *Teksas*, *Wietnam*) oraz od pasma górskiego (np.: *Bieszczady*, *Karpaty*). Onimy dyferencyjne utworzono od nazw wsi, znajdujących się w pobliżu, poprzez sufiksację (np.: *Boleszczynek*: *Boleszczyn*, *Marcjanówek: Marcjanów*, *Żeroniczki*: *Żeronice*), poprzez dodanie członu przymiotnikowego lub liczebnikowego (np.: *Bierzmo Duże – Bierzmo Małe*, *Szadów Księży – Szadów Pański*, *Tokary Drugie – Tokary Pierwsze*). Nazwy lokalizujące określają obiekt względem innego – lądowego lub wodnego, bardziej charakterystycznego i znanego mieszkańcom (np.: *Koło Warty*, *Na Smolinie*, *Pod Jabłonną*). W grupie nazw odtoponimicznych najliczniej występują nazwy dyferencyjne, które określają

74 M. Kamińska, *O nowszych nazwach miejscowych na terenie Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" VIII, 1962, s. 261.

82 obiekty zamieszkane i 7 niezamieszkanych. Odwrotnie sytuacja przedstawia się z nazwami lokalizującymi: w materiale odnotowano 60 anojkonimów i tylko 2 ojkonimy. Podobnie sytuacja wygląda wśród nazw przeniesionych, których również więcej jest wśród anojkonimów (19) niż ojkonimów (10).

W klasyfikacji semantycznej wyodrębniono nieliczną grupę nazw dwuznacznych, które można traktować jako: 1) nazwy topograficzne, wskazujące na faunę terenu lub jako nazwy powstałe od antroponimów (np.: *Jeżno*, *Kuny, Żuki*); 2) nazwy kulturowe, określające wytwór pracy rąk człowieka lub jako powstałe od nazwy osobowej (np.: *Chlebowo*, *Chlebów*); 3) nazwy kulturowe, wskazujące na sprawowaną funkcję kościelną lub status społeczny albo jako powstałe od nazwy osobowej (np.: *Dziadowice*, *Opatówka*, *Popowiec*). Są to nazwy obiektów zamieszkanych.

W niniejszej pracy wyróżniono też nazwy niejasne, ojkonimy i anojkonimy, trudne do zinterpretowania, których etymologii nie podały źródła słownikowe ani informatorzy (*Sania*).

Nomina propria są w pewien sposób zależne od płaszczyzny apelatywnej, ponieważ wykorzystują wyrazy pospolite oraz rodzaje formowania nowych jednostek pochodnych. Jednak, co warto przypomnieć, do tworzenia nazw własnych wykorzystuje się nie tylko apelatywa, ale również istniejące już *nomina propria*. W funkcji nowego toponimu mogą wystąpić wówczas np. nazwy państw (np. *Korea*) czy miast (np. *Warszawa*).

Powstawaniu nazw toponimicznych na omawianym obszarze towarzyszyły różnorakie motywacje[75]. Większość przytoczonych w monografii nazw powstała w wyniku motywacji naturalnej, która swe uzasadnienie znalazła w realiach geograficznych i kulturowych (np.: *Bagna*, *Górka*, *Młynisko*, *Wiatraki*). Kolejny powód powstania to prawo posiadania, zasiedlenia lub gospodarowania (np.: *Halinów*, *Józefów*, *Pećkówka*, *Psary*).

W zebranym materiale zdarzały się i takie nazwy, których uzasadnienia należało szukać w skojarzeniu, jakie nastąpiło między obiektem a przedmiotem określanym przez *appellativum* (np.: *Głowy*, *Krawat*) – motywacja metaforyczna. Nazwy te określić można również jako przenośnie topograficzne[76]. Inną motywacją, bardzo nietrwałą i ulotną, przechowaną jedynie w ludzkiej pamięci, jest motywacja sytuacyjna (np.: *Czekaj*, *Piętno*, *Wygoda*). Innymi toponimami są nazwy przeniesione (np.: *Berlinek*, *Galicja*, *Warszawa*), które zostały utworzone w wyniku motywacji pamiątkowej[77]. Ponadto, należy wspomnieć, że współcześnie powstają nazwy bez motywacji semantycznej – dzieje się tak choćby z powstawaniem nazw na osiedlu

75 Zob. E. Rzetelska-Feleszko, *Semantyczne motywacje nazw geograficznych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego" VIII, 1982, s. 83–87.

76 B. Ostromęcka-Frączak, *Nazwy miejsc w gwarach polskich*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XVI, 1970, s. 46.

77 O nazwach pamiątkowych pisał M. Buczyński (*Pamiątkowe nazwy miejscowe w językach słowiańskich*, przygotował do druku S. Warchoł, Lublin 1997).

mieszkaniowym we wsi Psary. Niektóre onimy z powiatu tureckiego utworzone zostały od gatunków drzew lub owoców, odnotowano tam m.in. ulicę *Jodłową*, *Kasztanową*, *Malinową*, *Morelową*, mimo że nie rosną tam jodły, kasztany, maliny ani morele.

Klasyfikacja strukturalna

Podstawą zastosowanej klasyfikacji jest podział zaproponowany przez Z. Zagórskiego. Do tej pory badacze zwykle przyjmowali model klasyfikacyjny S. Rosponda, jednak, jak sądzę, klasyfikacja Z. Zagórskiego uzupełnia luki i pozwala na uniknięcie niekonsekwencji, które mogłyby się pojawić w zastosowaniu innych podziałów, a ponadto wydaje się ona najbardziej odpowiednia do omówienia struktury prezentowanych w tej pracy toponimów.

Nazwy odapelatywne

1. Nazwy topograficzne
   1.1. Nazwy syntetyczne bez kreacji formalno-językowej
      1.1.1. W postaci rzeczownika:

Babak, *Bagna*, *Bagniska*, *Bagno*, *Bekasy*, *Białki*, *Bielawki*, *Bielawy*, *Bierzmo*, *Błociska*, *Błonia*, *Błota*, *Bocieniec*, *Borki*, *Bory*, *Bór*, *Brody*, *Bródki*, *Brójce*, *Brzezinki*, *Brzeziny*, *Brzózki*, *Buczyna*, *Bugaj*, *Byk*, *Chójki*, *Chrusty*, *Cierznie*, *Ciołek*, *Cypel*, *Dąbrowa*, *Dąbrownik*, *Dębina*, *Dęby*, *Doliska*, *Dolisko*, *Dołek*, *Dołki*, *Doły*, *Drągowina*, *Dzierlatka*, *Dzierlik*, *Gaik*, *Garby*, *Gawrony*, *Giersz*, *Glinki*, *Gliny*, *Głowy*, *Golanka*, *Gopła*, *Gozd*, *Gozdy*, *Góra*, *Górka*, *Górki*, *Góry*, *Grądy*, *Grądzik*, *Grądziki*, *Grzęby*, *Iły*, *Jabłonka*, *Jałówki*, *Jamy*, *Jesionki*, *Jeziorko*, *Kalinka*, *Kaliska*, *Kałki*, *Kałuża*, *Kącik*, *Kąt*, *Kąty*, *Kępina*, *Kiełek*, *Kieretyna*, *Kierzek*, *Kita*, *Kity*, *Klin*, *Klinek*, *Kliny*, *Koryta*, *Korzonek*, *Kościanki*, *Krawat*, *Kresy*, *Krępa*, *Kulisy*, *Laski*, *Lasy*, *Lipiny*, *Lipy*, *Lisica*, *Łatki*, *Łączki*, *Łąka*, *Łąki*, *Łęg*, *Łęgi*, *Łuby*, *Ług*, *Ługi*, *Mady*, *Malinie*, *Mietlonki*, *Międzylesie*, *Moczydła*, *Moczydło*, *Moczyska*, *Mokradła*, *Okrążek*, *Okręt*, *Olesie*, *Olszyna*, *Olszynki*, *Olszyny*, *Opary*, *Osina*, *Osinki*, *Osiny*, *Ostrów*, *Ostrówek*, *Otoki*, *Paluszek*, *Pałki*, *Parowa*, *Pasternak*, *Piachy*, *Piaski*, *Podbór*, *Podgóry*, *Podlasie*, *Podlasy*, *Podlesie*, *Pokrzywka*, *Poroże*, *Powa*, *Pozery*, *Pólka*, *Pólko*, *Przerośle*, *Przerwa*, *Przykona*, *Przysowa*, *Przysowy*, *Pustki*, *Pustkowie*, *Rajgrasy*, *Rokicina*, *Rokiciny*, *Rozlewiska*, *Rzechta*, *Rzeki*, *Sapy*, *Sierpik*, *Sitowie*, *Skałka*, *Smug*, *Smugi*, *Sosenki*, *Sroki*, *Stok*, *Struga*, *Strugi*, *Strużka*, *Studzianki*, *Suchary*, *Świerczyna*, *Torfowiska*, *Torfowisko*, *Trzymsze*, *Tury*, *Udole*, *Upala*, *Wąwóz*, *Wichrza*,

Widok, *Wielopole*, *Witlonki*, *Wydma*, *Wykręt*, *Wyspy*, *Wyszyna*, *Zabory*, *Zabrodzie*, *Zacisze*, *Zagajniki*, *Zagóry*, *Zapadlisko*, *Zapiaski*, *Zapole*, *Zarośla*, *Zastruże*, *Zdroje*, *Zdrojki*, *Zdrój*, *Żaby*, *Żuławy.*

1.1.2. W postaci przymiotnika:

Akacjowy, *Białe*, *Borowy*, *Brzozowy*, *Cicha*, *Czarna*, *Czyste*, *Długie*, *Dzierżązna*, *Górna*, *Jabłonna*, *Kozie*, *Lipowa*, *Małe*, *Mursze*, *Niższe*, *Okrągłe*, *Olszowy*, *Szerokie*, *Średnia*, *Warta*, *Wąska*, *Wiśniowa*, *Wiśniowy*, *Wyższe*, *Zimne.*

1.2. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:

z suf. ***-ak***: *Jałowczak*;
z suf. ***-'anka***: *Żabianka*;
z suf. ***-'e//-e***: *Olszynie*, *Pojabłonie*, *Porosie*, *Zagrabie*;
z suf. ***-'ec***: *Kaliniec*, *Olesiec*, *Studzieniec*, *Trzciniec*;
z suf. ***-ek***: *Przysowek*;
z suf. ***-'enice***: *Grabienice*;
z suf. ***-'eniec***: *Grabieniec*, *Żabieniec*;
z suf: ***-ew***: *Cisew*;
z suf. ***-ewnik***: *Bażantewnik*;
z suf. ***-ewo***: *Turzewo*;
z suf. ***-ewy***: *Gorszewy*;
z suf. ***-ica***: *Dąbrowica*, *Golica*, *Okręglica*, *Pokrzywica*;
z suf. ***-ice***: *Studzienice*;
z suf. ***-icha***: *Glapicha*;
z suf. ***-ichno***: *Polichno*;
z suf. ***-ik***: *Dupnik*, *Leśnik*;
z suf. ***-ina***: *Zakrzewina*;
z suf. ***-iniec***: *Sokoliniec*;
z suf. ***-iska***: *Torfiska*;
z suf. ***-ka***: *Dąbrówka*, *Jesionka*, *Kalonki*, *Maślaczka*, *Smródka*, *Ślepka*;
z suf. ***-le***: *Świdle*;
z suf. ***-na***: *Lisna*;
z suf. ***-ne***: *Klinne*, *Linne*;
z suf. ***-nia***: *Zapolnia*;
z suf. ***-nica***: *Pokrzywnica*;
z suf. ***-no***: *Deszczno*, *Deszno*, *Dziebno*, *Jedlno*, *Klinno*, *Korytno*;
z suf. ***-ocha***: *Dębocha*, *Śledziocha*;
z suf. ***-ocin***: *Trzemocin*;
z suf. ***-onka***: *Iglonka*;
z suf. ***-oty***: *Debłoty*;
z suf. ***-owa***: *Brzostowa*, *Czarnowa*, *Głogowa*, *Guzowa*, *Tarnowa*;
z suf. ***-owo***: *Głogowo*;

z suf. ***-owice***: *Kierzkowice*;
z suf. ***-owie***: *Brzezowie*, *Przyborowie*;
z suf. ***-owiec***: *Borowiec*, *Czarnowiec*, *Grabowiec*, *Kierzkowiec*, *Sosnowiec*;
z suf. ***-owo***: *Grabowo*, *Łęgowo*, *Tarnowo*;
z suf. ***-ów***: *Cisów*, *Gozdów*, *Przyborów*;
z suf. ***-ówka***: *Akacjówka*, *Grabówka*, *Olszówka*, *Sosnówka*;
z suf. ***-ówki***: *Gozdówki*;
z suf. ***-yce***: *Podłużyce.*

1.3. Zrosty: *Półpola*.

1.4. Złożenia: *Łowigóra*.

1.5. Nazwy analityczne w postaci wyrażenia przyimkowego

1.5.1. Przyimek ***do*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Do Boru, *Do Smuga*, *Do Strugi*.

1.5.2. Przyimek ***koło*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Koło Borku, *Koło Brodu*, *Koło Dębu*, *Koło Gruszki*, *Koło Kamienia*, *Koło Strugi*, *Koło Topola*, *Koło Wierzby.*

1.5.3. Przyimek ***ku*** + rzeczownik w celowniku:
Ku Brodom.

1.5.4. Przyimek ***między*** + rzeczownik w narzędniku:
Między Lasami.

1.5.5. Przyimek ***na*** + rzeczownik w bierniku:
Na Łąki, *Na Okręt*.

1.5.6. Przyimek ***na*** + rzeczownik w miejscowniku:
Na Bagnach, *Na Błotku*, *Na Boru*, *Na Cyplu*, *Na Dąbrowniku*, *Na Dębach*, *Na Dębinie*, *Na Dołach*, *Na Dołku*, *Na Gozdach*, *Na Górach*, *Na Górce*, *Na Górkach*, *Na Górze*, *Na Grzębie*, *Na Jamie*, *Na Kicie*, *Na Kiełku*, *Na Klinie*, *Na Lesie*, *Na Łąkach*, *Na Łęgu*, *Na Nizinach*, *Na Okrągłym*, *Na Olsze*, *Na Padołku*, *Na Piachach*, *Na Piachu*, *Na Piaskach*, *Na Pustkach*, *Na Smugach*, *Na Smugu*, *Na Stoku*, *Na Strugach*, *Na Świńskim*, *Na Torfie*, *Na Wyspach*, *Na Wzgórzu*, *Na Zdroju.*

1.5.7. Przyimek ***na*** + liczebnik w miejscowniku + rzeczownik w miejscowniku:
Na Trzech Brzozach.

1.5.8. Przyimek ***na*** + przymiotnik w miejscowniku + rzeczownik w miejscowniku:
Na Sowiej Górze.

1.5.9. Przyimek ***na*** + rzeczownik w miejscowniku + przymiotnik w miejscowniku:
Na Górach Przespolewskich.

1.5.10. Przyimek ***nad*** + rzeczownik w narzędniku:
Nad Lasem.

1.5.11. Przyimek ***od*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Od Strugi.

1.5.12. Przyimek ***pod*** + rzeczownik w bierniku:
Pod Borek, *Pod Bór*, *Pod Górkę*, *Pod Kąty*, *Pod Las*.

1.5.13. Przyimek ***pod*** + rzeczownik w narzędniku:
Pod Borem, *Pod Borkami*, *Pod Borkiem*, *Pod Chójką*, *Pod Dębami*, *Pod Dębem*, *Pod Górami*, *Pod Górą*, *Pod Górką*, *Pod Gruszą*, *Pod Lasem*, *Pod Lipą*, *Pod Olszyną*, *Pod Strugą*.

1.5.14. Przyimek ***przed*** + rzeczownik w narzędniku:
Przed Lasem.

1.5.15. Przyimek ***przy*** + rzeczownik w miejscowniku:
Przy Akacjach, *Przy Lesie*, *Przy Pierdziołce*, *Przy Strudze*.

1.5.16. Przyimek ***przy*** + przymiotnik w miejscowniku + rzeczownik w miejscowniku:
Przy Babim Dole, *Przy Dużym Kamieniu*.

1.5.17. Przyimek ***u*** + rzeczownik w dopełniaczu:
U Potoczka, *U Strugi*.

1.5.18. Przyimek ***w*** + rzeczownik w bierniku:
W Doły.

1.5.19. Przyimek ***w*** + rzeczownik w miejscowniku:
W Błotach, *W Boru*, *W Brzezinach*, *W Brzózkach*, *W Dolinie*, *W Dołach*, *W Gozdach*, *W Górach*, *W Górce*, *W Kąciku*, *W Kierzkach*, *W Lasach*, *W Lesie*, *W Lisicy*, *W Łąkach*, *W Olszynach*, *W Olszynkach*, *W Osinach*, *W Piaskach*, *W Sosnach*, *W Zakrętach*.

1.5.20. Przyimek ***we*** + rzeczownik w miejscowniku:
We Wikle.

1.5.21. Przyimek ***za*** + rzeczownik w narzędniku:
Za Borem, *Za Cierzniem*, *Za Dołami*, *Za Dołem*, *Za Drzewami*, *Za Górą*, *Za Górkami*, *Za Górką*, *Za Lasami*, *Za Lasem*, *Za Rzeczką*, *Za Rzeką*, *Za Sosnami*, *Za Strugą*, *Za Wodą*, *Za Zdrojem*.

1.6. Nazwy analityczne w postaci zestawienia

1.6.1. Człon przymiotnikowy + człon rzeczownikowy:
Babi Dół, *Babia Góra*, *Bartosowe Góry*, *Białe Góry*, *Błotna Łąka*, *Błotne Łąki*, *Bogusowa Łąka*, *Bolechowe Łąki*, *Cichowskie Góry*, *Czarny Dąb*, *Czarny Las*, *Janikowe Doły*, *Kacze Dołki*, *Kałkowska Góra*, *Kamienna Góra*, *Kobyli Dół*, *Kozia Góra*, *Kozia Górka*, *Krępska Góra*, *Księża Góra*, *Księży Dół*, *Lazurowe Wybrzeże*, *Lisia Woda*, *Lisie Doły*, *Łuby Górka*, *Łysa Góra*, *Łysa Górka*, *Miłaczewskie Lasy*, *Młyniskie Pola*, *Murowany Dąb*, *Natalijskie Góry*, *Niemiecka Górka*, *Olszowa Kłoda*, *Pawełkowa Szyja*, *Poniemieckie Pola*, *Pożydowskie Pola*, *Psia Górka*, *Redzińskiego Góra*, *Rogowski Las*, *Rusockie Góry*,

Sarni Dół, *Sarnia Góra*, *Siwa Górka*, *Siwy Piasek*, *Smulska Górka*, *Smulskie Pola*, *Sowia Góra*, *Sowie Góry*, *Sroczy Ogon*, *Szadowskie Góry*, *Szerokie Pola*, *Szkolna Górka*, *Świerkowa Góra*, *Trzemeska Struga*, *Warachowa Górka*, *Wąskie Pola*, *Wichertowski Las*, *Zimna Woda*, *Złota Góra*, *Żółte Piaski*, *Żydowskie Pola*.

1.6.2. Człon rzeczownikowy + człon przymiotnikowy:

Borek Głuchowski, *Doły Lipickie*, *Doły Salomonowe*, *Góra Andrzejewska*, *Góra Bartkowa*, *Góra Szymańskiego*, *Góra Tyczki*, *Góra Wywoźna*, *Górka Biernasiaka*, *Górka Brzozowskiego*, *Górka Czysta*, *Górka Wilkowskiej*, *Góry Filipczakowe*, *Góry Milinowskie*, *Góry Szadowskie*, *Las Chocimski*, *Las Gozdowski*, *Las Pękacza*, *Las Sacalski*, *Lasek Karpińskiego*, *Lasek Piekarczykowy*, *Lasek Sylwka*, *Łąki Głuchowskie*, *Łąki Wolskie*, *Łęg Piekarski*, *Łęg Wielki*, *Pola Skęczniewskie*, *Pole Marszałowe*, *Pole Zarębowe*, *Struga Chrząblicka*, *Struga Janiszewska*, *Struga Kawecka*, *Struga Mikulicka*, *Struga Spycimierska*, *Wzgórze Grabarczyka*, *Ziemia Sołtyska.*

1.6.3. Człon liczebnikowy + człon rzeczownikowy:

Trzy Wierzby.

2. Nazwy kulturowe

2.1. Nazwy syntetyczne bez kreacji formalno-językowej

2.1.1. W postaci rzeczownika:

Arka, *Babiniec*, *Basen*, *Bażanciarnia*, *Betlejemka*, *Beznazwa*, *Bindarz*, *Bomba*, *Budki*, *Budowa*, *Budy*, *Burbuny*, *Cegielnia*, *Cioty*, *Czekaj*, *Czworaki*, *Ćwiartki*, *Ćwierci*, *Dobory*, *Dodatek*, *Dodatki*, *Dróżka*, *Dukty*, *Dworek*, *Dwór*, *Dymniki*, *Działek*, *Działki*, *Działy*, *Dzieliki*, *Emerytka*, *Folusz*, *Folwark*, *Folwarki*, *Gajówka (I*, *II)*, *Gajówki*, *Glinianki*, *Grobla*, *Hałdy*, *Hektary*, *Huba*, *Huby*, *Huta*, *Kable*, *Kamionka*, *Kanał*, *Kantara*, *Kantarka*, *Kapuśniki*, *Kirchol*, *Kirchole*, *Kircholm*, *Kłoda*, *Kobylenie*, *Kolonia*, *Kołeczek*, *Kołek*, *Koniec*, *Kontrowers*, *Kontrowersy*, *Kopel*, *Koszary*, *Krzyżówka*, *Krzyżówki*, *Kuźnia*, *Lesiska*, *Leśnictwo*, *Leśniczówka*, *Linia*, *Linie*, *Lniska*, *Lotnisko*, *Łazy*, *Majorat*, *Miedze*, *Mizerka*, *Młyniska*, *Młynisko*, *Mogiły*, *Morga*, *Morgi*, *Mostek*, *Niwa*, *Niwki*, *Niwy*, *Nort*, *Norty*, *Nowina*, *Nowinki*, *Numerek*, *Numerki*, *Numery*, *Oberża*, *Obredy*, *Odpadki*, *Ogrody*, *Okop*, *Olędry*, *Organistówka*, *Osiedle*, *Owczarka*, *Owczarnia*, *Pacht*, *Pakuła*, *Parcel*, *Parcela*, *Parcele*, *Park*, *Pasieka*, *Pasieki*, *Pasternik*, *Pastwisko*, *Patrolka*, *Peryferia*, *Piaskownia*, *Pieczysko*, *Pieńki*, *Piętno*, *Piła*, *Podarek*, *Poddziałki*, *Podedwór*, *Pogorzele*, *Pogorzelec*, *Poligon*, *Poprzeczka*, *Poprzeczniaki*, *Poręba*, *Poręby*, *Porowy*, *Posada*, *Posoka*, *Potażnia*, *Pręty*, *Przedmieście*, *Przedwieś*, *Przedziałki*, *Prze-*

działy, *Przeręblа*, *Przód*, *Przydatki*, *Przydziałek*, *Przydziałki*, *Przydziały*, *Przymus*, *Przypusty*, *Przysiek*, *Przytnice*, *Pułapka*, *Ranczo*, *Redlonki*, *Rogatka*, *Rów*, *Rudnice*, *Rudunek*, *Rudunki*, *Rybnik*, *Rynek*, *Sadzawka*, *Scheda*, *Schedy*, *Serwitut*, *Serwituty*, *Siedliska*, *Siedza*, *Składki*, *Składy*, *Skotnica*, *Smolarnia*, *Spusty*, *Staja*, *Staje*, *Staruchy*, *Stawiska*, *Stawisko*, *Stawki*, *Stawy*, *Szlufarnia*, *Ścieżki*, *Tartak*, *Topielec*, *Trakt*, *Trakty*, *Ugorek*, *Ugory*, *Ugór*, *Upędy*, *Utrata*, *Wiatraki*, *Wieś*, *Wisielak*, *Wola*, *Wozownia*, *Wólka*, *Wygoda*, *Wygon*, *Wygony*, *Wypaliska*, *Wypalonki*, *Zagaj*, *Zagony*, *Zamłynie*, *Zapłocie*, *Zarynek*, *Zasiłki*, *Zawygon*, *Znańdki*, *Zwały*, *Zwierzyniec*, *Żaży*, *Żdżary*, *Żwirownia*.

2.1.2. W postaci przymiotnika:
Kościelny, *Kośna*, *Młynarska*, *Pokopalniane*, *Wiatraczna*, *Wrząca*, *Wspólne*, *Zadworna*.

2.2. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:
z suf. ***-'a***: *Strasznia*;
z suf. ***-ak***: *Przeręblak*;
z suf. ***-anki***: *Chlebanki*;
z suf. ***-'e***: *Zarybie*, *Zatrakcie*;
z suf. ***-ew***: *Biedaszew*, *Bogaczew*, *Parcelew*;
z suf. ***-ica***: *Dzierbica*, *Groblica*;
z suf. ***-ina***: *Smolina*;
z suf. ***-iska//-yska***: *Podrębiska*, *Wiatraczyska*, *Wiórzyska*;
z suf. ***-izna***: *Stalowizna*;
z suf. ***-ka***: *Drynka*, *Kiełbaska*, *Krzemionka*;
z suf. ***-nik***: *Sierpniki*, *Ślubnik*;
z suf. ***-ot***: *Babinot*;
z suf. ***-ownia***: *Kordownia*;
z suf. ***-ów***: *Biedaszków*, *Klapatów*, *Zborów*, *Złodziejów*;
z suf. ***-ówka***: *Czarówka*, *Półmorgówka*, *Targówka*;
z suf. ***-sko***: *Smulsko*.

2.3. Zrosty: *Ćwierćmorgi*, *Półhuby*, *Stopręty*.

2.4. Złożenia: *Łowiguz*, *Wydrzygrosz*, *Wydrzyłeb*.

2.5. Nazwy analityczne w postaci wyrażenia przyimkowego

2.5.1. Przyimek ***do*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Do Granic, *Do Kanału*, *Do Krzyża*.

2.5.2. Przyimek ***do*** + rzeczownik w dopełniaczu + przymiotnik w dopełniaczu:
Do Drogi Kościelnej.

2.5.3. Przyimek ***kole*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Kole Remizy, *Kole Rowu*, *Kole Stawu*, *Kole Szkoły*, *Kole Szosy*.

2.5.4. Przyimek ***koło*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Koło Autostrady, *Koło Bloku*, *Koło Cegielni*, *Koło Ceglera*, *Koło Chmielu*, *Koło Ciachowskiego*, *Koło Cmentarza*, *Koło Czekały*, *Koło Domu*, *Koło Drogi*, *Koło Filipa*, *Koło Gadomskiego*, *Koło Gienka*, *Koło Gminy*, *Koło Hydroforni*, *Koło Jarosa*, *Koło Kanału*, *Koło Kopalni*, *Koło Kopca*, *Koło Kostańskiego*, *Koło Kościoła*, *Koło Kowalewskiego*, *Koło Kowalewskiej*, *Koło Krzyża*, *Koło Leśniczówki*, *Koło Młyna*, *Koło Mostu*, *Koło Musielaka*, *Koło Myszorki*, *Koło Obrazka*, *Koło Oczyszczalni*, *Koło Pałacu*, *Koło Parku*, *Koło Pomnika*, *Koło Potasińskich*, *Koło Prochowni*, *Koło Promu*, *Koło Przystanku*, *Koło Pściuka*, *Koło Remizy*, *Koło Rowu*, *Koło Rozdzielni*, *Koło Ryśka*, *Koło Sadu*, *Koło Słupa*, *Koło Stawidła*, *Koło Stawu*, *Koło Szkoły*, *Koło Świętego*, *Koło Wału*, *Koło Weronki*, *Koło Wiaduktu*, *Koło Wiatraka*, *Koło Wieliczki*, *Koło Wieży*, *Koło Wikliny*, *Koło Wkopu*, *Koło Wozowni*, *Koło Woźniaka*, *Koło Żwirowni.*

2.5.5. Przyimek ***między*** + rzeczownik w bierniku:
Między Gwoździe, *Między Młyny.*

2.5.6. Przyimek ***między*** + rzeczownik w narzędniku:
Między Drogami.

2.5.7. Przyimek ***na*** + rzeczownik w bierniku:
Na Jońskiego, *Na Kopalnię*, *Na Książka*.

2.5.8. Przyimek ***na*** + rzeczownik w miejscowniku:
Na Babci, *Na Bogusiowym*, *Na Bombie*, *Na Cegielni*, *Na Działkach*, *Na Działku*, *Na Foluszu*, *Na Garnkach*, *Na Granicy*, *Na Grobli*, *Na Grzelakowym*, *Na Hektarach*, *Na Hubach*, *Na Kanale*, *Na Karczmie*, *Na Kircholu*, *Na Kolonii*, *Na Kopalni*, *Na Kozaczyźnie*, *Na Krzyżówkach*, *Na Księżym*, *Na Młynie*, *Na Mordze*, *Na Morgach*, *Na Niemcu*, *Na Niwie*, *Na Numerku*, *Na Okopie*, *Na Olędrach*, *Na Pańskim*, *Na Parceli*, *Na Pastwiskach*, *Na Podarku*, *Na Podrębiskach*, *Na Poprzeczkach*, *Na Porębie*, *Na Pradze*, *Na Przedziałkach*, *Na Przydziałkach*, *Na Przydziałku*, *Na Rowie*, *Na Rudunku*, *Na Sekurowym*, *Na Siepie*, *Na Sobczakowym*, *Na Spółdzielczym*, *Na Stawach*, *Na Teresinym*, *Na Teresy*, *Na Ugorach*, *Na Ugorku*, *Na Wiadukcie*, *Na Wiatrakach*, *Na Woli*, *Na Wujowym*, *Na Wygonie*, *Na Zagonach*, *Na Zastawach*, *Na Zwałach*, *Na Żurawskim.*

2.5.9. Przyimek ***na*** + przymiotnik w miejscowniku + rzeczownik w miejscowniku:
Na Spalonym Młynie, *Na Starym Młynie*.

2.5.10. Przyimek ***nad*** + rzeczownik w narzędniku:
Nad Jeziorem, *Nad Szosą*.

2.5.11. Przyimek ***naprzeciwko*** + rzeczownik w bierniku:
Naprzeciwko Kaplicy.

2.5.12. Przyimek ***od*** + rzeczownik w bierniku:
Od Drogi, *Od Granicy*, *Od Rowu*.
2.5.13. Przyimek ***po*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Po Aronii, *Po Kopalni*.
2.5.14. Przyimek ***po*** + rzeczownik w miejscowniku:
Po Wale.
2.5.15. Przyimek ***pod*** + rzeczownik w bierniku:
Pod Pakułę, *Pod Rogatkę*, *Pod Rów*, *Pod Wiatrak*.
2.5.16. Przyimek ***pod*** + rzeczownik w narzędniku:
Pod Duktem, *Pod Groblą*, *Pod Krzyżem*, *Pod Makówką*, *Pod Pańskim*, *Pod Wałem*, *Pod Wiatrakiem*.
2.5.17. Przyimek ***pode*** + rzeczownik z narzędnikiem:
Pode Młynem.
2.5.18. Przyimek ***przed*** + rzeczownik w narzędniku:
Przed Kanałem, *Przed Rowem*, *Przed Wałem*.
2.5.19. Przyimek ***przy*** + rzeczownik w miejscowniku:
Przy Aronii, *Przy Cegielni*, *Przy Cmentarzu*, *Przy Drodze*, *Przy Kanale*, *Przy Kolejce*, *Przy Kopalni*, *Przy Kościele*, *Przy Leszku*, *Przy Migasie*, *Przy Młynie*, *Przy Poczcie*, *Przy Remizie*, *Przy Sklepie*, *Przy Stadionie*, *Przy Stawie*, *Przy Trakcie*, *Przy WAKO*, *Przy Wiatraku*, *Przy Żwirowni.*
2.5.20. Przyimek ***przy*** + przymiotnik w miejscowniku + rzeczownik w miejscowniku:
Przy Grabowskiej Drodze, *Przy Starej Mleczarni*.
2.5.21. Przyimek ***u*** + rzeczownik w dopełniaczu:
U Granic, *U Rowu*, *U Szosy*, *U Traktu*, *U Wału*.
2.5.22. Przyimek ***w*** + rzeczownik w miejscowniku:
W Sadzie, *W Stawach*.
2.5.23. Przyimek ***za*** + rzeczownik w narzędniku:
Za Asfaltem, *Za Cmentarzem*, *Za Drogą*, *Za Gliniankami*, *Za Gminą*, *Za Granicą*, *Za Hydrofornią*, *Za Kanałem*, *Za Knopem*, *Za Kolejką*, *Za Komisariatem*, *Za Krzyżówką*, *Za Letnikami*, *Za Miedzą*, *Za Mostem*, *Za Oborą*, *Za Ogrodem*, *Za Parkiem*, *Za Pawłowym*, *Za Remizą*, *Za Rowem*, *Za Rowkiem*, *Za Ryśkiem*, *Za Stodołą*, *Za Szkołą*, *Za Szosą*, *Za Torami*, *Za Traktem*, *Za Wałem*, *Za Warsztatem*, *Za Wsią*, *Za Wykopem*, *Za Zapłociem*, *Za Żwirownią*, *Za Żwirówką*, *Za Żyteckim.*
2.5.24. Przyimek ***za*** + liczebnik w bierniku + rzeczownik w bierniku:
Za Drugi Rów, *Za Pierwszy Rów.*

2.6. Nazwy analityczne w postaci zestawienia
2.6.1. Człon przymiotnikowy + człon rzeczownikowy:
Biała Wieś, *Błękitne Jezioro*, *Chylińskie Olędry*, *Czarna Niwa*, *Czarny Koniec*, *Długa Wieś*, *Długie Staje*, *Drążkowa Szlachta*, *Duża Wieś*,

Gadowskie Holendry, *Jasny Koniec*, *Koński Cmentarz*, *Kozi Rynek*, *Królewska Wieś*, *Krótkie Huby*, *Krzywe Staje*, *Krzyżowe Dukty*, *Mała Kolonia*, *Mała Wieś*, *Miłaczewskie Młyny*, *Młyńska Droga*, *Niebieskie Jezioro*, *Nowa Wieś*, *Nowy Świat*, *Polna Droga*, *Poprzeczna Droga*, *Smaszewskie Holendry*, *Stara Wieś*, *Stare Działy*, *Stary Dział*, *Stary Plac*, *Stary Rynek*, *Śmiertelny Dukt*, *Tarnowski Młyn.*

2.6.2. Człon rzeczownikowy + człon przymiotnikowy:
Budki Ogorzelskie, *Budy Psarskie*, *Budy Słodkowskie*, *Cegielnia Kawęczyńska*, *Droga Chrapczewska*, *Działki Kawęczyńskie*, *Holendry Kiszewskie*, *Holendry Nowogadowskie*, *Holendry Starogadowskie*, *Kanał Leśny*, *Kanał Pasywny*, *Kuźnica Janiszewska*, *Kuźnica Koźmińska*, *Łuby Małgoskie*, *Młyny Piekarskie*, *Młyny Strachockie*, *Morgi Feliksowskie*, *Mostek Zagłobiny*, *Olędry Smaszewskie*, *Parcel Dolna*, *Parcel Górna*, *Parcela Głuchowska*, *Parcela Kawęczyńska*, *Rów Folwarczny*, *Rów Głuchowski*, *Rów Posocki*, *Staw Leśny*, *Staw Olszynowy*, *Stawki Potworowskie*, *Stawki Wolskie*, *Trakt Kaliski*, *Wieś Królewska*, *Wola Karczewska*, *Wola Kowalska*, *Wola Piekarska.*

2.6.3. Człon liczebnikowy + człon rzeczownikowy:
Dwa Kopce, *Trzy Ćwiercie*, *Trzy Kopce.*

Nazwy odantroponimiczne

1. Od antroponimów jednostkowych
   1.1. Nazwy syntetyczne bez kreacji formalno-językowej
      1.1.1. W formie mianownika liczby pojedynczej:
      Alinia, *Andrzejowe*, *Apostolskie*, *Augustyniakowe*, *Bibianna*, *Cecylia*, *Chłopski*, *Chłopskie*, *Chorąża*, *Chrostkowe*, *Cieślakowe*, *Czarkowe*, *Dezyderia*, *Doliwa*, *Domżałowe*, *Droganie*, *Drogoboszcz*, *Drożdżowe*, *Dryja*, *Dworskie*, *Dziadkowizna*, *Dziedzicowe*, *Dzikowska*, *Edkowe*, *Gminne*, *Graczykowe*, *Gruchotowe*, *Horyza*, *Hrabiowe*, *Inżynierowe*, *Jackowe*, *Janaszczykowe*, *Józiowe*, *Karolinka*, *Kasprzakowe*, *Kaziowe*, *Kitowe*, *Kmieciowe*, *Krzychowe*, *Księże*, *Leonia*, *Luckowe*, *Makówkowe*, *Marysieńka*, *Misiakowe*, *Miśkowe*, *Mularkowe*, *Natalia*, *Nowaczykowe*, *Obojce*, *Obojec*, *Olimpia*, *Pańskie*, *Parafialne*, *Poduchowne*, *Rzepkowe*, *Sencze*, *Siepskie*, *Sobczakowe*, *Sołeckie*, *Sołtyskie*, *Stanisława*, *Stefania*, *Sylwkowe*, *Szkolne*, *Szwerskie*, *Szymany*, *Śmiglowe*, *Tadkowe*, *Waldkowe*, *Widonie*, *Wojtkowe*, *Zagozdy*, *Zającowe*, *Żuchała.*

      1.1.2. W formie mianownika liczby mnogiej:
      Celestyny.

1.1.3. W formie dopełniacza liczby pojedynczej rodzaju męskiego:
Adamczyka, *Banasiaka*, *Bąkowskiego*, *Bekalarka*, *Bruki*, *Buchelta*, *Bulego*, *Chojnackiego*, *Czerwińskiego*, *Domżała*, *Drewicza*, *Dybkowskiego*, *Dzierzbotki*, *Filipiaka*, *Giercarza*, *Glora*, *Grzebienia*, *Grzebieniowskiego*, *Jacaszka*, *Jakubka*, *Jutka*, *Kacały*, *Kacprzaka*, *Klibra*, *Kociaty*, *Koprusza*, *Kostka*, *Kromeka*, *Krwony*, *Kubiaka*, *Kustra*, *Kwaśnego*, *Lucka*, *Łukasika*, *Małachowskiego*, *Marczyńskiego*, *Massofy*, *Michalaka*, *Michalskiego*, *Mieszczanka*, *Mieszczanki*, *Naguszewskiego*, *Perlińskiego*, *Pisarka*, *Potreby*, *Radnego*, *Radzima*, *Rakówki*, *Raegana*, *Rosiaka*, *Rudego*, *Ruska*, *Sacały*, *Skarbki*, *Stasiaka*, *Szafoniego*, *Tomczyka*, *Warenka*, *Witczaka*, *Zagłoby*, *Ziętka*.

1.1.4. W formie dopełniacza liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego:
Felczerki, *Grzybowskiej*, *Nowinowskiej*.

1.1.5. W formie dopełniacza liczby mnogiej:
Adamskich, *Przybylskich*.

1.2. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:

z suf. ***-jь***: *Chocim*, *Ciemień*;
z suf. ***-awy***: *Pąchawy*;
z suf. ***-ce***: *Lubojce*;
z suf. ***-ec***: *Czachulec*;
z suf. ***-ew***: *Biedajew*, *Brudzew*, *Chrapczew*, *Franculew*, *Galew*, *Grzymiszew*, *Ignacew*, *Janiszew*, *Karolew*, *Marulew*, *Mikołajew*, *Miłaczew*, *Minkwiczew*, *Pęcherzew*, *Rogaszew*, *Skęczniew*, *Smaszew*;
z suf. ***-ewo***: *Byszewo*, *Galewo*, *Smaszewo*;
z suf. ***-ewy***: *Kiszewy*;
z suf. ***-icko***: *Sarbicko*;
z suf. ***-ik***: *Oszczyblik*;
z suf. ***-in//-yn***: *Amelin*, *Antonin*, *Boleszczyn*, *Bratuszyn*, *Brudzyń*, *Chylin*, *Gąsin*, *Giemin*, *Gowin*, *Halin*, *Izabelin*, *Kaszyn*, *Kawęczyn*, *Koźmin*, *Małoszyn*, *Michalin*, *Muchlin*, *Natalin*, *Obrzębin*, *Olesin*, *Skarżyn*, *Witoldzin*;
z suf. ***-ina//-yna***: *Józefina*, *Małoszyna*, *Wróblina*;
z suf. ***-ine//-yne***: *Ciotczyne*, *Teresine*;
z suf. ***-inin***: *Wietchinin*;
z suf. ***-inka***: *Ewinka*;
z suf. ***-inów***: *Ewinów*, *Zosinów*;
z suf. ***-izna//-yzna***: *Goleszczyzna*;
z suf. ***-ka***: *Dziewiątka*, *Greberka*, *Kaźmirka*, *Radziejka*, *Schilerka*, *Serafinka*;
z suf. ***-ki***: *Józinki*, *Kaźmirki*, *Zimotki*;
z suf. ***-nica***: *Chrząbnica*;
z suf. ***-owa***: *Rachowa*;
z suf. ***-owo***: *Bolechowo*, *Felicjanowo*, *Ignacowo*, *Józefowo*, *Kunegundowo*, *Marianowo*, *Sarbinowo*, *Stefanowo*, *Wandowo*, *Wincentowo*;

z suf. -***owy***: *Bolechowy*;

z suf. -***ów***: *Albertów*, *Aleksandrów*, *Będziechów*, *Biedajów*, *Bogdałów*, *Bolesławów*, *Bronisławów*, *Cecylianów*, *Cichów*, *Czajków*, *Dominików*, *Dymitrów*, *Dzieranów*, *Felicjanów*, *Feliksów*, *Głuchów*, *Grąbków*, *Halinów*, *Helenów*, *Imiełków*, *Jadwigów*, *Janów*, *Józefów*, *Konstantów*, *Kozubów*, *Królików*, *Kulików*, *Kwiatków*, *Maksymów*, *Malanów*, *Marcinów*, *Marcjanów*, *Marianów*, *Mariantów*, *Mieczysławów*, *Milejów*, *Milinów*, *Młodzianów*, *Muchtów*, *Orzepów*, *Paulinów*, *Piorunów*, *Piotrów*, *Potworów*, *Praksedów*, *Przemysławów*, *Reginów*, *Rogów*, *Słodków*, *Stanisławów*, *Stefanów*, *Szczurów*, *Tomków*, *Tuliszków*, *Wandów*, *Wichertów*, *Wiktorów*, *Wincentów*, *Władysławów*, *Wojciechów*;

z suf. -***ówek***: *Ojcówek*, *Zygmuntówek*;

z suf. -***ówka***: *Andrzejówka*, *Bartkówka*, *Batówka*, *Golimówka*, *Jagusiówka*, *Januszówka*, *Kranglówka*, *Lamentówka*, *Mechniówka*, *Mikosikówka*, *Pećkówka*, *Smykówka*, *Sołtysówka*, *Włodzimirówka*, *Zofiówka*;

z suf. -***ówki***: *Maćkówki*;

z suf. -***sk***: *Wilsk*;

z suf. -***yny***: *Lubyszyny*, *Radyczyny*, *Sekurzyny*.

1.3. Nazwy analityczne w postaci wyrażenia przyimkowego

1.3.1. Przyimek ***od*** + rzeczownik w bierniku:

Od Andrzeja, *Od Antoniaka*, *Od Misiaka*, *Od Pokorskiej*, *Od Stasia*.

1.3.2. Przyimek ***po*** + rzeczownik w miejscowniku:

Po Antoniaku, *Po Barczewskim*, *Po Bartczaku*, *Po Bartosiczce*, *Po Bartoszku*, *Po Bąkowskiej*, *Po Benku*, *Po Bogackim*, *Po Bończyku*, *Po Bukowskim*, *Po Chrześciach*, *Po Ciszewskim*, *Po Dudku*, *Po Dziedzicu*, *Po Gajewskiej*, *Po Grzelce*, *Po Halinie*, *Po Hance*, *Po Helence*, *Po Henningowej*, *Po Heńku*, *Po Jacaszkach*, *Po Jagiele*, *Po Janaszczyku*, *Po Kaczmarku*, *Po Kulińskim*, *Po Kustrach*, *Po Landze*, *Po Leosiu*, *Po Maciaszku*, *Po Majdzie*, *Po Maju*, *Po Michalskim*, *Po Michałku*, *Po Mirowskiej*, *Po Nagórskiej*, *Po Pajorze*, *Po Pietruszce*, *Po Polipowskich*, *Po Rakiewiczu*, *Po Rusku*, *Po Siepie*, *Po Sobczaku*, *Po Staszewskim*, *Po Stolarkach*, *Po Stusku*, *Po Szczepańskim*, *Po Szwai*, *Po Szymanowszczaku*, *Po Śniadku*, *Po Tomczyku*, *Po Wasilewskim*, *Po Włazałku*, *Po Wypiorze*, *Po Zagłobie*, *Po Zagoździe*, *Po Zasadzinie*, *Po Zielińskich*, *Po Żurawskich*.

1.3.3. Przyimek ***po*** + przymiotnik w miejscowniku + rzeczownik w miejscowniku:

Po Starej Łukasiczce.

1.3.4. Przyimek ***po*** + rzeczownik w miejscowniku + rzeczownik w miejscowniku:

Po Cioci Pelasi, *Po Panu Benku*, *Po Wuju Zagłobie*.

2. Od antroponimów zbiorowych pochodzenia osobowego
   2.1. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:
      z suf. ***-ice***: *Balice*, *Bogusławice*, *Chrząblice*, *Kotwasice*, *Mikulice*, *Osice*, *Russocice*, *Sarbice*, *Strachocice*, *Tobolice*, *Żdżenice*, *Żeronice*;
      z suf. ***-owice***: *Gatkowice*, *Miłkowice*, *Myszkowice*, *Rzadkowice*, *Szadłowice.*

3. Od antroponimów zbiorowych pochodzenia apelatywnego
   3.1. Nazwy syntetyczne bez kreacji formalno-językowej:
      Dworaki, *Piekary*, *Popielarze*, *Psary.*
   3.2. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:
      z suf. ***-niki***: *Rudniki.*

Nazwy odtoponimiczne

1. Nazwy przeniesione
   1.1. Nazwy syntetyczne bez kreacji formalno-językowych
      1.1.1. W postaci rzeczownika:
         Bieszczady, *Galicja*, *Karpaty*, *Korea*, *Krużewniki*, *Manhatan*, *Moskwa*, *NRD*, *Paryż*, *RFN*, *Sahara*, *Teksas*, *Warszawa*, *Wietnam*, *Włochy.*
      1.1.2. W postaci przymiotnika:
         Aleksandrowskie, *Bogdałowskie*, *Chylińska*, *Dobrska*, *Karpacka*, *Rudzka*, *Wyszyńska.*
   1.2. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:
      z suf. ***-a***: *Sachalina*;
      z suf. ***-ek***: *Berlinek*;
      z suf. ***-ka***: *Warszawka*;
      z suf. ***-ów***: *Sachalinów*;
      z suf. ***-sko***: *Rzymsko*, *Rzymsko BG*, *Rzymsko DA*.
   1.3. Nazwy analityczne w postaci zestawienia
      1.3.1. Człon rzeczownikowy + człon rzeczownikowy:
         Dąb Bartek.

2. Nazwy dyferencyjne
   2.1. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:
      z suf. ***-anka***: *Lipiczanka*;
      z suf. ***-ek***: *Boleszczynek*, *Brudzewek*, *Gadówek*, *Galewek*, *Janówek*, *Koźminek*, *Marcjanówek*, *Marulewek*, *Miłaczewek*, *Pęcherzewek*, *Skęczniewek*;
      z suf. ***-ka***: *Krępka*;
      z suf. ***-ki***: *Galewki*, *Żdżarki*, *Żeroniczki*;
      z suf. ***-ówek***: *Wypychówek*,
      z suf. ***-ówka***: *Kalinówka*, *Piorunówka*, *Tarnówka.*

2.2. Nazwy analityczne w postaci zestawienia

2.2.1. Człon przymiotnikowy + człon rzeczownikowy:

Duża Bibianna, *Duży Cisew*, *Mała Bibianna*, *Mały Cisew*, *Mały Paluszek*, *Mały Zygmuntówek*, *Nowa Tarnowa*, *Nowe Józinki*, *Nowe Poroże*, *Nowy Czachulec*, *Nowy Kwiatków*, *Nowy Orzepów*, *Stara Wrząca*, *Stare Piekary*, *Stare Poroże*.

2.2.2. Człon rzeczownikowy + człon przymiotnikowy:

Bierzmo Duże, *Bierzmo Małe*, *Czachulec Stary*, *Kaczki Mostowe*, *Kaczki Plastowe*, *Kaczki Średnie*, *Kowale Księże*, *Kowale Pańskie*, *Kwiatków Mały*, *Kwiatków Nowy*, *Kwiatków Stary*, *Posoka Duża*, *Posoka Mała*, *Psary Kościelne*, *Psary Mostowe*, *Siewieruszki Małe*, *Siewieruszki Wielkie*, *Słomów Górny*, *Słomów Kościelny*, *Szadów Księży*, *Szadów Pański*, *Zimotki Małe*, *Zygmuntówek Mały*.

2.2.3. Człon liczebnikowy + człon rzeczownikowy:

Drugi Olesin.

2.2.4. Człon rzeczownikowy + człon liczebnikowy:

Bądków Drugi, *Bądków Pierwszy*, *Tokary Drugie*, *Tokary Pierwsze*, *Warenka Druga*, *Warenka Pierwsza*.

2.2.5. Człon rzeczownikowy + człon przymiotnikowy + człon rzeczownikowy:

Kowale Pańskie Kolonia.

2.2.6. Człon rzeczownikowy + człon rzeczownikowy:

Bogdałów – Kolonia, *Brudzew – Kolonia*, *Deszno – Leśniczówka*, *Dziadowice – Folwark*, *Kaczki Technikum*, *Kolonia Lipicze*, *Kolonia Paździerowice*, *Krwony – Kolonia*, *Marianów – Kolonia*, *Miłaczew – Kolonia*, *Radyczyny – Kolonia*, *Skarżyn – Kolonia*, *Słodków – Kolonia*, *Smaszew PGR*, *Strachocice – Kolonia*, *Turkowice – Kolonia*, *Warenka Wały*.

2.2.7. Człon przymiotnikowy + człon przymiotnikowy + człon rzeczownikowy:

Nowe Gadowskie Holendry, *Stare Gadowskie Holendry*.

3. Nazwy lokalizujące

3.1. Nazwy syntetyczne

3.1.1. W postaci rzeczownika:

Podstodowie.

3.1.2. W postaci przymiotnika:

Podgłuchowne, *Podstrachockie*.

3.2. Nazwy analityczne w postaci wyrażenia przyimkowego

3.2.1. Przyimek ***do*** + rzeczownik w dopełniaczu:

Do Małoszyny, *Do Woli*.

3.2.2. Przyimek ***koło*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Koło Kiełbaski, *Koło Teleszyny*, *Koło Warty*.
3.2.3. Przyimek ***na*** + rzeczownik w bierniku:
Na Dąbrowicę, *Na Golimówkę*, *Na Posokę*.
3.2.4. Przyimek ***na*** + rzeczownik w miejscowniku:
Na Bierzmie, *Na Brudzewie*, *Na Budach*, *Na Cichowie*, *Na Głowach*, *Na Golicy*, *Na Jabłonce*, *Na Kaczce*, *Na Kaczkach*, *Na Kociatach*, *Na Kolnicy*, *Na Kordowni*, *Na Kowalach*, *Na Marulewie*, *Na Milejowie*, *Na Sacałach*, *Na Siedliskach*, *Na Smolinie*, *Na Tarnowie*, *Na Turkowicach*.
3.2.5. Przyimek ***nad*** + rzeczownik w narzędniku:
Nad Wartą.
3.2.6. Przyimek ***od*** + przymiotnik w dopełniaczu:
Od Janiszewskiego.
3.2.7. Przyimek ***od*** + rzeczownik w dopełniaczu:
Od Kępiny, *Od Wichertowa*.
3.2.8. Przyimek ***pod*** + przymiotnik w narzędniku:
Pod Chylińskim, *Pod Rusockim*.
3.2.9. Przyimek ***pod*** + rzeczownik w bierniku:
Pod Kaczki, *Pod Kawęczyn*, *Pod Międzylesie*, *Pod Polichno*, *Pod Żdżarki*.
3.2.10. Przyimek ***pod*** + rzeczownik w narzędniku:
Pod Bogdałowem, *Pod Boleszczynem*, *Pod Brudzyniem*, *Pod Dąbrowicą*, *Pod Ewinowem*, *Pod Gąsinem*, *Pod Grąbkowem*, *Pod Jabłonną*, *Pod Janiszewem*, *Pod Kawęczynem*, *Pod Lipiczem*, *Pod Rogowem*, *Pod Smoliną*, *Pod Tokarami*, *Pod Wolą*.
3.2.11. Przyimek ***przy*** + przymiotnik w miejscowniku:
Przy Łódzkim.
3.2.12. Przyimek ***przy*** + rzeczownik w miejscowniku:
Przy Janówku, *Przy Kiełbasce*.
3.2.13. Przyimek ***w*** + rzeczownik w bierniku:
W Krępkę.
3.2.14. Przyimek ***za*** + rzeczownik w narzędniku:
Za Bystrzą, *Za Teleszyną*.

Nazwy dwuznaczne

1. Nazwy syntetyczne
   1.1. Nazwy syntetyczne bez kreacji formalno-językowej:
   Dobra, *Hel*, *Kaczka*, *Kokosz*, *Krupka*, *Kuny*, *Łagwy*, *Misiek*, *Moras*, *Niedźwiady*, *Oświęcim*, *Prasołek*, *Ruda*, *Skrzynki*, *Szelonka*, *Szelonki*, *Turek*, *Żuki*, *Żyła*.

1.2. Nazwy syntetyczne z kreacją formalno-językową:
z suf. ***-'a***: *Kilania*;
z suf. ***-ak***: *Babiak*;
z suf. ***-ca***: *Kolnica*;
z suf. ***-ewo***: *Baniewo*;
z suf. ***-ica***: *Lizawica*;
z suf. ***-izna***: *Grzebalizna*, *Obrębizna*;
z suf. ***-yn***: *Ogorzelczyn*;
z suf. ***-no***: *Jeżno*;
z suf. ***-owa***: *Kalinowa*, *Kołowa*;
z suf. ***-owice***: *Dziadowice*, *Październerowice*, *Popowice*, *Turkowice*;
z suf. ***-owiec***: *Popowiec*;
z suf. ***-owo***: *Chlebowo*, *Kalinowo*;
z suf. ***-ów***: *Chlebów*, *Korytków*, *Wymysłów*, *Wypychów*, *Zamysłów*;
z suf. ***-ówka***: *Bąkówka*, *Opatówka*, *Żydówka*;
z suf . ***-yna***: *Teleszyna*, *Wydyszyna*.

2. Nazwy analityczne w postaci wyrażenia przyimkowego
2.1. Przyimek ***pod*** + rzeczownik w narzędniku:
Pod Szelonkami.

Nazwy niejasne

1. Nazwy syntetyczne:
Sania, *Sanie*.
2. Nazwy analityczne:
Na Sani.

Tabele 4 i 5 przedstawiają liczbowe zestawienie nazw syntetycznych i analitycznych, a wśród nich nazwy z kreacją formalno-językową i bez kreacji formalno-językowej oraz nazwy w postaci zestawień czy wyrażeń przyimkowych.

Tabela 4. Liczba nazw syntetycznych

Nazwy syntetyczne	Bez kreacji formalno-językowej	Z kreacją formalno-językową	Łącznie
Liczba ogółem	672	358	1030
W tym ojkonimów	189	250	439
W tym anojkonimów	483	108	591
Procent (z ogółu – syntetyczne + analityczne)	38%	20%	59%

Źródło: opracowanie własne.

Z tab. 4 wynika, że więcej nazw z kreacją formalno-językową jest wśród ojkonimów, natomiast nazw bez kreacji formalno-językowej – pośród anojkonimów. Wśród nazw odapelatywnych bez kreacji formalno-językowej odnaleźć można m.in. nazwy określające pierwotnie fizjografię terenu, roślinność, faunę, dzieła rąk ludzkich, wykonywane zawody. Dominującym procesem nazwotwórczym, zwłaszcza przy toponimach odapelatywnych, było proste przeniesienie gotowych konstrukcji apelatywnych do zasobu toponimicznego (np.: *Bagna*, *Folwark*, *Pasternak*). Nazwy bez kreacji formalno-językowej powstałe od nazw własnych pochodzą najczęściej od nazw osobowych (np.: *Andrzejowe*, *Filipiaka*, *Przybylskich*) oraz nazw miejsc (np.: *Bieszczady*, *Hel*, *Wietnam*).

Analiza słowotwórcza nazw miejscowych i terenowych pokazuje sposoby ich derywacji. Podstawową metodą jest sufiksacja, np. *Skęczniewek*: *Skęczniew*, *Borki*: *Bory*. Kolejnym sposobem jest wprowadzenie elementów fleksji do derywacji. Częstym typem jest sufiksacja połączona ze zmianą paradygmatu, co zaobserwowano w nazwach *Podlesie*, *Zalesie*, pochodzących od wyrażeń przyimkowych. Derywacja ta polegała na uniwerbizacji, czyli przekształceniu struktury analitycznej (wyrażenia przyimkowego) w syntetyczną (rzeczownik). Następnie, w wyniku derywacji paradygmatycznej, wyraz pochodny uzyskał wzorzec odmiany, jakiego pozbawione było wyrażenie przyimkowe[78]. Nazw typu *Podlesie*, *Zalesie* nie traktuje się jako formacji prefiksalnych, ponieważ pochodzą one od wyrażeń przyimkowych, czyli prefiks jest częścią podstawy, a nie formantem. W związku z tym interpretuje się je jako nazwy powstałe w wyniku derywacji paradygmatycznej, jako typy fleksyjne, bezafiksalne[79].

W materiale odnotowano nazwy w postaci złożeń i zrostów. Zrosty to nazwy, w których drugi człon rzeczownikowy pozostaje z pierwszym członem przymiotnikowym lub liczebnikowym pod jednym zestrojem akcentowym, a cała nazwa pisana jest łącznie[80] (np.: *Ćwierćmorgi*, *Półhuby*, *Półpola*, *Stopręty*). Złożenia najczęściej motywowane są przez rzeczowniki i przymiotniki, rzadziej spotyka się formy, których podstawą są czasowniki i liczebniki[81]. Do złożeń, których podstawą jest czasownik zaliczyć można m.in.: *Łowiguz*, *Łowigóra*, *Wydrzyłeb*, *Wydrzygrosz*.

W analizowanym materiale najliczniej wystąpiły formanty:

a) *-ow*, *-owa*, *-owo*//*-ew*, *-ewa*, *-ewo*. Sufiks ten występuje w funkcji dzierżawczej (np.: *Albertów*, *Brudzew*, *Cecylianów*, *Felicjanowo*, *Rachowa*, *Smaszewo*) lub topograficznej (np.: *Głogowa*, *Grabowo*, *Kalinowa*, *Łęgowo*, *Turzewo*). Współcześnie na badanym terenie utrwalił się on w postaci *-ow-* po twardej i *-ew-* po miękkiej

78 S. Tomaszewska, *Polskie mikrotoponimy motywowane wyrażeniami przyimkowymi*, Łódź 1996, s. 13.

79 Ibidem, s. 24.

80 S. Szober, *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa 1957, s. 113.

81 I. Różycka, *Mikrotoponimy złożone z podstawą werbalną*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, s. 352.

lub historycznie miękkiej spółgłosce. W XIII wieku w Wielkopolsce dominował typ sufiksalny *-owo*//*-'ewo*, obecnie nazwy z tymi sufiksami występują sporadycznie, przeważają onimy zakończone na *-ów*, *-'ew*. Nazwy z przyrostkiem *-owo*, *-'ewo* zachowały się na terenie wschodniej części Wielkopolski dla oznaczenia miejsc niezamieszkanych[82], a w zgromadzonym materiale znaleziono tylko jedną taką nazwę (*Grabowo*). Na terenie XVI-wiecznej Wielkopolski odnotowano znacznie więcej nazw zakończonych na *-'ew-* niż na *-'ow-* po miękkiej spółgłosce. Współcześnie zjawisko to jest również obecne. Wśród zgromadzonych nazw przeważają ojkonimy zakończone sufiksami *-ow*, *-owa*, *-owo*//*-ew*, *-ewa*, *-ewo*, anojkonimów jest zdecydowanie mniej;

b) *-in*, *-ina*, *-ino*//*-yn*, *-yna*, *-yno*. Różne postaci fleksyjne tego sufiksu pełnią w omówionych nazwach funkcję dzierżawczą (np.: *Amelin*, *Boleszczyn*, *Małoszyna*, *Wróblina*) oraz topograficzną (np.: *Zakrzewina*). Najczęściej występuje wariant w rodzaju męskim, w rodzaju żeńskim utrwalił się tylko w nazwach: *Józefina*, *Małoszyna*, *Wróblina*, *Wydyszyna*. W zebranym materiale nie odnotowano natomiast żadnej nazwy z tym sufiksem w rodzaju nijakim. Warto przypomnieć, że sufiksy *-in*, *-ino* pierwotnie tworzyły nazwy dzierżawcze, a z czasem również nazwy topograficzne i pamiątkowe[83]. Na podstawie zebranego materiału oraz innych prac z terenu Wielkopolski zauważa się, że sufiks *-in* rozpowszechnił się w całej Wielkopolsce, a *-ino* tylko w jej części zachodniej[84]. Wśród nazw zgromadzonych na potrzeby tej pracy dominują ojkonimy z tymi sufiksami (np.: *Bratuszyn*, *Olesin*, *Małoszyna*, *Smolina*), jednak odnotowano również i anojkonimy utworzone za pomocą *-in*, *-ina*, *-ino*//*-yn*, *-yna*, *-yno* (np.: *Gowin*, *Wydyszyna*, *Zakrzewina*);

c) *-e*, *-owie*//*-'ewie*. Nazwy charakteryzujące się tymi formantami (także nazwy kolektywne, które nie są już żywym typem słowotwórczym[85]) powstały przede wszystkim od nazw drzew[86] (np.: *Brzezowie*, *Olszynie*), choć nie tylko (np. *Podstodowie*, *Zatrakcie*). Onimów utworzonych za pomocą wspomnianych formantów jest niewiele i określają one przede wszystkim obiekty niezamieszkane (np.: *Brzezowie*, *Podstodowie*, *Pojabłonie*, *Porosie*, *Zagrabie*), odnotowano jedynie trzy ojkonimy z tym sufiksem (*Przyborowie*, *Trzymsze*, *Zatrakcie*);

d) *-ec*, *-owiec*, *-iniec*. Nazwy z sufiksem *-owiec* są częściej spotykane we wschodniej Wielkopolsce niż w powiatach zachodnich, grupują się także na połu-

---

82 A. Demartin, *Oboczność sufiksalna -ov:-'ev w nazwach miejscowych Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis" XXV, 1965, s. 15–17.

83 A. Demartin, *Oboczność sufiksalna -in//-ino w nazwach Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis" XXVI, 1967, s. 26.

84 Ibidem, s. 31.

85 A. Bańkowski, *Rzeczowniki zbiorowe od nazw drzew w toponimii polskiej*, „Język Polski" LII, 1972, s. 281.

86 B. Kreja, *Zagadnienie polskich kolektywnych nazw miejscowych typu Brzezie, Pustkowie*, „Gdańskie Studia Językoznawcze" IV, 1988, s. 69.

dniowym wschodzie Wielkopolski[87], choć na terenie powiatu tureckiego istnieje obecnie tylko jedna miejscowość o nazwie z takim sufiksem (*Grabowiec*, gm. Tuliszków); inna wieś – *Borowiec* (gm. Tuliszków) stała się z czasem częścią wsi Wrząca. Odnotowano też anojkonimy z sufiksem *-ec*, *-owiec*, *-iniec*, np.: *Czarnowiec*, *Kaliniec*, *Kierzkowiec*, *Sosnowiec*, *Trzciniec*;

e) *-ica*. Sufiks ten częściej tworzy terenowe nazwy wodne niż lądowe, przy czym zazwyczaj są to nazwy małych strug i cieków wodnych[88], co potwierdza jego pierwotną deminutywną funkcję[89]. Nazwy miejscowe z tym formantem najczęściej tworzone są poprzez przeniesienie innych nazw miejscowych lub nazw rzek[90]. Jednak E. Rzetelska-Feleszko uznała, że założenie, iż nazwy rzek są starsze od danej nazwy miejscowej, nie zawsze jest słuszne[91]. Należy liczyć się z tym, że derywacja lub przeniesienie nazwy mogło zajść w dwu kierunkach: od nazwy rzecznej do nazwy miejscowej oraz od nazwy miejscowej do nazwy rzecznej[92]. Na terenie Wielkopolski więcej nazw z sufiksem *-ica* tworzonych jest od nazw zwierząt niż od nazw drzew (co jest charakterystyczne dla Mazowsza)[93]. W zebranym materiale odnotowano kilka nazw z sufiksem *-ica*, wśród których znalazły się 2 ojkonimy (*Dąbrowica*, *Okręglica*) i 4 anojkonimy (*Dzierbica*, *Golica*, *Groblica*, *Pokrzywica*);

f) *-isko*. Wyrazy charakteryzujące się tym formantem w polszczyźnie to najczęściej augmentatywa, a w zakresie nazw miejscowych i terenowych sufiks ten tworzy nazwy mniejszych i większych przestrzeni otwartych, na których coś jest/było lub coś się dzieje[94] (np.: *Podrębiska*, *Torfiska*, *Wiatraczyska*, *Wiórzyska*, *Wypaliska*). Są to tylko anojkonimy, na terenie powiatu tureckiego nie utworzono żadnej nazwy miejscowej za pomocą sufiksu *-isko*.

Najpowszechniejszą formacją nazewniczą w zebranym materiale są przymiotniki dzierżawcze z przyrostkami *-ów*, *-owa, -owo, -in, -ina, -ino*[95] (np.: *Antonin*,

---

87 K. Zierhoffer, *Oboczność fonetyczna o//ó w toponimach z zakończeniem -owiec, -owce na polskim obszarze językowym ze szczególnym uwzględnieniem Wielkopolski*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, s. 281–287.

88 H. Górnowicz, *Ze studiów nad toponomastyką Pomorza Gdańskiego. IV. Nazwy terenowe i wodne z sufiksem -ica i jego pochodnymi*, „Onomastica" XX, 1975, s. 36.

89 J. Łoś, *Gramatyka języka polskiego, cz. 2. Budowa wyrazów*, Warszawa 1925, s. 70.

90 E. Rzetelska-Feleszko, *Wielkopolskie nazwy geograficzne z sufiksem -ica do końca XVI wieku, cz. 1. Nazwy miejscowości*, „Slavia Occidentalis" XXXIV, 1977, s. 96.

91 E. Rzetelska-Feleszko, *Stosunki derywacji pomiędzy nazwami rzek, a nazwami leżących nad nimi osad*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XXXIV, 1988, s. 213.

92 Ibidem, s. 220.

93 E. Rzetelska-Feleszko, *Wielkopolskie nazwy geograficzne z sufiksem -ica do końca XVI wieku, cz. 1. Nazwy miejscowości*, s. 96.

94 B. Kreja, *Słowotwórstwo nazw miejsca we współczesnym języku polskim*, „Gdańskie Studia Językoznawcze" I, 1975, s. 71.

95 P. Bąk, *Budowa słowotwórcza nazw miejscowych w Wielkopolsce i na Kujawach*, „Poradnik Językowy" 1, 1970, s. 14.

Będziechów, *Małoszyna*, *Marianowo*, *Natalin*, *Rachowa*, *Wichertów*). W tych nazwach prymarnie zestawionych, składających się z rzeczownika i przymiotnika, doszło do procesu substantywizacji przymiotnika[96] przy jednoczesnej elipsie rzeczownika.

Odrębną grupę onimiczną w dokumentacji z powiatu tureckiego tworzą nazwy analityczne – zgromadzono ich 724. Dominują wśród nich anojkonimy, których odnotowano znacznie więcej niż ojkonimów.

Tabela 5. Liczba nazw analitycznych

Nazwy analityczne	Zestawienia	Wyrażenia przyimkowe	Wyrażenia przyimkowe zawierające zestawienie	Łącznie
Liczba ogółem	229	479	16	724
W tym ojkonimów	116	16	0	132
W tym anojkonimów	113	463	16	592
Procent (z ogółu – syntetyczne + analityczne)	13%	27%	0,9%	41%

Źródło: opracowanie własne.

Nazwy komponowane tworzone były najczęściej na skutek podziału starych osad lub powstania nowych w ich pobliżu. W takiej sytuacji człon utożsamiający nazwy był ponawiany, a odróżniający typu „mały", „nowy", powodował zwykle (acz nie zawsze, np. *Nowe Poroże – Poroże*) dodanie do prostej pierwotnie nazwy starszej, przydawki konotacyjnej „wielki", „stary" (np.: *Czachulec Stary – Nowy Czachulec*).

W zebranej dokumentacji nazewniczej odnotowano kilka nazw zawierających w swoim składzie liczebnik (np.: *Dwa Kopce*, *Trzy Ćwiercie*, *Trzy Kopce*, *Trzy Wierzby*). Często w nazwach terenowych oznaczały one powierzchnie pól (morga, ćwierć), ich długości (staja, pręt, zagon)[97] (np.: *Ćwierćmorgi*, *Półhuby*, *Stopręty*) i – co warto tu podkreślić – pojawiają się w nich miary i określenia rzadko dziś używane (pręt, huba).

Bardzo liczne okazały się nazwy w postaci wyrażenia przyimkowego (np.: *Koło Cegielni*, *Na Stawach*, *Pod Strugą*), przy czym najliczniejszymi poświadczeniami nazewniczymi wykazał się przyimek *na* (27,27%), występujący z biernikiem. Drugie miejsce pod względem frekwencji zajął przyimek lokatywny *koło* (14,87%). Kolejne, pod względem liczebności, okazały się przyimki *po* (13,84%), *za* (11,57%) i *pod* (10,95%). Pozostałe przyimki cechowały się mniejszą frekwencją, a najrzadziej pojawiały się preposita: *ku*, *naprzeciwko*, *przed*, *między*, *do*. Taki rozkład przyim-

96 Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1964, s. 226–228.

97 H. Kurek, *Odliczebnikowe nazwy terenowe w języku polskim*, „Onomastica" XXXI, 1986, s. 59–85.

ków charakterystyczny jest dla nazewnictwa terenowego Wielkopolski[98]. W materiale z powiatu tureckiego odnotowano również 13 nazw w postaci wyrażenia przyimkowego z zestawieniem (np.: *Do Drogi Kościelnej*, *Na Starym Młynie*, *Na Trzech Brzozach*).

Na pograniczu nazw komponowanych stoją nazwy eliptyczne, które związane są z dążnością do skracania nazwy złożonej, np.: *Chłopski* (las), *Księże* (pole), *Wiatraczna* (łąka). O sposobie powstawania nazw, na kształt elipsy, pisała m.in. M. Brodowska-Honowska[99]. Elipsie może towarzyszyć, na co zwracała uwagę J. Ignatowicz-Skowrońska, zmiana formy przypadka członu odróżniającego, jednak zazwyczaj element członu odróżniającego pozostały po elipsie zachowuje tradycyjną formę[100]. Do takiego zabiegu nazwotwórczego doszło w anojkonimach.

Zjawiska językowe obecne w analizowanych nazwach

Jedną z cech systemu, zwłaszcza mikrotoponimicznego, jest dialektalne podłoże leksyki, zawartej w nazwach, a także funkcjonowanie w nich struktur nazewniczych bardzo bliskich mowie potocznej, przede wszystkim gwarze. O cechach gwarowych na terenie powiatu tureckiego wspominali A. Tomaszewski[101], Z. Zagórski[102] oraz P. Bąk[103].

Formy ludowe onimów różnią się od tych oficjalnych postacią fonetyczną, która jest zgodna z systemem danej gwary[104]. W nazwach geograficznych zachodzi proces toponimizacji leksykalnej, czyli skostnienia cechy językowej, która często zanikła już w systemie apelatywnym danego języka, dialektu czy gwary[105]. Archaizmy leksykalne mogą istnieć w nazwach terenowych i miejscowych, które są niemotywowane, czyli nazywają miejsca, ale nie mają słownikowego znaczenia, tak jak wyrazy pospolite. Przykładami takich wyrazów, które uległy procesowi toponimizacji są np.: *przydatek* (grunt przydany w czasie parcelacji, obecnie należy do przeszłości),

98 M. Rutkiewicz, *Toponimia środkowozachodniej części województwa wielkopolskiego*, Poznań 2002, s. 467.

99 M. Brodowska-Honowska, *Uwagi o niektórych nazwach topograficznych*, „Onomastica" V, 1959, s. 61–66.

100 J. Ignatowicz-Skowrońska, *Motywy i mechanizmy kreacji współczesnych toponimów potocznych*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, s. 296–397.

101 A. Tomaszewski, *Mowa ludu wielkopolskiego*, Poznań 1934.

102 Z. Zagórski, *O mowie kilkunastu wsi wokół Konina*, Wrocław–Warszawa Kraków 1991.

103 P. Bąk, *Gwary województwa konińskiego*, [w:] *Województwo konińskie. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju*, Łódź– Konin 1986, s. 114–123.

104 M. Kamińska, *O nowszych nazwach miejscowych na terenie Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej*, s. 267.

105 H. Górnowicz, *Toponimizacja leksykalna na przykładzie obszaru gwar malborskich*, „Prace Filologiczne" XXXI, 1982, s. 59.

wola (relikt dawnych stosunków społecznych), *dąbrowa* (nazwa zastąpiona określeniem ‘las dębowy’ lub ‘dębina’). Ponadto, oprócz utrwalenia się w nazwach geograficznych dzisiaj nieistniejących lub rzadko już używanych wyrazów pospolitych, zachowane zostały w nich także dawne nazwy osobowe, np.: *Bolest* (*Boleszczyn*), *Żeron* (*Żeronice*).

Nie zawsze można stwierdzić, czy dana nazwa jest rzeczywiście motywowana przez określony wyraz pospolity, czy też na skutek przekształceń fonetycznych i morfologicznych jej postać się do niego upodobniła, wywołując skojarzenia znaczeniowe, które nie mają nic wspólnego ze stanem pierwotnym.

Toponimy zgromadzone na potrzeby tej monografii (ojkonimy i anojkonimy) zawierają w swej warstwie fonetycznej liczne cechy typowe dla gwar omawianego obszaru[106]. Są to następujące właściwości:

1. Kontynuantem stp. **ā*[107] jest *o*, np.: *baḃo gura*, *banaśoka*, *koźo gurka*, *zadvorno.* Przed spółgłoską nosową następuje zwężenie kontynuantu stp. **ā* (aN > uN), jednak nie jest to konsekwentne we wszystkich przypadkach, np. *glḭńůŋḱi.*

2. Kontynuant stp. **ŏ* ulega labializacji, odnotowano przykłady z labializacją tylko w nagłosie, np.: *u̯oleśe*, *u̯olḭmṕa*, *u̯ostruvek*. Przed spółgłoskami nosowymi *m* i *n* samogłoska *o* ulega podwyższeniu artykulacyjnemu, np.: *bu̯ůńa*, *i̯abu̯ůŋka*, *i̯eśůŋka*, *vygůn*, *zagůny.*

3. Nagłosowe *i-* otrzymuje protezę *i̯-*, np.: *i̯ignacef*, *i̯iu̯y*, *i̯iḿeu̯kuf.* Nagłosowa samogłoska *u-* poprzedzana jest protetycznym *u̯-*, np.: *u̯ugorek*, *u̯upola*.

4. Kontynuanty dawnych nosówek ulegają zwężeniu artykulacyjnemu:
   a) kontynuant stp. nosówki *ą̄* (długiej) brzmi jak *ų̊*//*ṵ*, np.: *vṵsko*, *vṵsḱe pola*, *vų̊vus*;
   b) kontynuant stp. nosówki *ą̆* (krótkiej) brzmi jak *ẏ*//*y*, np. *kśẏžo gura*.

5. Miękkie odpowiedniki spółgłosek wargowych i wargowo-zębowych wymawiane są synchronicznie, np.: *ḿečysu̯avuf*, *ṕekary*, *v́užyska*.

6. Północnopolskie przejście *ra-* > *re-* znalazło odbicie tylko w jednej nazwie: *Redlonki* (*redlůŋḱi*).

7. Kontynuantem stp. *ł* jest *u̯* niezgłoskotwórcze, np.: *bu̯ota*, *ku̯oda*, *u̯ůŋḱi*.

8. Przy wymowie spółgłoski *n* przed spółgłoskami tylnojęzykowymi występuje wariant *ŋ* w typie „panienka” (*pańeŋka*), np.: *glḭńůŋḱi*, *i̯uźiŋḱi*.

9. Brak mazurzenia na omawianym terenie, np.: *i̯au̯ofčok*, *kače dou̯ḱi*, *u̯okrůžek*.

10. Rozpodobnienie grupy spółgłoskowej *kt* na *χt* w nazwie *Trakt* (*traχt*).

11. Podwojenie spółgłoski *n* w niektórych nazwach, np.: *Jabłonna*, *Klinna*, *Klinno*, *Kopanna*, *Linne*.

12. Udźwięczniająca fonetyka międzywyrazowa, np. *zygmuntuveg mau̯y*.

---

106 E. Zając, *Cechy gwarowe w toponimach z powiatu tureckiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” LXV, 2018, s. 261–271.

107 Zob. np. K. Długosz-Kurczabowa, S. Dubisz, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, wyd. III, Warszawa 2014.

13. Zaobserwowano uproszczenia grup spółgłoskowych, np.: *aleksandrosḱe*, *bůgdau̯osḱe*.

14. Odnotowano zmorfologizowane cechy fonetyczne w przyrostkach *-otki* i *-onka* w nazwach: *Dzierzbotki*, *Iglonka*, *Kamionka*, *Wypalonki*.

Na uwagę zasługują również inne właściwości językowe, ujawniające się w formach omawianych nazw, np.:

1. Warianty nazewnicze:

— wahania formy rodzaju gramatycznego, np.: *Parcel – Parcela*;

— wahania formy liczby: niektóre odnotowane nazwy obocznie posiadają formy obu liczb, tak pojedynczej, jak i mnogiej, np.: *Bagno – Bagna*, *Działek – Działki*, *Zagajnik – Zagajniki*. J. Bal zauważył, że obiekty, których dotyczą nazwy pluralne najczęściej są terenami użytkowanymi przez ludzi. Zazwyczaj mają one położenie poprzeczne w stosunku do pasów pól chłopskich, co sprawia, że kilku właścicieli jednocześnie użytkuje np. tę samą górę. Nazwę otrzymuje cały obiekt i jego części, które należą do różnych gospodarzy. Nazwy pluralnej używa się zwykle nie tylko do określenia kilku części obiektu, ale także pierwotnego obiektu i jego kawałków, które od tego momentu nazywane są w liczbie mnogiej, a nie pojedynczej[108]. J. Głuszczak podkreślił, że procesu pluralizacji nie należy tłumaczyć tylko rozwojem historyczno-osadniczym, czyli wpływem zmian ilościowych w desygnacie nazwy, ale zmianą kategorii niektórych nazw, która dokonała się wskutek derywacji fleksyjnej[109]. Z kolei J. Bal zauważył, że jeśli idzie o kategorię liczby, nazwy terenowe stanowią „stadium przejściowe między wyrazami pospolitymi a nazwami skostniałymi w języku urzędowym"[110];

— wahania spowodowane procesami fonetycznymi: na terenie powiatu tureckiego występują nazwy typu *Gadowskie Holendry* oraz *Olędry*. K. Nitsch[111] wyjaśnił, że mieszkańcy wsi nagłosowe *h-* wyczuwali jako protetyczne. Proteza dawnego *o-* nagłosowego występowała najczęściej jako *u̯-*, wobec tego nazwę *Holendry* wymawiano jako *u̯olendry*. Natomiast kiedy nazwę tę przekładano na język literacki, odrzucano labializację *o-* nagłosowego, stąd występująca obok formy *Holendry* postać *Olendry* (*Olędry*).

2. Oboczności nazewnicze

Na badanym terenie występują ponadto nazwy oboczne, które nazywają ten sam obiekt, np.: *Gajówka* i *Lazurowe Wybrzeże* (na określenie osadnika popiołów z elektrowni) czy *Górka* i *W Górce* (na pole znajdujące się na wzniesieniu). Zjawisko to

108 J. Bal, *„Niemotywowane" pluralis niektórych nazw terenowych*, „Onomastica" VIII, 1963, s. 171–194.

109 J. Głuszczak, *Pluralne nawy topograficzne typu Wierzby, Góry*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" VIII, 1971, s. 162–163.

110 J. Bal, *„Niemotywowane" pluralis niektórych nazw terenowych*, s. 193.

111 K. Nitsch, *Dialekty języka polskiego*, Wrocław 1957, s. 41.

zdarza się dość często i mamy wtedy do czynienia z tzw. dubletami nazwowymi danego obiektu, które ponadto mogą funkcjonować w dwóch różnych wspólnotach językowych (np. w dwóch różnych rodzinach). Jest to onomastyczna diglosja, której dystrybucję wyznaczają czynniki społeczne (kontaktowe)[112].

3. Osobliwości leksykalne

Dzięki nazwom toponimicznym przechowało się wiele struktur archaicznych i znaczeń apelatywnych, które nie zostały poświadczone wcześniej w tekstach lub w terytorialnych odmianach polszczyzny[113]. Można stwierdzić, że nazewnictwo „konserwuje" w ten sposób dawne konstrukcje apelatywne[114]. O takich onimach pisał m.in. S. Rospond, zauważając, że: „Nazwy miejscowe jako skamieliny językowe zakonserwowały niejednokrotnie prastare wyrazy, które dawno wyszły z użycia co do formy lub co do znaczenia […]"[115]. W zgromadzonych toponimach można odnaleźć następujące formy archaiczne, m.in.: *bielawa* 'błotna łąka' (*Bielawki*, *Bielawy*), *bindarz* 'szpaler, ogród' (*Bindarz*), *bocieniec* 'miejsce gromadzenia się bocianów (*Bocieniec*), *bród* 'płytkie miejsce rzeki, jeziora' (*Brody*, *Bródki*), *cierznie* 'ciernisty krzak' (*Cierznie*), *folusz* 'młyn do folowania sukna' (*Folusz*), *glinianka* 'miejsce, z którego wydobywa się glinę' (*Glinianki*), *grąd* 'suche miejsce wśród bagien' (*Grądy*, *Grądzik*, *Grądziki*), *huba* 'gospodarstwo wybudowane w polu, kolonia' (*Huba*, *Huby*), *kierzek* 'mały kierz, krzak' (*Kierzek*), *kopel* 'ogrodzona łąka, pastwisko' (*Kopel*), *lnisko* 'pole po zebranym lnie' (*Lniska*), *łaz* 'miejsce po wykarczowanym lesie' (Łazy), *nowina* 'pole uprawiane po raz pierwszy' (*Nowina*, *Nowinki*), *obreda* 'wyrąbana część lasu' (*Obredy*), *pasternik* 'pastwisko' (*Pasternik*), *podlesie* 'miejsce, okolica pod lasem' (*Podlesie*), *redlonka* 'przeorane pole' (*Redlonki*), *smug* 'wąski pas pola' (*Smug*, *Smugi*). W latach 1931–1932 A. Tomaszewski stwierdził istnienie wyrazu pospolitego *gopło* (oznaczającego 'wodę, błoto, bagno') w 7 miejscowościach powiatów Turek, Konin i Słupca[116], odnotowując użycie tego apelatywu we wsi Natalia w gm. Władysławów (pow. turecki). Obecnie wyraz ten określa łąki zarówno w tej miejscowości, jak i niedalekiej wsi Wyszyna. Wyparcie apelatywów z zasobu leksykalnego języka oraz ich skostnienie w nazwach własnych badanego obszaru zauważalne jest również w tzw. apelatywach toponimicznych, np.: *betlejemka*, *burbuny*, *wydrzyłeb*, *wypychówek*.

---

112 W. Lubaś, *Próba socjolingwistycznej definicji nazwy terenowej*, [w:] *Geografia nazewnicza*, s. 24.

113 R. Mrózek, *Nazwy terenowe*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, cz. 2, Warszawa–Kraków 1998, s. 236; H. Borek, *Słownik polskich wyrazów toponimicznych. Zasady opracowania*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo" VII, 1981, s. 17.

114 Por. H. Borek, *Złoże apelatywne w nazewnictwie*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo" VIII, 1981, s. 5–8.

115 S. Rospond, *Ze studiów nad polską toponomastyką, IX. Gniezno*, „Język Polski" XLI, 1961, s. 340.

116 W. R. Rzepka, *Notatka o gople i Gople*, „Slavia Occidentalis" XXVI, 1967, s. 139–141.

Na omawianym terenie występują ponadto nazwy pochodzenia niemieckiego, które na obszarze Wielkopolski pojawiały się w różnych okresach historycznych, stąd można odnaleźć w nich stare cechy tegoż języka[117]. W powiecie tureckim oraz w sąsiadujących z nim powiatach kaliskim, konińskim, kolskim i słupeckim, które dawniej tworzyły Królestwo Kongresowe, występuje (na co zwrócił uwagę A. Demartin) w sumie 15 nazw terenowych pochodzenia niemieckiego[118]. Wraz z przesuwaniem się z zachodu na wschód, nazwy terenowe o proweniencji niemieckiej pojawiają się rzadziej, a za to ulegają liczniejszym modyfikacjom fonetycznym, morfologicznym oraz adideacyjnym. W omawianym tu materiale spotkano kilka nazw o niemieckiej proweniencji: *Kirchol*, *Kirchole*, *Kircholm*.

Na regionalny charakter, ograniczony do Wielkopolski, wskazuje występowanie nazwy *Huby*[119] (zarówno w funkcji nazw miejscowych, jak i terenowych) w znaczeniu 'osada poza zwartą wsią, kolonia', niespotykanym nigdzie indziej w Polsce.

---

117 A. Demartin, *Wielkopolskie nazwy terenowe pochodzenia niemieckiego*, „Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze" I, 1975, s. 106.

118 Ibidem, s. 107.

119 M. Kornaszewski, W. R. Rzepka, *Huba//Huby w wielkopolskich nazwach miejscowych i terenowych*, „Slavia Occidentalis" XXVI, 1967, s. 61–77; W. Rusiński, *Osadnictwo niemieckie na ziemiach polskich w XVI–XIX wieku. Mity i rzeczywistość (w związku z pracami W. Maasa i I. Kosmanna),* „Przegląd Historyczny" 70, z. 4, 1979, s. 723–745.

PODSUMOWANIE

W monografii zaprezentowano i poddano możliwie wyczerpującej analizie semantycznej i strukturalnej materiał toponomastyczny, zebrany przez autorkę pracy, z powiatu tureckiego. Zgromadzonych podczas badań terenowych oraz wyekscerpowanych ze źródeł archiwalnych zostało 1725 nazw, wśród których znajduje się 586 nazw miast, wsi i ich części (ojkonimów) oraz 1139 nazw terenowych, obiektów niezamieszkanych (anojkonimów). Wśród zanotowanych nazw terenowych znalazło się 1086 nazw lądowych i 53 nazwy wodne. W materiale pojawiły się onimy aktualne, ale również zaginione, odszukane w pracach historycznych i na mapach archiwalnych oraz nazwy nieużywane obecnie, lecz przechowywane w pamięci mieszkańców. Istotne jest, iż część nazw powtarza się w obrębie tej samej grupy onimicznej, np. wśród nazw terenowych, a pozostała część dubluje się w grupie różnych typów nazewniczych, np. ojkonimów i anojkonimów. W pracy nie znalazły się nazwy ulic nadanych urzędowo, gdyż większość z nich została utworzona sztucznie i nie posiada motywacji nazewniczej (np. *Słoneczna*, *Nowa*, *Spacerowa*).

Przedstawiony materiał toponimiczny w konfrontacyjnym ujęciu analitycznym dwóch warstw nazewniczych – ojkonimów i anojkonimów – potwierdza słuszność tezy o potrzebie uwzględniania w opisie toponimicznym badanego obszaru całego nazewnictwa, zarówno obiektów niezamieszkanych, jak i zamieszkanych. Ujęcie takie pozwoliło dokonać pełniejszej charakterystyki toponimii danego regionu, wyodrębnić typy znaczeniowe oraz wskazać procesy nazwotwórcze.

Onimia „współuczestniczy w kreowaniu onimicznego obrazu świata, w którym zakodowana jest cząstkowa wiedza o lokalnych społecznościach językowych i mechanizmach konceptualizacji oraz wartościowania rzeczywistości w obrębie wspólnoty komunikatywnej”[1]. Zgromadzone tu i przeanalizowane nazwy stanowią źródło wiedzy na temat przeszłości opisywanego terenu, jego ukształtowania i hydrografii. Ich podstawy nazewnicze informują m.in. o geomorfologii terenu i jego ukształtowaniu (np.: *Cypel*, *Iły*, *Mady*, *Piaski*), wskazują na jego podmokły charakter (np.: *Bagna*,

[1] R. Mrózek, *Mikrotoponimy jako językowe wyznaczniki przestrzeni kulturowej*, „Prace Slawistyczne” 115, 2003, s. 202.

Błota, *Grądy*, *Jeziorko*, *Kaliska*, *Kałki*, *Łęgi*, *Moczydła*, *Zdroje*). W strukturze nazw obecne są również występujące na badanym terenie gatunki roślin (np.: *Brzózki*, *Buczyna*, *Dąbrowa*, *Malinie*, *Olszynki*, *Pałki*, *Rokicina*, *Tarnowa*) i zwierząt (np.: *Bocieniec*, *Gawrony*, *Kacze Dołki*, *Lisia Woda*, *Sowia Góra*, *Żaby*). Interesującym zjawiskiem jest występowanie u podstaw onimów tego regionu barw, które charakteryzują teren lub obiekt (np.: *Białe Góry*, *Czarny Las*, *Złota Góra*, *Żółte Piaski*).

Analizowane ojko- i anojkonimy wskazują na działalność gospodarczą człowieka, mówią o sposobach adaptowania ziemi do uprawy roli, poprzez karczowanie lasów (np.: *Nowina*, *Obredy*, *Poręba*), wypalanie (np.: *Wypaliska*, *Wypalonki*) czy łazowanie, czyli oczyszczanie gruntu z drzew (np.: *Łazy*). Dzięki analizie nazw dowiedzieć się można też o rodzajach upraw, które obecnie nie są już stosowane (np.: *Kapuśniki*, *Koło Chmielu*, *Lniska*, *Po Aronii*). O nazwach charakterystycznych dla wschodniej Wielkopolski pisał J. Chojnacki[2], podkreślając, że na tym terenie znacznie częściej występują nazwy wskazujące na duże rozdrobnienie gospodarstw (np.: *Działki*, *Kliny*, *Zagony*). Odzwierciedlają one również dawne stosunki feudalne (np. *Przydziałki*).

Charakterystyczną cechą zebranych nazw jest to, że zawierają one wiedzę na temat historii opisywanych terenów. Pojawiają się tu nazwy, które przekazują informacje o dawnych elementach etnicznych (np.: *Poniemieckie Pola*, *Pożydowskie Pola*) czy na temat potencjalnych właścicieli ziemskich. W strukturze nazw obecna jest postać tzw. pana, czyli właściciela czy zarządcy majątku (np.: *Dziedzicowe*, *Hrabiowe*, *Pańskie*). Inne nazwy wskazują też na sołtysów lub księży, którzy byli posiadaczami gruntów (np.: *Księże*, *Parafialne*, *Sołeckie*, *Sołtyskie*).

Do ciekawych toponimów należą również te, które przechowują informacje na temat wierzeń mieszkańców wsi. Najczęściej utworzone zostały od określeń przydrożnych figur, kapliczek lub krzyży (np.: *Koło Krzyża*, *Koło Obrazka*, *Koło Świętego*).

Analiza semantyczna i strukturalna zebranych nazw wykazała, że pod względem motywacji oraz konstrukcji strukturalnej są to typy zbieżne. Przegląd semantycznych typów nazewniczych pokazał, że podstawowy trzon ojko- i anojkonimów powiatu tureckiego tworzą nazwy topograficzne, dzierżawcze i kulturowe. Na pierwsze miejsce wysuwają się nazwy kulturowe (33%), zaś na drugim miejscu znajdują się topographica (31,7%), a tuż za nimi nazwy dzierżawcze (21,3%). Warto tu podkreślić, że granica między różnymi rodzajami nazw w klasyfikacji semantycznej nie jest jednak ostra, a niektóre onimy zaliczyć można do kilku kategorii (np.: *Lniska*, *Rów*, *Pastwisko*). Wśród nazw dzierżawczych zwracają uwagę nazwy od imion prasłowiańskich (np.: *Małoszyna* ≤ n. o. *Małosz*, *Orzepów* ≤ n. o. *Orzep*, *Koźmin* ≤ n. o. *Koźma*), także od hipokoristiców (np.: *Bądków* ≤ n. o. *Bądek*, *Tuliszków* ≤ n. o. *Toliszek*) oraz od nazw osobowych odapelatywnych, łączące się z peryferycznymi archaicznymi formantami *-ow-*, *-in-*. W zgromadzonym materiale wśród

2 J. Chojnacki, *Nazwy terenowe na pograniczu wielkopolsko-kujawskim*, Poznań 2002, s. 199.

nazw topograficznych, kulturowych i dzierżawczych występuje duża przewaga ojkonimów nad anojkonimami.

Zastosowany w analizie toponimów strukturalny podział na nazwy z kreacją formalno-językową i bez kreacji formalno-językowej pozwolił na pewne uwagi ogólniejsze w odniesieniu do regionalnych mechanizmów nazwotwórczych. Zarówno ojko-, jak i anojkonimy przechowały wiele formacji starych: sufiksalnych i bezsufiksalnych. Skupiając uwagę na powyższych formacjach, można zauważyć, że wśród nazw syntetycznych dominują nazwy bez kreacji formalno-językowej, najczęściej przeniesione ze zbioru apelatywów. Nazwy derywowane, stanowiące 20% omawianego materiału, powstały przy udziale 64 formantów, wśród których największą frekwencję mają wykładniki: -*ów* (73 nazwy), -*ówka* (28 nazw), -*in*//-*yn* (23 nazwy). W grupie nazw z kreacją formalno-językową ponad dwukrotnie więcej jest ojkonimów niż anojkonimów (zob. tab. 4), natomiast wśród nazw analitycznych najwięcej jest konstrukcji w postaci wyrażeń przyimkowych, ze znaczną przewagą udziału przyimka *po* w nazwach niezamieszkanych obiektów lądowych. Nazwy w postaci wyrażeń przyimkowych najczęściej używane są w obrębie jednej wsi i bardzo rzadko mieszkańcy z innych okolicznych miejscowości wiedzą, o jakim obiekcie mówią autochtoni. Zdarza się, że zasięg występowania danej nazwy jest jeszcze bardziej ograniczony, posługują się nią tylko nieliczni autochtoni (np. kilka rodzin), którzy mieszkają w najbliższym sąsiedztwie danego obiektu.

Porównując cechy semantyczno-strukturalne zgromadzonych nazw z powiatu tureckiego z cechami nazw pochodzących z zachodniej części dawnego województwa konińskiego (powiat turecki do 1999 roku do niego należał) omówionych przez J. Chojnackiego[3], można zauważyć zbieżności. Na badanym wcześniej, szerszym terenie, dominowały nazwy topograficzne, natomiast w powiecie tureckim większość stanowią nazwy kulturowe, a wśród typów strukturalnych przeważają nazwy analityczne w postaci wyrażeń przyimkowych, z przewagą nazw z przyimkiem *po* (podobnie jak w materiale zgromadzonym przez J. Chojnackiego[4]). Obecnie na omawianym obszarze prawie wcale nie powstają nowe nazwy terenowe, co pokrywa się z wnioskami sformułowanymi dwadzieścia lat temu przez wspomnianego badacza[5].

Analiza toponimów, nazywających miejsca zamieszkane i niezamieszkane z terenu powiatu tureckiego, pozwoliła zauważyć ciekawe zjawisko zmiany funkcji danej nazwy terenowej – przechodzenia nazw z klasy ojko- do anojkonimów i odwrotnie, uwarunkowane zjawiskami pozajęzykowymi. Powiat turecki znany jest z działalności Kopalni Węgla Brunatnego „Adamów" (kopalnia odkrywkowa, z której węgiel wydobywany był na powierzchnię poprzez odkrywanie kolejnych warstw surowców, inaczej niż w kopalni głębinowej, w której drąży się szyb do wy-

3 Ibidem.

4 Ibidem, s. 302.

5 Ibidem, s. 310.

dobywania surowców na zewnątrz). Po wydobyciu złóż węgla teren pokopalniany był zasypywany i osuszany, a z czasem ponownie zalesiany lub zagospodarowywany. Wsie, na terenie których znajdowały się pokłady węgla, były likwidowane, a mieszkańców przesiedlano. Nazwy dawnych wsi, znajdujących się na tych terenach, przeszły z grupy ojkonimów do anojkonimów, stały się nazwami obiektów niezamieszkanych, nazywają obecnie nieużytki pokopalniane lub tereny częściowo zalesione (np.: *Bartkówka*, *Jakubka*, *Józefina*, *Piotrów*, *Słomów Górny*, *Stanisławów*). Pod względem strukturalnym można je zaliczyć do kategorii nazw dzierżawczych, jednak obecnie są to już tylko nazwy pamiątkowe.

W zebranym materiale nazewniczym zauważa się jeszcze inny proces. Wsie, które dawniej pełniły funkcję odrębnych autonomicznych jednostek, obecnie są częściami, przysiółkami innych wsi (np.: *Bolesławów*, *Dominików*, *Ignacew*, *Kaliska*, *Orzepów*, *Piorunów*). Pomimo zmiany charakteru nazw, nie zmieniła się ich funkcja – wciąż są to ojkonimy.

Wśród mieszkańców wsi nazwy powstają zazwyczaj spontanicznie, natomiast w mieście są tworzone sztucznie, z inicjatywy urzędu. Współcześnie daje się zauważyć tendencję do nazywania niewielkich obszarów zamieszkiwanych przez ludzi, zwłaszcza terenów wiejskich, na których osiedla się ludność z miast. Są to najczęściej tereny leśne, położone z daleka od centrum wsi. Dochodzi wówczas do nadania nowej, sztucznie utworzonej nazwy, najczęściej nazwy ulicy włączonej w obręb wsi, lub do przeniesienia nazwy obiektu niezamieszkanego na nowy obiekt zamieszkiwany przez ludzi. Nazwa funkcjonująca pierwotnie jako terenowa – anojkonim, zaczyna nazywać obiekt zamieszkany, zmienia swoją funkcję, staje się ojkonimem, co jest widoczne na przykładzie nazw syntetycznych (np.: *Glinianki*, *Parcela*, *Pólko*, *Pustkowie*) oraz nazw przyimkowych (np.: *Pod Chójką*, *Pod Dębem*, *Pod Wiatrakiem*).

Na podstawie powyższych stwierdzeń można uznać, że zarówno ojko-, jak i anojkonimy są kategorią *in statu nascendi*. *Nomina propria* przechodzą w obrębie klas toponimicznych z grupy ojkonimów do anojkonimów i odwrotnie, przy czym na terenie powiatu tureckiego jest to proces wyraźnie dostrzegalny.

Celem monografii, oprócz analizy występujących na terenie powiatu tureckiego nazw terenowych uwzględniającej opis procesów nazwotwórczych, uchwycenia zmian ich statusu, był opis zjawisk językowych tkwiących w nazwach, świadczących o ich nierozerwalnym związku z omawianym terenem. Cechą zgromadzonego materiału toponomastycznego jest szeroki zakres toponimizacji, czyli wyparcia niektórych apelatywów z zasobu leksykalnego języka i skostnienie ich w nazwach własnych. Nazwy miejscowe i terenowe przechowują wiele takich archaizmów leksykalnych oraz leksykę gwarową (np.: *Bocieniec*, *Cierznie*, *Dzierżązna*, *Smugi*). Poza tym, w zebranym materiale występują nazwy o zabarwieniu ekspresywnym, znane mieszkańcom nie tylko badanego terenu (np.: *Biedaszków*, *Biedajów*, *Wydrzygrosz*, *Wypychów*), a część omówionego nazewnictwa cechuje oryginalność (np.: *Łowigóra*,

Trzymsze), przy czym występują tu nazwy niespotykane nigdzie indziej na terenie Polski, np. *Przykona*.

Zgromadzony dzięki eksploracji terenowej materiał toponomastyczny umożliwił ponadto opis cech gwarowych, tkwiących w nazwach – charakterystycznych dla południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego, takich jak: szeroki zakres występowania kontynuantów staropolskich samogłosek długich, zmorfologizowane cechy fonetyczne w przyrostkach, labializację *o*- oraz *i*- nagłosowego, udźwięczniającą fonetykę międzywyrazową.

Reasumując, można stwierdzić, że nazewnictwo powiatu tureckiego daje obraz przemian społecznych, politycznych i gospodarczych oraz wieloletniej działalności człowieka na tych terenach. Zebrany materiał jest ciekawy ze względu na stare bazy antropo- i toponimiczne, od których zostały utworzone nazwy, jak również z uwagi na strukturę tych nazw, różnorodność formantów i odzwierciedlone zjawiska językowe.

Jako podsumowanie przytoczyć można słowa P. Gołąba: „Wszystkie te nazwy od wielu wieków przechodzą z pokolenia na pokolenie. Lud ich nie rozumie ani się nad nimi nie zastanawia. Przechowując je, daje dowód odwiecznej przynależności tych stron do obszaru języka polskiego”[6].

---

6 P. Gołąb, *O kilku nazwach topograficznych na Śląsku Opolskim*, „Język Polski” XXII, 1939, s. 6.

BIBLIOGRAFIA

Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski, pod red. Z. Sobierajskiego i J. Burszty, t. I, Wrocław 1979; t. IV, Wrocław 1986; t. VI, Wrocław 1991; t. VIII, Poznań 1994.

Babik Z., *Profesor Franciszek Sławski w moich oczach*, „Język Polski" XCVI (1), 2016, s. 112–121.

Babik Z., *Przerośl – próba rekonstrukcji ewolucji znaczenia apelatywu topograficznego*, „Onomastica" LXI, 2017, s. 323–334.

Babik Z., *Recenzja: Ewelina Zając, „Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw"*, „Onomastica" LXII, 2018, s. 315–326.

Babik Z., *Toboła – szczęśliwie rozwiązany (?) problem (nie tylko) polskiej toponomastyki*, „Jesikoslovni zapiski" 23, 2017, s. 53–66.

Bal J., *„Niemotywowane" pluralis niektórych nazw terenowych*, „Onomastica" VIII, 1963, s. 171–194.

Bańkowski A., *Ciekawe relikty leksykalne wśród staromazowieckich nazw polnych*, „Język Polski" LXIV, 1984, s. 122–142.

Bańkowski A., *Epenteza w toponimii polskiej*, „Poradnik Językowy" 4, 1980, s. 173–184.

Bańkowski A., *Metateza w toponimii polskiej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XXV, 1979, s. 5–15.

Bańkowski A., *Rzeczowniki zbiorowe od nazw drzew w toponimii polskiej*, „Język Polski" LII, 1972, s. 281–286.

Baranowski S., *Parafia Tokary*, Włocławek 1997.

Bąk P., *Budowa słowotwórcza nazw miejscowych w Wielkopolsce i na Kujawach*, „Poradnik Językowy" 1, 1970, s. 9–16.

Bąk P., *Gwary województwa konińskiego*, [w:] *Województwo konińskie. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju*, Łódź–Konin 1986, s. 114–123.

Bąk P., *Słownictwo gwary okolic Kramska na tle kultury ludowej*, Kraków 1960.

Belchnerowska A., *Nazwy typu: Pod Bobolicami, Za Torem wśród nazw terenowych lądowych północnej części Pomorza Środkowego*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 137–141.

Berlińska A., *Z toponimii Tykocina na Podlasiu*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 145–152.

Borek H., *Czym są nazwy własne?*, [w:] idem, *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1988, s. 13–23.

Borek H., *Językowe i pozajęzykowe aspekty XX-wiecznych administracyjnych zmian w nazewnictwie miejscowym*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" X, 1984, s. 65–73.

Borek H., *Metodologiczne problemy badania złoża odapelatywnego w nazewnictwie*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 93–102.

Borek H., *Nazwy relacyjne w toponimii*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 43–51.

Borek H., *Słownik polskich wyrazów toponimicznych. Zasady opracowania*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo" VII, 1981, s. 7–24.

Borek H., *W sprawie badań nad polskim słownictwem toponimicznym*, [w:] *Atlas Onomastyczny Słowiańszczyzny*, Wrocław 1972, s. 43–53.

Borek H., *Złoże apelatywne w nazewnictwie*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo" VIII, 1981, s. 5–8.

Breza E., *Nazwy terenowe typu Bonikowski (Plac), Klepinowski (Dom) na Pomorzu Gdańskim*, „Onomastica" XXIII, 1978, s. 95–118.

Breza E., *Toponimia powiatu kościerskiego*, Gdańsk 1974.

Brodowska-Honowska M., *Uwagi o niektórych nazwach topograficznych*, „Onomastica" V, 1959, s. 61–66.

Brückner A., *O nazwach miejscowych*, „Sprawozdania z Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie" XXXVI, 1931, s. 3–6.

Bubak J., *Nazwy przeniesione w polskiej toponomastyce*, „Onomastica" X, 1965, s. 50–73.

Buczyński M., *Nazwy terenowe typu Pod Górą, Za Lasem na Lubelszczyźnie*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica" XII, 1986, s. 221–224.

Buczyński M., *Pamiątkowe nazwy miejscowe w językach słowiańskich*, przygotował do druku S. Warchoł, Lublin 1997.

Buczyński M., *Polityczne, socjalne i kulturowe uwarunkowania zmian nazw geograficznych*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, Poznań 1988, s. 73–76.

Chojnacki J., *Nazwy terenowe na pograniczu wielkopolsko-kujawskim*, Poznań 2002.

Chojnacki J., *Nazwy terenowe w północno-zachodniej części województwa konińskiego*, Poznań 1995.

Cieślikowa A., *Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych*, „Onomastica" XLI, 1996, s. 6–17.

Cieślikowa A., *Nazwy własne we współczesnym języku polskim*, [w:] *Polszczyzna 2000*, pod red. W. Pisarka, Kraków 1999, s. 97–111.

Cieślikowa A., *O motywacji w onomastyce*, „Polonica" XVI, 1994, s. 193–199.

Cieślikowa A., *O współczesnych słowotwórczych analizach onomastycznych*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 50–56.

Cieślikowa A., *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.

Cyran W., *Słowotwórstwo historyczne a słowotwórstwo współczesne i słowotwórstwo gwarowe*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XXVII, 1981, s. 23–29.

Czerniakowska E., *Kilka nieznanych etymologii nazw miejscowych z obszaru obecnej Warszawy*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 374–383.
Czyżewski J., *Obszar gminy Kawęczyn na przestrzeni wieków. Szkic monograficzny*, Kawęczyn–Sompolno 1993.
Dejna K., *Terenowe nazwy śląskie*, „Onomastica" II, 1956, s. 103–126.
Demartin A., *Oboczność sufiksalna -in//-ino w nazwach Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis" XXVI, 1967, s. 25–35.
Demartin A., *Oboczność sufiksalna -ov:-'ev w nazwach miejscowych Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis" XXV, 1965, s. 15–28.
Demartin A., *Wielkopolskie nazwy terenowe pochodzenia niemieckiego*, „Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze" I, 1975, s. 95–107.
Długosz-Kurczabowa K., Dubisz S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, wyd. III, Warszawa 2014.
Eichler E., Šramek R., *Strukturtypen der slawischen Ortsnamen*, Leipzig 1988.
Encyklopedia języka polskiego, pod red. S. Urbańczyka, Wrocław 1991.
Encyklopedia językoznawstwa ogólnego, pod red. K. Polańskiego, Wrocław 1999.
Gajda S., *Przymiotnikowe sufiksy -at- i -ast- w polskiej toponimii*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu. Językoznawstwo" X, 1987, s. 21–34.
Gala S., *Słowotwórstwo gwarowe a słowotwórstwo polszczyzny ogólnej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XLV, 2000, s. 29–36.
Gala S., *Słowotwórstwo onomastyczne i słowotwórstwo gwarowe*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 58–62.
Gala S., *Założenia badań słowotwórstwa w gwarach Polski środkowej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XLVII, 2002, s. 41–50.
Galas P., *Pierwotne znaczenie „bani"*, „Język Polski" XVI, 1931, s. 8.
Gałecki Z., *Ze studiów nad fleksją pluralnych nazw miejscowych (formy dopełniacza)*, „Roczniki Humanistyczne" XXIX, z. 6, 1981, s. 5–43.
Głuszczak J., *Pluralne nawy topograficzne typu Wierzby, Góry*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" VIII, 1971, s. 145–165.
Goebel W., *Z turem w herbie*, Poznań 1966.
Gołąb P., *O kilku nazwach topograficznych na Śląsku Opolskim*, „Język Polski" XXII, 1939, s. 1–6.
Gołębiowska T., *Nazwy polskich młynów*, „Onomastica" XIV, 1969, s. 81–118.
Gołębiowska T., *Terenowe nazwy orawskie*, Kraków 1964.
Górnowicz H., *Herby miast a etymologia ich nazw*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" VI, 1989, s. 35–57.
Górnowicz H., *Kompleksowe badania regionalne w zakresie toponomastyki*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 104–110.
Górnowicz H., *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] *Geografia nazewnicza*, pod red. K. Rymuta, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 7–17.
Górnowicz H., *O możliwości rekonstrukcji dawnego krajobrazu, flory i fauny na podstawie toponimii*, „Poradnik Językowy" 8, 1977, s. 337–344.

Górnowicz H., *Rodowe nazwy miejscowe Wielkopolski, Małopolski i Mazowsza*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne" X, seria: Filologia, nr 3, Gdańsk 1968, s. 1–197.
Górnowicz H., *Toponimia Powiśla Gdańskiego*, Gdańsk 1980.
Górnowicz H., *Toponimizacja leksykalna na przykładzie obszaru gwar malborskich*, „Prace Filologiczne" XXXI, 1982, s. 59–65.
Górnowicz H., *Wstęp do onomastyki*, Gdańsk 1988.
Górnowicz H., *Ze studiów nad toponomastyką Pomorza Gdańskiego*, *IV. Nazwy terenowe i wodne z sufiksem -ica i jego pochodnymi*, „Onomastica" XX, 1975, s. 35–78.
Górzyński M., *Zabytki miasta Turku i powiatu tureckiego. Miasto Turek*, Turek 2009.
Grodecki R., Łoś J., *Łazy, załazy, łazęki*, „Język Polski" X, 1925, s. 108–114.
Handke K., *Nazwy miejscowe typu Holendry*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XIV, 1965, s. 57–68.
Handke K., *Słownik toponimów miejskich (ogólne założenia projektu)*, „Onomastica" XXVII, 1983, s. 191–197.
Hrabec S., *O nazwie miejscowej Zawichost i podobnych nazwach żartobliwych*, „Język Polski" XXVI, 1946, s. 80–82.
Hrabec S., *Polskie apelatywa toponomastyczne*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XIV, 1968, s. 284–328.
Ignatowicz-Skowrońska J., *Motywy i mechanizmy kreacji współczesnych toponimów potocznych*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 293–302.
Iwicki W., *Trudności klasyfikacyjne w toponimii słowińskiej*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 130–133.
Jakus-Borkowa E., *Toponimia powiatu świeckiego*, Wrocław 1987.
Jakus-Borkowa E., Nowik K., *Nazwy miejscowości w Polsce. Układ a tergo*, Opole 2010.
Jarczak Ł., *Toponimy śląskie związane z nazwami części ciała*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu. Językoznawstwo" VIII, 1981, s. 11–17.
Jurkowski M., *Terminy geograficzne a nazwy własne*, „Poradnik Językowy" 3, 1964, s. 101–122.
Kamińska M., *O nowszych nazwach miejscowych na terenie Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" VIII, 1962, s. 259–268.
Kamińska M., *Słownictwo topograficzne w gwarach okolic Łodzi*, „Onomastica" IX, 1964, s. 203–223.
Karaś M., *Imię, nazwisko, przezwisko = nazwa osobowa w polszczyźnie*, „Onomastica" XXI, 1976, s. 19–40.
Karaś M., *Słowiańskie nazwy miejscowe i ich klasyfikacje (Uwagi i propozycje)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" XXVIII, 1971, s. 63–85.
Karaś M., *Ze studiów nad polskimi złożonymi nazwami miejscowości*, „Onomastica" XXII, 1977, s. 5–24.
Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa 1900–1927.
Karplukówna M., *Polskie nazwy miejscowe od imion kobiecych*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej" I, 1955, s. 111–160.

Klemensiewicz Z., Lehr-Spławiński T., Urbańczyk S., *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1964.
Kopertowska D., *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego*, Warszawa–Kraków 1984.
Kopertowska D., *Toponimy wtórne województwa radomskiego*, „Slavia Occidentalis" L, 1993, s. 35–67.
Kornaszewski M., *Nazwy zestawione w dolnołużyckiej mikrotoponimii powiatu chociebuskiego*, Poznań 1983.
Kornaszewski M., Rzepka W. R., *Huba//Huby w wielkopolskich nazwach miejscowych i terenowych*, „Slavia Occidentalis" XXVI, 1967, s. 61–77.
Kornaszewski M., *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „Onomastica" XXX, 1986, s. 5–15.
Kosyl Cz., *Forma i funkcja nazw własnych*, Lublin 1983.
Kosyl Cz., *O znaczeniu tzw. deminutywnych nazw miejscowych*, „Folia Societatis Scientiarum Lublinensis" XVI, 1974, s. 23–28.
Kozierowski S., *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*, t. I, Poznań 1926; t. II, Poznań 1928.
Kozierowski S., *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. II, Poznań 1922.
Kozierowski S., *Pierwotne osiedlenie dorzecza Warty od Koła do ujścia w świetle nazw geograficznych*, „Slavia Occidentalis" V, 1926, s. 112–246.
Kozierowski S., *Pierwotne osiedlenie pogranicza wielkopolsko-śląskiego między Obrą i Odrą a Wartą i Bobrem w świetle nazw geograficznych*, „Slavia Occidentalis" VII, 1928, s. 172–329; VIII, 1929, s. 231–291.
Kreja B., *Słowotwórstwo nazw miejsca we współczesnym języku polskim*, „Gdańskie Studia Językoznawcze" I, 1975, s. 63–98.
Kreja B., *Z zagadnień morfologii i ortografii nazw własnych*, „Onomastica" XIX, 1974, s. 67–84.
Kreja B., *Zagadnienie polskich kolektywnych nazw miejscowych typu Brzezie, Pustkowie*, „Gdańskie Studia Językoznawcze" IV, 1988, s. 41–82.
Kucała M., *Co już jest, a co jeszcze nie jest nazwą własną*, „Onomastica" XII, 1959, s. 153–161.
Kucała M., *Nazwy terenowe z kilku wsi w powiecie myślenickim*, „Onomastica" V, 1959, s. 67–100.
Kupis B., *Nasze imiona*, Warszawa 1991.
Kurek H., *Odliczebnikowe nazwy terenowe w języku polskim*, „Onomastica" XXXI, 1986, s. 59–85.
Kwaśniewska-Mżyk K., *Toponimy pochodne od nazw roślin uprawnych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego" XI, 1985, s. 57–61.
Lubaś W., *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa krakowskiego*, „Prace Onomastyczne" IX, Wrocław 1968.
Lubaś W., *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, cz. I, „Onomastica" VIII, 1963, s. 195–236; cz. II, „Onomastica" IX, 1964, s. 135–163.
Lubaś W., *Próba socjolingwistycznej definicji nazwy własnej*, [w:] *Geografia nazewnicza*, pod red. K. Rymuta, Wrocław 1983, s. 19–26.
Łesiów W., *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, Lublin 1972.

Łoś J., *Gramatyka języka polskiego*, cz. 2. *Budowa wyrazów*, Warszawa 1925.
Malec M., *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Warszawa 2003.
Mal'ko R. N., *Geografičeskaâ terminologiâ češskogo i slovackogo âzykov (na obŝeslavânskom fone)*, Minsk 1974.
Mały słownik gwar polskich, pod red. J. Wronicz, Kraków 2010.
Mańczak W., *O zasięgach typów polskich nazw miejscowych w XVI wieku (prócz Śląska i Pomorza)*, „Język Polski" XXXV, 1955, s. 26–41.
Miklosich F., *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, „Denkschriften der Philos. – Hist. Klasse der Akademie der Wissenschaften" XIV, [Wien] 1865, s. 1–74.
Miodek J., *Nazwy miejscowe kulturalne*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" IX, 1973, s. 123–151.
Mrózek R., *Mikrotoponimy jako językowe wyznaczniki przestrzeni kulturowej*, „Prace Slawistyczne" 115, 2003, s. 197–203.
Mrózek R., *Nazwy miejscowe dawnego Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1984.
Mrózek R., *Nazwy terenowe*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, cz. 2, Warszawa–Kraków 1998, s. 231–256.
Mrózek R., *Regionalizacja w badaniach onomastycznych*, [w:] *Region w świetle nazw miejscowych*, pod red. S. Gajdy, Opole 2007, s. 71–78.
Mrózek R., *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice 1990.
Nieckula F., *Nazwy miejscowe z sufiksem -ov-, -in- na obszarze Wielkopolski i Małopolski*, Wrocław 1971.
Nitsch K., *Dialekty języka polskiego*, Wrocław 1957.
Nowakowska-Kempna I., *Polskie nazwy miejscowe (analiza synchroniczna)*, „Prace Językoznawcze. Onomastyka" IV, 1978, s. 25–33.
Oliva K., *Tendencje nazewnicze dawniej i dziś*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" X, 1984, s. 28–30.
Ostromęcka-Frączak B., *Nazwy miejsc w gwarach polskich*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XVI, 1970, s. 45–57.
Pasterniak W., *Nazwy terenowe powiatu nowosolskiego i sulechowskiego*, „Onomastica" X, 1965, s. 32–44.
Paulus J. P., *Toponimy jako świadectwo przeszłości językowej (zachodnie Polesie)*, „Onomastica" XX, 1975, s. 79–87.
Pawłowski E., *Dwuznaczne nazwy miejscowe (na materiale nazw wsi i przysiółków Sądecczyzny)*, „Onomastica" XVII, 1972, s. 5–26.
Pawłowski E., *Jak się tworzyły dawniej i jak powstają nowe nazwy osiedli w powiecie nowosądeckim*, „Onomastica" IX, 1964, s. 88–120.
Pawłowski E., *Nazwy miejscowe Sądecczyzny*, *t. I. Ogólna charakterystyka nazewnictwa miejscowego Sądecczyzny*, Kraków 1965.
Pawłowski E., *Nazwy miejscowości Sądecczyzny*, *cz. I. Nazwy miast, wsi, przysiółków oraz dzielnic miejskich i wiejskich*, „Prace Komisji Językoznawstwa" XXV, Wrocław 1971.
Pawłowski E., *Nazwy terenowe Ziemi Sądeckiej*, „Prace Onomastyczne PAN" XXX, Wrocław 1984.

Piasecki A., *Powiat turecki*, Turek 1999.
Podlawska D., *Nazwy etniczne z sufiksami -any i -ice na terenie Polski*, „Onomastica" XVII, 1972, s. 65–82.
Podlawska D., *Nazwy miejscowe z terenu XVI-wiecznego województwa poznańskiego*, cz. 1–2, Słupsk 1990.
Popowska-Taborska H., *Rola onomastyki w dociekaniach etnogenetycznych*, „Onomastica" XXVII, 1982, s. 242–248.
Pospiszylowa A., *Nazwy części wsi, przysiółków i tzw. placów oraz formacje pochodne we wsi Istebnej*, „Onomastica" XXV, 1980, s. 73–88.
Pospiszylowa A., *Nazwy pojedynczych zabudowań mieszkalnych we wsi Istebnej*, „Onomastica" XXIX, 1984, s. 91–114.
Reczek S., *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Wrocław 1968.
Rieger J., *O celach i metodach badań hydronimicznych*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 119–129.
Rieger J., Wolnicz-Pawłowska E., *Nazwy rzeczne w dorzeczu Warty*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.
Rospond S., *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957.
Rospond S., *Makrotypy i mikrotypy w badaniach toponomastyczno-osadniczych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" XXXVII, 1980, s. 65–71.
Rospond S., *Mówią nazwy*, Warszawa 1976.
Rospond S., *Patronimiczne nazwy miejscowe na Śląsku*, „Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" LXXXIX, seria A, Wrocław 1964.
Rospond S., *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -sk-*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969.
Rospond S., *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984.
Rospond S., *Śląskie studia toponomastyczne, cz. I. Topographica*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" II, 1959, s. 31–64; cz. II. *Possesiva*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" III, 1961, s. 5–100.
Rospond S., *Ze studiów nad polską toponomastyką*, *IX. Gniezno*, „Język Polski" XLI, 1961, s. 331–342.
Różycka I., *Mikrotoponimy złożone z podstawą werbalną*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 352–362.
Rusiński W., *Osadnictwo niemieckie na ziemiach polskich w XVI–XIX wieku. Mity i rzeczywistość (w związku z pracami W. Maasa i I. Kosmanna)*, „Przegląd Historyczny" 70, z. 4, 1979, s. 723–745.
Rutkiewicz M., *Toponimia środkowozachodniej części województwa wielkopolskiego*, Poznań 2002.
Rymut K., *Granica czy strefa przejściowa między nomen appellativum a nomen proprium*, „Slavica Lundensia" VII, 1979, s. 175–180.
Rymut K., *Nazwy miejscowe północnej części dawnego województwa krakowskiego*, „Prace Onomastyczne" VIII, Wrocław 1967.

Rymut K., *Niektóre problemy badawcze polskiego nazewnictwa miejscowego*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, pod red. D. Kopertowskiej, Kielce 1983, s. 111–118.
Rymut K., *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, Kraków 1995.
Rymut K., *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. I–X, Kraków 1992–1994.
Rymut K., *W sprawie jednolitego opracowania nazw miejscowych Polski*, „Polonica" I, 1975, s. 309–317.
Rzepka W. R., *Notatka o gople i Gople*, „Slavia Occidentalis" XXVI, 1967, s. 139–141.
Rzetelska-Feleszko E., *Czy nazwy własne mają wartość?*, [w:] *Onimizacja i apelatywizacja*, pod red. Z. Abramowicz i E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 591–599.
Rzetelska-Feleszko E., *Nazwy miejscowe*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, cz. 1, Warszawa–Kraków 1998, s. 191–229.
Rzetelska-Feleszko E., *Nazwy terenowe dawniej i dziś*, „Onomastica" XXVII, 1982/1983, s. 173–185.
Rzetelska-Feleszko E., *Nazwy terenowe od wyrażeń przyimkowych. Nazwy polskie*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej" XXI, 1983, s. 83–101.
Rzetelska-Feleszko E., *Semantyczne motywacje nazw geograficznych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego" VIII, 1982, s. 83–87.
Rzetelska-Feleszko E., *Stosunki derywacji pomiędzy nazwami rzek a nazwami leżących nad nimi osad*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" XXXIV, 1988, s. 213–220.
Rzetelska-Feleszko E., *Wielkopolskie nazwy geograficzne z sufiksem -ica do końca XVI wieku*, *cz. 2. Nazwy terenowe i wodne*, „Slavia Occidentalis" XXXV, 1978, s. 51–67.
Rzetelska-Feleszko E., *Wielkopolskie nazwy geograficzne z sufiksem -ica do końca XVI wieku*, *cz. 1. Nazwy miejscowości*, „Slavia Occidentalis" XXXIV, 1977, s. 83–99.
Słownik gwar polskich, pod kier. M. Karasia, J. Reichana, J. Okoniowej, A. Tyrpy, t. I–IX, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977–2014.
Słownik gwar polskich, pod red. J. Karłowicza, t. I–VI, Warszawa 1900–1927.
Słownik języka polskiego, pod red. M. Szymczaka, t. I–III, Warszawa 1978–1981.
Słownik języka polskiego, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1961.
Słownik staropolski, pod red. S. Urbańczyka, t. I–XI, Kraków 1953–2002.
Słownik staropolskich nazw osobowych, pod red. W. Taszyckiego, t. I–VI, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977.
Smoczyński P., *Nazwy miejscowe Polichna, Polikno oraz inne na tej samej leksykalno-semantycznej bazie oparte*, „Onomastica" XXIII, 1978, s. 67–93.
Smoczyński P., *Nomina appellativa i propria we wzajemnym oddziaływaniu słowotwórczym*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" XXI, 1962, s. 61–82.
Sochacka S., *Wyrażenia przyimkowe jako struktura nazewnicza*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu. Językoznawstwo" IV, 1969, s. 77–128.
Stachowiak B., *Monografia Ochotniczych Straży Pożarnych Powiatu Tureckiego*, Turek 2009.
Stachowiak B., *Ochotnicze Straże Pożarne Gminy Kawęczyn – zarys historyczny*, Kawęczyn 2011.
Sychta B., *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I, Wrocław 1967.

Szcześniak K., *Nazwy miejscowości byłych powiatów oleckiego i gołdapskiego*, Gdańsk 1994.
Szober S., *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa 1957.
Szymkowiak H., *Przykona dawniej i dziś*, Przykona 1992.
Śmiech W., *Przymiotnikowe nazwy terenowe Polski*, Łódź 1996.
Śmiech W., *Słownik nazw terenowych Polski*, „Onomastica" XXVII, 1982/1983, s. 161–173.
Śmiech W., *Stosunek polskich nazw terenowych do wyrazów pospolitych*, [w:] *Geografia nazewnicza*, pod red. K. Rymuta, Wrocław 1983, s. 37–51.
Taszycki W., *Nazwy miejscowe kulturalne*, „Język Polski" XXIV, z. 1, 1939, s. 1–5.
Taszycki W., *Ocena obecnego stanu onomastyki polskiej i możliwości jej dalszego rozwoju*, [w:] idem, *Rozprawy i studia polonistyczne V. Onomastyka i historia języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973, s. 136–139.
Taszycki W., *Rzekomo dzierżawcze nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostków -ów, -owa, -owo oraz -in, -ina, -ino)*, „Język Polski" XXII, z. 4, 1937, s. 104–111.
Taszycki W., *Rzekomo patronimiczne nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostka -ic)*, „Język Polski" XXI, z. 2, 1936, s. 33–42.
Taszycki W., *Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału*, Kraków 1946.
Tomaszewska S., *Polskie mikrotoponimy motywowane wyrażeniami przyimkowymi*, Łódź 1996.
Tomaszewski A., *Mowa ludu wielkopolskiego*, Poznań 1934.
Tomczak L., *Nazwy miejscowe w „Kronice wielkopolskiej"*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego" XI, 1978, s. 143–159.
Treder J., *Kaszubskie apelatywa toponimiczne w „Słowniku" Bernarda Sychty*, [w:] *Słowiańskie słowniki gwarowe*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, Warszawa 2000, s. 217–239.
Treder J., *Nazwy ponowione wśród nazw przeniesionych*, „Onomastica" XXIV, 1979, s. 19–43.
Treder J., *Substantywizacja nazw terenowych w powiecie wejherowskim*, „Onomastica" XV, 1970, s. 53–62.
Treder J., *Toponimia byłego powiatu puckiego*, Gdańsk 1977.
Umińska-Tytoń E., *Polskie nazwy terenowe od imion kobiecych*, „Onomastica" XXXIII, 1989, s. 31–57.
Wilkoń A., *Polskie nazwy miejscowe od nazw wodnych*, „Onomastica" VIII, 1963, s. 87–124.
Wiśniewski J., *Słownik polskich nazw miejscowych z punktu widzenia historyka*, „Onomastica" XXVII, 1982, s. 145–155.
Witczak H., *Dziedzictwo wieków – z dziejów gminy Kawęczyn*, Kawęczyn–Konin 2012.
Wolff A., *Mazowieckie nazwy terenowe*, „Onomastica" XIV, 1969, s. 74–80.
Wójcik U., *Baza bud- w toponimii polskiej*, „Onomastica" XXXVI, 1991, s. 73–80.
Wróbel H., *O synchronicznych relacjach słowotwórczych w onomastyce*, „Prace Językoznawcze. Onomastyka" IV, 1978, s. 16–23.
Z koniem, ale bez podkowy i kłosów, „Echo Turku" nr 4, 27 stycznia 2009, s. 22.
Zając E., *Semantyka i struktura ojkonimów i anojkonimów gminy Przykona w powiecie tureckim*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" LV, 2010, s. 293–305.

Zając E., *Budowa słowotwórcza ojkonimów i anojkonimów jednoskładnikowych (na podstawie materiału z terenu powiatu tureckiego)*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego" LXI, 2015, s. 267–279.
Zając E., *Toponimia powiatu tureckiego. Słownik nazw*, Łódź 2016.
Zagórski Z., Grzelakowa E., *Z metodologii badań nazw terenowych*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 275–279.
Zagórski Z., *Nazwy terenowe z kilku wsi koło Wielenia*, „Slavia Occidentalis" XXXVII, 1977, s. 127–142.
Zagórski Z., *O mowie mieszkańców kilkunastu wsi wokół Konina*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991.
Zagórski Z., *O podziałach nazw terenowych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze" X, 1984, s. 51–55.
Zajączkowski S., Zajączkowski S. M., *Materiały do „Słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku"*, cz. I, Łódź 1966; cz. II, Łódź 1970.
Zawiliński R., *Nazwy geograficzne i ich znaczenia*, „Poradnik Językowy" 4, 1909, s. 49–51.
Zierhoffer K., *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław 1957.
Zierhoffer K., *Oboczność fonetyczna o//ó w toponimach z zakończeniem -owiec, -owce na polskim obszarze językowym ze szczególnym uwzględnieniem Wielkopolski*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 281–287.
Zierhofferowa Z., *Nazwy podziałowe. Podstawa wyodrębnienia, charakterystyka i klasyfikacja*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 289–295.
Zierhofferowa Z., Zierhoffer K., *Obce nazwy geograficzne w polszczyźnie – ich związki z kulturą i wartości, jakie do niej wnoszą*, [w:] *Nazwy własne a kultura: Polska i inne kraje słowiańskie*, pod red. Z. Kalety, Warszawa 2003, s. 79–95.
Zierhofferowie Z. i K., *Nazwy miast Wielkopolski*, Poznań 1987.
Zwoliński P., *Nazwy miejscowe pamiątkowe w Bułgarii*, „Sprawozdania Akademii Umiejętności" LI, 1950, s. 673–676.
Zwoliński P., *Słowiańskie nazwy miejscowe Bułgarii (ujęcie syntetyczne)*, „Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności" LI, 1950, s. 495–498.

Netografia

bip.malanow.pl
dobra.nowoczesnagmina.pl
www.brudzew.pl
www.gmina.turek.pl
www.kaweczyn.pl
www.powiat.turek.pl
www.przykona.pl
www.tuliszkow.pl
www.wladyslawow.pl

THE TOPONYMY OF TUREK DISTRICT MATERIAL ANALYSIS

SUMMARY

The toponymy of Turek district. Material analysis is a monograph containing unique material consisting of 1725 toponyms – oikonyms (names of objects inhabited by man) and anoikonyms (names of objects not inhabited by man) naming 2462 objects – originating from the district of Turek. The analysis refers to all current toponyms functioning in the studied area, as well as old names recorded in sources and on maps, as well as passive, not used at present, but stored in the memory of residents. The collected names were subjected to semantic (division into topographic, cultural, possessive, patronymic, servitude etc.) and formal classification (division into single-component and compound names), the dialectal features noted in the names were also discussed.

Key words: onomastics, oikonyms, anoikonyms, district of Turek, semantic analysis, structural analysis.

SPIS TABEL I RYSUNKÓW

Tabele

1. Zestawienie liczbowe zbadanych miejscowości 39
2. Zestawienie liczbowe rodzajów obiektów oraz haseł 39
3. Liczba nazw w poszczególnych grupach znaczeniowych 59
4. Liczba nazw syntetycznych 76
5. Liczba nazw analitycznych 80

Rysunki

1. Herb powiatu tureckiego 27
2. Położenie powiatu tureckiego oraz podział na gminy 28
3. Herb gminy Turek. 29
4. Herb gminy Dobra 30
5. Herb gminy Tuliszków 31
6. Herb gminy Brudzew 32
7. Herb gminy Przykona. 33
8. Herb gminy Malanów 34
9. Herb gminy Władysławów 34
10. Herb gminy Kawęczyn 35